

MAGYAR KULTÚRA II.

MAGYAR SZELLEMI MŰHELYEK WORLD-WIDE

Három pólus : Magyarország, Utódállamok, Nyugat

HOLLANDIAI MIKES KELEMEN KÖR — MIKES INTERNATIONAL
48. TANULMÁNYI NAPOK

2007. szeptember 27 — 30.
Elspeet, Hollandia

Mikes International
Hága, Hollandia

2008.

Kiadó

'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.

Számlaszám: Postbank rek.nr. 7528240

Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés

A könyv a következő Internet-címről tölthető le: http://www.federatio.org/mikes_bibl.html

Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, a következő címen iratkozhat fel:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományaiból tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím

A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:

Email: mikes_int@federatio.org

Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Publisher

Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.

Account: Postbank rek.nr. 7528240

Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution

The book can be downloaded from the following Internet-address: http://www.federatio.org/mikes_bibl.html

If you wish to subscribe to the email mailing list, you can do it by sending an email to the following address:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address

The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:

Email: mikes_int@federatio.org

Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

ISSN 1570-0070**ISBN-13: 978-90-8501-129-3****NUR 600**

© Mikes International 2001-2008, All Rights Reserved

A KIADÓ ELŐSZAVA

Jelen kötetben a 2007. szeptember 27-30. között a hollandiai Elspeet-ben megrendezett 48. Mikes Tanulmányi Napok előadásait találja meg gyűjteményes formában, különlenyomatban az olvasó.

A Bibliotheca Mikes International könyvkiadásunk keretében az alábbi kötetek jelentek meg eddig a Tanulmányi Napok sorozatban:

- **Eszmék nyomában**
- **Három tanulmány az *avantgarder*ről**
- **Magyar ifjúság world-wide és Emlékünnepély 50 év Mikes 1951-2001**
- **Hogyan látjuk egymást — látjuk-e egymást (Közép-)Európában?**
- **Új Atlantisz**
- **Kultúrák térhódítása – Új világrendeződések. Magyar életmezők.**
- **Nyugati magyar szellemvilág**
- **Magyar irodalom world-wide**

Hága (Hollandia), 2008. október 12.

MIKES INTERNATIONAL

PUBLISHER'S PREFACE

In present volume we publish the material of the 48th Mikes Study Week international conference (held between 27-30 September 2007 in Elspeet, the Netherlands) entitled: *HUNGARIAN CULTURE II. — CENTERS OF HUNGARIAN CULTURE WORLD-WIDE. Three Poles: Hungary, Territories in the Carpathian Basin outside Hungary, West.*

The following volumes were published in the Study Week series of Bibliotheca Mikes International:

- **IN QUEST OF IDEAS** (in Hungarian)
- **THREE ESSAYS ON AVANTGARDE** (in Hungarian)
- **HUNGARIAN YOUTH WORLD-WIDE** (in Hungarian)
- **HOW DO WE SEE EACH OTHER — DO WE SEE EACH OTHER IN (CENTRAL-)EUROPE?** (in Hungarian and in English)
- **NEW ATLANTIS** (in Hungarian)
- **EXPANSION OF CULTURES** (in Hungarian and in French)
- **WESTERN HUNGARIAN SPIRITUALITY** (in Hungarian)
- **HUNGARIAN LITERATURE WORLD-WIDE** (in Hungarian)

The Hague (Holland), October 12, 2008

MIKES INTERNATIONAL

TARTALOM

A Kiadó előszava	III
Publisher's preface	IV
A TANULMÁNYI NAPOK TÉMÁJA ÉS MŰSORA	1
ELŐADÁSOK	3
Farkas Flórián	4
Magyar szellemi műhelyek world-wide	4
Tóth Miklós	8
A magyarság jövőendő életmezői	8
Ferenczes István	11
Egy előzmény nélküli folyóirat Erdélyben	11
Sepsiszéki Nagy Balázs	15
Székelyföld az ezredfordulón	15
Marác László	18
A magyar lobbytársaságok történelmi szerepe	18
Haynalné Kesserű Zsuzsanna	20
Jelentkezés Dél-Amerikából	20
Káldos János	28
Világkönyvtár — Magyar Elektronikus Könyvtár	28
Laczkó Sándor	30
A Böhm-Bartók Társaság	30
Mariska Zoltán	35
A nemzet filozófiai fogalma egykor és ma	35
MAGYAR IRODALMI FIGYELŐ	43
Arday Géza	44
Magyar Irodalmi Figyelő Díj	44
MELLÉKLETEK	46
A Tanulmányi Napok előadóinak életrajza	47
Sajtóközlemény	51

A TANULMÁNYI NAPOK TÉMÁJA ÉS MŰSORA

A 21. század elejére kialakult globális politikai-gazdasági rendszerben nagy civilizációs tömbök versengenek egymással az elsőbbségért. Az anyagi javak tömegfogyasztása mellett a különböző elektronikus médiumok gyökeresen változtatják meg és formálják át az emberiség nagy részének életét, a világról vallott felfogását. Gondoljunk csak az Internet adta lehetőségekre, a műholdas tévészésre, illetve rádiózásra, a mobil telefon világméretű elterjedésére. A technikai lehetőségek robbanásszerű kitágulása azonban nem jár(t) automatikusan a szellemi minőség növekedésével, ellenkezőleg, úgy tűnik, hogy középszerűséghez, spirituális kiüresedéshez vezet. Ez elsősorban a nyugati civilizáción belül tapasztalható jelenség, amelynek elemzésére a teljes 2004. évi *Tanulmányi Napokat* szenteltük.

Éppen ezért égetőbb számunkra, magyarokra, a mindenkori sors-kérdés: mi a kötelességünk és teendők ebben a világban?

A magyarság 20. századi történelme egy viszonylag rövid, de annál erőteljesebb kibontakozási folyamatot szakított meg: a dualizmus koráét. Ekkor, a külpolitikailag determinált hosszú vegetálás után a magyarság lélegzethez jutott s kiderült, hogy kicsoda hatalmas teljesítményre képes, ha nem verik béklyóba. A Kiegyezést követően Magyarország gazdaságilag egy *booming country*-vá vált, s a fejlődésnek a szellem terén is megvolt az eredménye. Ez volt az a kor, amelyik a legmagasabb világszínvonallal mérhető egyéniségeket nevelt ki, úm. Bartók Béla, Kodály Zoltán, Ady Endre, Tisza István, Eötvös Loránd, Böhm Károly és iskolája. Életműveik azok a magyar archimedesi fix pontok, amelyekre hétköznapijainkban is biztosan támaszkodhatunk.

Az I. világháború következtében ez a fejlődés megtorpant, s jelenünkben a magyarságnak három, jól elkülöníthető csoportja alakult ki: az egyik oldalon a jelenlegi Magyar Köztársaság lakossága, akikre tovább hat a szellemi élet kommunista államosítása és a több évszázados soknemzetiségű közeg eltűnése, míg a másik oldalon az utódállamok magyarsága a nyugati magyarsággal együtt, amit mi *Nagy Magyar Emigrációnak* nevezünk. Ez az emigráció egzisztenciális determináltsága következtében az immanensen magyar szellemi élet továbbélésének és kibontakozásának záloga.

A globális világ új lehetőségeket és kihívásokat kínál a világmagyarság számára is. A nagy civilizációs versengésben csak azok a csoportok képesek sikeresek lenni, amelyek rendelkeznek komoly szellemi, filozófiai bázissal. A hedonista életvitel ellenében ezért életbevágóan fontosak azok a szellemi műhelyek, amelyek küldetéstudatot, útmutatást, eligazodást képesek nyújtani. A kérdés az, hogy a különböző régiókban élő és alkotó magyar szellemi műhelyek hogyan tudják a jelenlegi technikai lehetőségeket az együttműködésre kihasználni, milyen összjáték alakul(hat) ki közöttük? Milyen összekötő világnézetre, küldetéstudatra, szellemi kovászra van ehhez szükség? Többek között ezekre a kérdésekre kívánnak válaszokat adni és útmutatást nyújtani felkért szakértő előadóink.

Körünk irodalmi díját, a *Magyar Irodalmi Figyelő*-t ezévből is odaítéljük egy magyar írónak, éljen bárhol a világon. 2006-ban a Kör Czigány Lóránt (London) laudatioja alapján a díjat Podmaniczky Szilárdnak ítélte oda. Előzetes: A 2008. évi Tanulmányi Napok témája, jelenlegi terveink szerint, a következő: *MAGYAR KULTÚRA III. — MAGYAR TUDOMÁNY ÉS GAZDASÁG WORLD-WIDE. Három pólus: Magyarország, Utódállamok, Nyugat.*

Tanulmányi Napjainkra minden tagunkat és barátunkat szeretettel hívjuk és várjuk.

A Vezetőség

Dátum	Idő	Előadó/Előadás	Előadás címe
Szeptember 27. Csütörtök	15:00	Tóth Miklós , elnök, HÁGA	A Tanulmányi Napok megnyitása
	15:15	Farkas Flórián , HÁGA	A Tanulmányi Napok témájának bevezetése
	16:00	Tóth Miklós , HÁGA	A magyarság jövőendő életmezői
	20:00	Orbán Anita , BUDAPEST Budapest Analyses Gy. Gyüre György , VESZPRÉM Internetes televíziók és rádiók Ferenczes István , CSÍKSZEREDA Székelyföld, főszerkesztő Sepsiszéki Nagy Balázs , SEPSISZENTGYÖRGY Székelyföld az ezredfordulón	'Magyar szellemi műhelyek world-wide'
Szeptember 28. Péntek	9:00	Marác László , AMSZTERDAM	Magyar lobbytársaságok történelmi szerepe
	11:00	Balla Bálint , BERLIN	A Szabadegyetem tegnap, ma és holnap
	15:00	Haynalné Kesserű Zsuzsanna , BUENOS AIRES	Jelentkezés Dél-Amerikából
	20:00	Cselényi László — elnök Pörös Géza — műsorokért felelős alelnök Katona Erika — elnöki kabinetfőnök Asbóth József — műsorvezető Horváth Tamás — rendező- operatőr	'Duna TV közönségtalálkozó'
Szeptember 29. Szombat	9:00	Káldos János , BUDAPEST	„Világkönyvtár” — „Magyar Elektronikus Könyvtár”
	11:00	Ungvári Zrínyi Imre , MAROSVÁSÁRHELY Filozófia-értelmezések és filozófiai műhelyek Laczkó Sándor , SZEGED A 'virtuális' magyar filozófiai hagyomány (A Böhm-Bartók Társaságról)	Magyar filozófiai műhelyek
	15:00	Tompa Gábor , KOLOZSVÁR	A folyamatos újítás hagyománya — A 215 éves Kolozsvári Magyar Színház a 21. században —
	19:30	Farkas Flórián , HÁGA	Beszámoló a Mikes International VI. évéről
	20:00	Arday Géza , BUDAPEST	Magyar Irodalmi Figyelő
	21:00		Irodalmi Est
	22:00		Fogadás
Szeptember 30. Vasárnap	10:00	Mariska Zoltán , MISKOLC	A nemzet filozófiai fogalma egykor és ma
	12:00	Tóth Miklós , elnök, HÁGA	A Tanulmányi Napok bezárása

ELŐADÁSOK

Farkas Flórián

Magyar szellemi műhelyek world-wide

Megvallom, én is azok közül való vagyok, akik gyarapodva írnak és írva gyarapodnak.

Augustinus, 7. levél.

Allahé Napkelet és Napnyugat és ahová csak fordultok, Allah orcája ott van.

Korán, 2. szúra 115.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Kedves Barátaim!

Mindenekelőtt a címben szereplő kifejezést szükséges tisztázni: mi is az a *szellemi műhely*? A Wikipedia angol nyelvű változatában a *"think tank"*¹ kifejezés alatt a következő definíciót találjuk: *A szellemi műhely egy szervezet, intézet, korporáció vagy csoport, amely kutatást végez és tanácsot ad szociális politika, politikai stratégia, tudomány és technika, ipari, üzleti, vagy katonai területen.*² Általában non-profit szervezetek, finanszírozásukat a kormányzat vagy különböző érdekcsoportok biztosítják. A kifejezés maga az 1950-es évek óta használatos, az első ilyen szervezetnek az 1831-ben alapított *Royal United Services Institute for Defence and Security Studies* (RUSI) intézetet tartják, amelyet Wellington grófja kezdeményezett. A másik a *Fabian Society* (1884), amelynek célja a szociális változás előmozdítása. Az 1916-ban az Egyesült Államokban alapított *Brookings Institution* ugyancsak az elsők közé tartozik. Magát a think tank kifejezést először a *RAND Corporation* kapcsán használták, amelyet a Douglas Aircraft alapított 1946-ban s 1948-ban vált önállóvá. Az 1970-es évekig csak néhány tucat ilyen szervezet létezett, azóta a számuk igen megnőtt annak következtében, hogy számos kisebb szervezet alakult, amelyek elsősorban (párt-)politikai, ideológiai nézeteket dolgoznak ki és képviselnek. Azóta a világ szinte mindegyik országában létrehoztak ilyen szervezeteket. Semlegességük — még ha formálisan pártsemlegesek is — számos esetben kétséges.

E definíció értelmében ezek a szervezetek hivatalosak, működésük nyilvános, non-profit jellegűek, de szakember-gárdájuk professzionális, karrier-emberekből áll, akik finanszírozását vagy az állam, vagy érdekcsoportok biztosítják. Természetesen nem reális azt gondolni, hogy egyrészt az ilyen értelmű műhelymunka ennyire újkeletű, másrészt, hogy jelenünkben a szellemi műhelymunka kizárólag ezekben a szervezetekben zajlik. Valószínűsíthető, hogy az ilyen típusú tevékenység egyidős az emberiséggel. S jelenünkben is a kastélyokban, ranch-eken, üdülőtelepeken, szalonokban összegyűlt döntéshozók, befolyást gyakorló emberek dolgoznak ki és nagy horderejű stratégiákat, politikai, gazdasági, katonai programokat. Az igazi műhelymunka mindig is a kulisszák mögött zajlott és most is ott zajlik, amelyet a mǎyǎ-fátyol takar el.

Visszatérve a hivatalos think tank-ekre, kétségtelen tény, hogy semlegességük számos esetben megkérdőjelezhető, bár ezzel nem szeretném azt a benyomást kelteni, hogy ezekben nem dolgoznának etikailag fegyelmezett emberek, gondoljunk csak Zbigniew Brzezinski-re. Az ilyen szervezetekkel kapcsolatban viszont mindig az a fundamentális kérdés, illetve fenntartás merül fel, hogy az ott dolgozók ezért a tevékenységükért pénzügyi javadalmazást kapnak. **Márpedig a szellemi függetlenség az anyagi függetlenséggel kezdődik.** Ez olyan tény, amelyen semmilyen bölcsesség nem tud változtatni!

A mi értelmezésünkben a szellemi műhely egy minden hivatalos szervezettől független emberek csoportja, amelynek célja a szellem különböző területein való érdeklődés munkálkodás. Idealizmus-e ez? De még mennyire, hogy az! A magyar szellemi életben a Hollandiai Mikes Kelemen Kör, a Mikes

¹ A Wikipedia magyar nyelvű változata az **agytröszt** kifejezést használja, amelyet nem tartok szerencsés fordításnak.

² A **think tank** (also called a **policy institute**) is an organization, institute, corporation, or group that conducts research and engages in advocacy in areas such as social policy, political strategy, science or technology issues, industrial or business policies, or military advice.

International, az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, a KMÉM Pax Romana, a nagy nyugati lapok úm. Katolikus Szemle, Új Látóhatár, Irodalmi Ujság, stb. ennek a legeklatánsabb példái. A felsorolás természetesen nem teljes, ezek csak kiragadott példák. Nagyon sokan, nagyon hosszú időn keresztül dolgoztak és a jelenben is dolgoznak ingyen és bérmentve, sokszor komoly anyagi áldozatot is hozva azért, hogy a Magyar Szellemi Hazát építsék. Ezeknek a nyugati magyaroknak a többsége menekült volt, sokszor egy szál ruhában érkezve meg a befogadó országba, s a minimális egzisztenciális alap megteremtése mellett mégis azonnal ezen idealisztikus tevékenységükbe fogtak.

Tevékenységüket a csak a mindennapos teendőikkel bajlódó és megelégedett emberek nem értik és nem is érthetik. Az emberiség e két teljesen különálló csoportja az élet más dimenziójában él és tevékenykedik. A hedonizmus vagy jobb esetben az utilizmus szintjére emelkedett, de ott megrekedt emberek szemét a mǎyǎfátyol eltakarja, s nem is értik, hogy mi hajtotta és mi hajtja azokat az embereket és utódaikat, akik a semmiből ezeket a kulturális kincseket megteremtették. A válasz pedig eléggé nyilvánvaló: a szellem hatalma előtt való alázatos tisztelgés és belső készletés arra, hogy annak lehetőségeit kihasználjuk. Ez kötelesség és nem opció. Ugyanúgy mint Luther Márton, ők sem tehettek és tehetnek mást mint ennek a belső parancsnak engedelmességgel félretegyék a személyes kényelmet azért, hogy valamilyen idealisztikus cél érdekében tevékenykedjenek.

Időközben a világ nagyot változott. A második világháborút követő hidegháború megszűnt, Európában ledőlt a Berliini Fal, a kommunizmus formálisan megszűnt. De ez csak Európa. Közben Kína és India rohamléptekkel szerzi vissza régi erejét, Oroszország a Szovjetunió összeomlását követő átmeneti káoszt átvészelte és a két másik nagy ázsiai hatalommal informális szövetségben a Nyugat számára komoly kihívást jelent. A globalizáció következtében a világgazdaság integrációja soha nem látott mértéket öltött, az információs technika robbanásszerű fejlődése pedig a kommunikáció régebben elképzelhetetlen lehetőségeit teremtette meg. Ezek a jelen világ legnagyobb hatású folyamatai címszavakban, természetesen sok egyéb fontos dolgot most kénytelen vagyok mellőzni.

Mindezen tektonikus mozgások ellenére — meglátásunk szerint — a magyar közgondolkodás sajnos még mindig a kárpát-medencei — a magyarországi gondolkodást illetően még szűkebb — keretekben gondolkodik. Hadd idézzem Herczegh Gézárt, aki a Mikes International által 2003-ban megjelentett *'EURÓPA KÖZEPÉN ÉS EURÓPA PEREMÉN — Magyarország nemzetközi kapcsolatai 896-1945'* című monumentális művének előszavában a következőket írja:

'A magyar történelmi közfelfogás régi és teljes mértékben mindmáig ki nem nőtt fogyatékossága, hogy látóhatára a Lajtától legfeljebb az Al-Dunáig (a legújabb kort illetően Hegyeshalomtól Lökösházáig) terjed, pedig hazánk nem szigetország és nem vette körül soha kínai fal. Európa közepén terül el, és a kontinens nagy mozgalmi rendre végiggyűrűztek rajta. Még a kizárólag belsőnek látszó események is nagyrészt nemzetközi erőviszonyok függvényei voltak, aminek tudatosítása előfeltétele annak, hogy múltbeli sikereinket nacionalista túlzásoktól mentesen, valós arányaiknak megfelelően láthassuk, de ugyanaz szükséges ahhoz is, hogy hajdani kudarcaink igazi okait ne — az ellenkező elfogultságba esve — mindig magunkban keressük.

Szomszédaink sorsától a mienk elválaszthatatlan. Történelmünk más országok és népek történelmével együtt, kölcsönhatásban írható le. Egy egész történelmi régió — Kelet-Közép-Európa — viszonyait kell tehát vizsgálnunk, amelynek államai — Csehország, Lengyelország, Magyarország stb. — történetében érdekes és jellemző párhuzamok rajzolódnak ki. Az a történész, aki ezeket mellőzve a régió országainak történetét, a mindenkor vezető nagyhatalmak történetének jól vagy rosszul sikerült utánpótlásaként írja le, hibás utakra téved és félrevezeti azokat is, akik Kelet-Közép-Európát valóban ismerni szeretnék. Az elmúlt évszázad során ennek számos példáját láthattuk.'

Mily igaz! S jelenünkben ezt a tudattágítást az egész világra ki kell terjeszteni. Magyarország sorsa, a Kárpát-medence sorsa nem Budapesten, nem is Pozsonyban, de még csak nem is Bukarestben dől el. Ráadásul a magyarság földrajzi elhelyezkedése nem korlátozódik a Kárpát-medencére. Tóth Miklós mondta egyszer: *'magyarok a világ minden táján élnek, Magyarországon is.'* Ez nem jelenti önmagunk feladását, bár sokan ezt a jelek szerint így élik meg. A Kárpát-medence számunkra magától értetődően rettenetesen fontos. A Kárpátok, Bácska, az Alföld, a Felvidék vagy Tokaj minden magyar számára a földi paradicsom, ez a mi földünk. De ha gondolkodásunkat erre szűkítjük le, akkor lehetőségeinket korlátozzuk be. Magyarok élnek a világ minden táján. Számunkra Göteborg, az argentinai pampák, Johannesburg, Melbourne, Róma vagy Hong Kong is a hazánk. Ezt kell jól tudatosítanunk magunkban. A Kárpát-medence egy reservoir, s nem önmagában vett cél. Jómagam Kolozsváron születtem és éltem 15 éves koromig. Ez oly meghatározó élmény, amely végigkísér egész életemen át. Arra vagyok a legbüszkébb, hogy a Philosophiai Symposium és a Tanulmányi Napok előadói életrajzomban a születési helyem Kolozsvár. 1992 óta, 15 éve azonban

Hágában élek és azóta ez az én új Kolozsvárom. Most itt vagyok otthon. A Magyar Szellemi Haza nincs földrajzi korlátokhoz kötve.

Az új korszak beköszöntét itt a Hollandiai Mikes Kelemen Körben mi megéreztuk. Ezért is alapítottuk meg a Mikes International szervezetet és jelentettük be hivatalosan elindulását 2001. szeptember 8-án, a Hollandiai Mikes Kelemen Kör 50. éves évfordulóján tartott emlékünnepeken. Ezt az eseményt az a harang is megörökítette, amelyet a Magyar Köztársaság akkori nagykövete, Gergely András adományozott nekünk.

A Mikes International céljai között nem pusztán lap- és könyvkiadás szerepelt. Ez csak a forma, a tartószervezet. A lényeg, amelyre az alapítók az első perctől kezdve koncentráltak, az a legtisztább magyar szellemiség, amelyet komprimált formában többek között a Hollandiába menekült magyarok hoztak magukkal az ezeréves Magyarországról. Első pillanattól kezdve kerestük a kapcsolatot mindazokkal, akik velünk együtt társak lehetnek azon az úton, amelyen elindultunk. Szerzői gárdánk a világ különböző régióiban él, olvasói táborunk úgyszintén. Napi munkakapcsolatban vagyunk az Országos Széchényi Könyvtár Magyar Elektronikus Könyvtár munkatársaival, kiadványaink az ő elektronikus archívumukban is mind megtalálhatóak. Jelen Tanulmányi Napjaink előtt ért véget egy kétnapos filozófiai szimpózium, amelyen ezt a fajta műhelymunkát sikerült tovább bővítenünk, úgy érezzük nem kis sikerrel. Két filozófiai díjat is alapítottunk, amelyeket Böhm Károlyról és málnási Bartók Györgyről neveztünk el. Az egyiket az idén már oda is adományoztuk Kissné dr. Novák Évának. Az idén szeptember 4-én Szegeden a Szegedi Egyetem Bölcsészettudományi Karával karöltve málnási Bartók György emléknapot tartottunk, amelyen ezen egyetemes bölcselő emlékére emléktáblát avattunk.

Ezt a munkát nemcsak folytatni kívánjuk, hanem tovább bővíteni is. Ezt a célt szolgálja többek között ez a konferencia is. A hangsúly ugyanis nem azon van, hogy itt eltöltsünk egy pár kellemes napot, egy könnyed kulturális long-weekend-et, hanem az, hogy eszmét cseréljünk, megismerkedjünk egymással és munkakapcsolatot alakítsunk ki. Szeretném hangsúlyozni, hogy a Mikes tevékenysége csak akkor tud igazán kibontakozni, ha minél többen kapcsolódnak be ebbe a munkába. Ezt a munkát nem finanszírozza az égvilágon senki. Anyagilag senki sem fog keresni rajta. Ez egyrészt nehézség, de egyben nagy erő és szabadság is. Nekünk nem kell sem jobbra, sem balra tekintenünk, kizárólag a belső erkölcsi iránytűnkre kell figyelni. Viszont szükségünk van mindazokra, akiket megérintett a szellem hatalmának bűvköre. Azokra, akik önfeláldozásból hajlandók velünk együtt dolgozni. Az átlagember számára ez örütségnek tűnik, s az ő szemszögükből tekintve az is valójában. Ellenben csak 'örültekkel' lehet komoly dolgokat létrehozni és eredményt elérni. Vigasztaljon az a tudat, hogy nem vagyunk egyedül. Viszont meg kell találnunk egymást és együtt kell dolgoznunk. Milyen körülmények között kell és lehet dolgoznunk? Erre hadd álljon itt szemléltetőként Örkény István használati utasítása az Egyperces Novelláihoz:

'A mellékelt novellák rövidegük ellenére is teljes értékű írások. Előnyük, hogy az ember időt spórol velük, mert nem igényelnek hosszú hetekre-hónapokra terjedő figyelmet. Amíg a lány tojás megfő, amíg a hívott szám (ha foglaltat jelez) jelentkezik, olvassunk el egy Egyperces Novellát. Rossz közérzet, zaklatott idegállapot nem akadály. Olvashatjuk őket ülve és állva, szélben és esőben vagy túlszúfolt autóbussen közlekedve. A legtöbb járka közben is élvezhető!'

A Mikes International vagy ahhoz hasonló szellemi műhelymunkához ilyen körülmények közötti alkotásra van szükség. Hajnali időszakban vagy esténként lefekvés előtt ellopott órákról, a vonaton utazva, vagy pályaudvarokon, repülőtereken dolgozva. A többit pedig el lehet intézni telefonon vagy az Interneten. Engedjék meg, hogy itt egy személyes példát hozzak. Munkám révén meglehetősen sokat utazom a világ minden tájára. Ennek ellenére az utazásaim alatt sem szűnik meg a Mikes International tevékenysége. Egy konkrét példát szeretnék most csak említeni, amely talán érdekes lehet. 2005. október-novemberében az Egyesült Államokba utaztam és a repülőn gondolkodtam a filozófiai symposium témáján. Eszembe jutott, hogy az akkori Tanulmányi Napok alatt Ungvári Zrínyi Imre említette nekem málnási Bartók György egy dolgozatát. A címet viszont elfelejtettem. Észak-Karolinában a szállodából emaileztem Imrének Marosvásárhelyre, hogy adja meg az írás címét és azt, hogy melyik folyóiratban jelent meg. Miután azt megkaptam tőle, emaileztem Moldován Istvánnak a Magyar Elektronikus Könyvtár osztályvezetőjének Budapestre azt kérve tőle, hogy scanneljék nekem be a cikket. Ők ezt meg is tették, amelyet ezek után Texasban tudtam letölteni a szállodai szobámban. Ezt követően az Austin-Minneapolis járaton a nyers szöveget korigáltam és mire Minneapolisban leszállt a gép, a cikk készen is volt, beszerkesztett állapotban. Szó szerint 'air borne', ahogyan azt angolul mondják. Az írás, amelynek címe: *'Teendőink a magyar filozófia történelmének ügyében'* a Mikes International 2006. évi január-márciusi számában meg is jelent. Ez szolgált inspirációul az idei filozófiai szimpózium témájának kidolgozásánál. Hát nem fantasztikus és izgalmas ez? Nagyon sok könyv, tanulmány és cikk is hasonlóképpen készült, szállodákban, repülőtereken, repülőkön, hajókon. A technikai lehetőségeink hihetetlenül megnöttek, mint kifogást már aligha lehet használni. A többi már csak rajtunk múlik.

Ezért szólítunk fel és hívunk mindenkit, aki erőt és indítatást érez ebbe a munkába bekapcsolódni, hogy győzze le féltékenységét és vegye fel velünk a kapcsolatot. A Tanulmányi Napjainkon, vagy a Philosophiai Symposiumainkon kellemes dolog részt venni, de ne csak passzív résztvevők legyünk, hanem cselekvő szereplők is. Ez egy élő színház, amely csak akkor működik teljes gőzerővel, ha a nézők egyben szereplők is. Ez egy folyamatos munka, amely nem ér véget soha. Nincs végállomás, sem nyugdíj-korhatár, sem hétvége, sem vakáció és hasonlók. A földműves mindig dolgozik, tartja a római közmondás. És a történelemnek sincs vége, sőt! A kor, amelyben élünk, izgalmasabb mint bármely eddigi kor. S a közös munkának egyéni haszna is van. Olyan tudattágulást eredményez ez a munka, amely bőségesen meghálálja a ráfordított energiát. Amint Kálvin János írta *Institutio*jának elején: *'Kisdéd művet írunk: így akartunk mentegetőzni. És tanulás közben kötötünk, íme, nagyra növekvék.'*

Témabevezetőmet hadd zárjam egy költői kérdéssel: **ha a szellem hatalma velünk, kicsoda ellenünk?**
Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Tóth Miklós

A magyarság jövődő életmezői

Magyarország 1526-ban elköltözött a mennyországba és azóta mindmáig a mennyországban él. Látszólag a földi valóságban létezik, de a magyarság számára e létezés terhe csak mennyországi léte segítségével viselhető el teljesen. Ez nekünk magyaroknak csak akkor tűnik fel, ha egy olyan országba kerülünk, amelyben az illető ország lakosainak nem szüntelen 'guggolva is ki kell bírni' egy-egy tényleges helyzetet, amelynek ugyan belátható időn belül nem lesz vége, de a nemzet évszázados történelmi tapasztalata szerint valaha egyszer mégis vége lesz. Azután várhatóan következik valamely hasonló, esetleg más előjelű, de talán némelyek számára kibírhatóbb 'guggolva kivárás' stb. stb. Magyarok lenni eszkatológikus életet jelent. Mi magyarok, mint nemzet, úgy élünk, mintha a János Jelenések Könyvében élnénk. Nem is 'mintha', hanem valóban, várva arra a pillanatra, amelyben egyszerűen őszintén, magától értetődően egy valóságos magyar országban élhetünk, egy olyan országban, amelyben tisztességes, normális társadalmi és erkölcsi körülmények között létezhetünk, amelyben valamennyien, akik magunkat magyaroknak tudjuk, egyidejűleg normális polgárai lehetünk a magyar hazánknak mint például a svédek vagy a hollandok a maguk országában, amelyben nem kell szüntelenül valakikre, valamely hatalom képviselőire egzisztenciális szükségből sandán odafigyelnünk, hogy mit is gondolnak a saját előre félvállról odavetett karikaturált felfogásuk szerint rólunk akkor, ha egyszerűen vagyunk, akik és ahogy vagyunk. Nem, ez az egyszerű, magától értetődő emberi váradalom számunkra nem tétetett el. Nekünk 'az idők teljességéig', 'a világ végéig' kell várnunk arra, ami a világ sok népe számára annyira magától értetődő mint a levegő. Mi már idestova 500 éve a mennyországban élünk és azért létezünk, mert a mennyországban, Platon ideái világában élünk. Ha nem ott élnénk, már rége srég nem is léteznénk. Pontosabban fogalmazva: mi a földön élünk, de a saját nemzeti sorsunk és azon ideálok értelmében, amelyek bennünket történelmünkben lelkesítettek és lelkesítenek, mindig a mennyország realitása eljövetele váradalmában élünk, és ez tart bennünket életben.

Pár évvel ezelőtt egy szerb költő mondta nekem nyomatékosan szó szerint a következőt: „Titeket, magyarokat minden körülöttetek élő nép bámul és irigyl, mert nektek van egy olyan ragyogásotok, amely nekünk nincs és sose lesz. Ezt soha senki be nem vallja és ezt te sem halod tőlem soha többé.” Mindez már maga elegendő ok arra, hogy mindent megtegyenek azok, akik így gondolkodnak, a magyarok és azok országa megsemmisítésére, hogy azután később az ötödik, hatodik, magyarul nem is tudó generációjukban, talán a világ végén élve, büszkén kikeressék valamely ősapjuk vagy ősanjuk régi magyar nemességét. Mert az igazi, az dicsfényt ad!

A Hollandiai Mikes Kelemen Körben és a Mikes International-ben az utóbbi években ismételtelen használjuk ezt a kifejezést: 'Magyar Szellemi Haza'. Ez pontosan megmondja, hogy nem egy tapasztalati, hanem egy szellemi világban élünk. Abban ismerjük fel egymást. Nekünk magyaroknak ebben a keretben kell gondolkodnunk ma, 1920. (Trianon), 1945. (a háború vége), 1947. (Párizsi 'béke'), 1949. (népköztársaság), 1956. (Forradalom és Szabadságharc), 1989. (Közép-Európában a kommunizmus formális megszűnte és az új magyar emigráció beindulása) és 2004 (Európai Unió) után. A magyarság szétdarabolva létezik Magyarországon, a Kárpát-medencében az utódállamokban és szerte az egész világon. Ez így van és így marad az egész jövődöre. Az egész világra kiterjedő magyar nemzeti stratégiában kell gondolkodnunk. Ez csak a Kárpát-medencén kívül, a 'nyugati' világban történhetik meg tárgyilagos módon, mert csak 'innét' nézve lehet a világot mint egészet magától értetődően áttekinteni. A Kárpát-medence horizontja ehhez sajnos túl szűk. Ezen a téren a Hollandiai Mikes Kelemen Körnek feladata van más magyar kulturális és szociális szervezetekkel együtt az egész világon.

A magyarság a nyugati kultúrártékek hordozója egész történelmén át. Ezek a kultúrártékek mindenekeelőtt etikai értékek. Mi ezekért az értékekért véreztünk és vérzünk mindmáig. Ilymódon véres valóságok ezek a számunkra, akik a nyugati keresztyénség — azaz a nyugati kultúrvilág — keleti határán vagyunk. Ezt fejezi ki az a szó, hogy Magyarország a Nyugat Védőbástyája. Ezt jó tudatosítanunk magunknak abban az értelemben is, hogy mi határhelyzetben élő emberek vagyunk, akiknek éppen ezért minden irányban kell nézniük és információval rendelkezniük. A magyarság gondolkodásában és életmagatartásában van egy belső rendszeres egyensúlyra való törekvés, amely nem valakitől való függőségben áll, hanem egy természetes értékrendszer belső egyensúlyának az ösztönös, intuitív megérzésében. Ez kerül kifejezésre a magyar történelmi alkotmányban is. Ez a nép ezer éven keresztül kiépített és fenntartott — ismételtelen teljesen elvesztett helyzetben —, egy országot, amely — 1222 óta — a világ egyik legrégibb alkotmányos állama volt,

melyet a Szent Korona Tana tartott (és tart lényegében ösztönösen mindmáig) össze organikus, belső egyensúlyú egészben. Talán kevesen gondolják meg, hogy Magyarországon azért lehet a képviselői rendszerrel minden nívón eredményesen dolgozni, mert ez az önkorlátozó, minden állampolgárnak a jogait eleve tiszteletben tartó alkotmányos életrend évszázadok óta beleidegződött a nép gondolkodásába és gyakorlatába. A.J.P. Taylor, a Közép-Európát jól ismerő angol történész aláhúzza, hogy „the Hungarian Diet had ... a larger electorate than the pre-reform British House of Commons” (The Habsburg Monarchy, London, 1948, 27. o.).

A magyarok alkalmasak kapcsolatteremtésre, nemzetközi tárgyalásokra. Nem ok nélkül használt Zsigmond a király a császár — e kiváló diplomata és széles látókörű európai politikus — mindenütt magyarokat nemzetközi politikája kiépítésében. Ezt nyilván nem tette volna, ha azok arra nem lettek volna alkalmasak. A Habsburg birodalomban magyarok gyakran játszottak fontos szerepet a diplomáciában. Érdemes etekintetben Metternich levelezését olvasni. Mind e mögött volt és van egy magától értetődő szellemi, szuverén önértéktudat és toleráns magatartás mások felé. Nem ok nélkül mondhatjuk, hogy a világnak kevés egyeteme van, amelyiken nincsen magyar tanerő. Ugyanakkor van egy a magyar kultúrvilágban társadalmi szinttől független (!) 'nemes' magatartás, amelyet a kommunizmus sem volt képes teljesen megrontani. Ilyen és hasonló megállapításokat csak olyasvalaki tehet, aki évtizedek óta Nyugaton nemzetközi közegben él s ott megtanult ilyesmire tárgyilagosan figyelni. Hasonló jellemző közleményeket — természetesen másokat — lehet tenni természetesen németekről, franciákról, hollandokról, svédekről, minden népről, magától értetődően a kellő relativitási elemeknek a figyelemmel tartásával. Minden népnél azokra az ideálokra kell tekintenünk, amelyek a népet történelme folyamán a maga konkrét élethelyzetében lelkesítették, formálták, és azokra a személyekre, akikben egy-egy nép önmagát felismeri. Kikben ismerjük mi fel magunkat történelmünkben? Nos, e sorok írója szerint: az árpádházi szentekben, IV. Bélában, a Hunyadiakban, Bocskai Istvánban, Bethlen Gáborban, II. Rákóczi Ferencben, Széchenyi Istvánban, Deák Ferencben, Teleki Pálban. Ebbe a sorba tartozik Nagy Imre is, ez 'legitimálta' őt. Itt csak a politikai vezető szerepet betöltött emberek közül említettünk egy sort. E sorhoz lehet többeket hozzátenni, de ebből nem lehet sokat elvenni. A magyar ember jellegzetességének tartjuk a két lábbal a földön járó, alapvető tisztességes életet megvalósítani akaró, normális együttélésre és kompromisszumra való készséget. Idealizálunk? Kétségtelenül. Mi nagyok vagyunk abban, hogy hogyan világítsuk meg a magunk negatív oldalait. Itt tudatosan hangsúlyozzuk a pozitív elemeket. Bárhogy legyen ugyanis, végül a pozitív elemek a döntők a történelem katarziséjában.

A magyart két dolog nem érdekli a lelke mélyén, t.i. az, hogy valakinek mi a nemzetisége és mi a vallása. Tudjuk, hogy napjainkban másképpen vagyunk ismertek a világon. Mégis mondjuk ezt, mert Magyarország szinte ezer éven át többnemzetiségű és többvallású nemzetet jelentett, amelyet közös érték- és sorsközösség-tudat tartott össze. Ez volt az ú.n. szentistváni állameszme. Ezért fizettünk 1920-ban Trianonnal, midőn is az európai történelmi fejlődés következtében — de a török idők által alapjában legyengülten — friss nacionalizmusok játékába kerültünk, amelyeket lelkünk mélyén nem is értettünk meg, bár azokat II. József németesítő politikájára reagálva Közép-Európában magunk indítottunk be. Nem értettük meg, hogy más nemzeti erők vallási és etnikai ideálok és azokat aktívan terjesztő egyházak politikai ígézetében szisztematikusan terjeszkednek s nem fogják fel, hogy Magyarországon mindenki a maga módján boldog lehet. Más körülöttünk élő népeknél viszont egy másfajta természetes nemzeti önmegvalósulási folyamatnak lettünk a tanúi és később annak szenvedő alanyai, amelyre nekünk éppen 'keleti', 'ötörök' hozzáállásunk következtében nem volt válaszuk. Ez történelmünk egyik leckéje.

Az 'egy-népű' ország számunkra alapjában véve idegen. Trianon drámája és a 20. és a 21. század eseményei abba az irányba mutatnak, hogy nekünk nagyon fordultatos és gyors alkalmazkodási képességeinkkel nemzetközi életre kell magunkat berendeznünk. Ezt már rége srég tesszük is, ha nem is mondjuk ki. Így tudjuk a magunk javára fordítani a negatív fejleményeket. Ez az óriási, most is folyamatban lévő emigrációs hullámsorozat belső logikája. A magyarság történetében óriási, mondhatnánk 'kopernikusi' fordulat állt elő. Ezt fel kell dolgoznunk és erre be kell állítanunk magunkat. Ha ezt nem tesszük, elveszünk a nagyvilágban, míg ha ennek az előnyeit tudatosan használjuk, nagy lehetőségek nyílnak fel előttünk. Bennünket a történelem folyása arra kényszerít, hogy önmagunk s az egész világ fölé emelkedve mintegy úrhajósként tekintsünk le saját magunkra a népek tengerében a földgömbön, amely a mi igazi világunkká vált. Mintegy új honfoglalás kezdetén állunk. Kinek-kinek át kell ehhez kelnie a maga Vereckei hágóján. Ez azonban csak akkor történik meg, ha ennek a folyamatnak a során önmagunkban mindig otthon vagyunk. Ehhez szükséges, hogy ugyanazok az értékek mozgassanak bennünket. Ezek az értékek történelmünkben kristályosodtak ki, de ezeket transzponálnunk kell a nemzetközi élethelyzetbe, amelyben élünk. Ismételve mondjuk: a mi hazánk a Magyar Szellemi Haza, amelyben az amerikai, ausztráliai, svédországi, erdélyi, kárpátaljai, magyarországi magyar egymás sorstársa és partnere. Ez azt jelenti, hogy céltudatosan és szolidárisan kell tevékenykednünk az élet minden területén. Ezt kiemeljük azért, mert ez az összjáték nem a legerősebb oldala a magyar embernek. Ne legyen minduntalan ellensége magyar a magyarnak, hanem

pozitív beállítottságú embertársa úgy, ahogy angolok, dánok, hollandok az erkölcs határain belül tudják, hogy a közös gondolkodás elősegíti az összjátékot mindenki tisztességes előnyére. Ez különösen fontos a gazdasági életben, mert abban bizalom mindennek az alapja. Évszázadok félgymati helyzete a múltban akadály volt etekintetben is, de a 20. század fejleményei világossá tették, hogy mindenütt a világon a magyarok gazdaságilag mind erőteljesebben bontakoznak ki. A bankvilágban magyarok hosszú ideje játszanak szerepet. A tudományban való tevékenységünk közismert. Ugyanezt mondhatjuk a művészetekről, mindenekelőtt a zenéről. Fontos, hogy tehetségeinket összjátékban fejtsük ki.

Nagy fontosságú, hogy egy jelentés- és érték-egészben gondolkodjunk. Ez tesz egy népet nemzetté. Ez a megfontolás is szerepet játszott és játszik abban, hogy a Mikes International keretében kiadjuk a Kolozsvári Filozófiai Iskola írásait. Amint e sorok írója 2001-ben a Hollandiai Mikes Kelemen Kör 50 éves fennállásának az emlékünnepeén tartott beszédében¹ elmondta, a francia szellemi világ magára ismer Descartes filozófiájában, az angol Locke-ban, a német Kant-ban és Hegelben. A magyar Böhm Károly, Bartók György és a kolozsvári iskola többi bölcselőjében, s mindezt ékes magyar nyelven. Egy-egy kultúrvilág épületének az alapját filozófusok és teológusok vetik meg. Ebben a bölcséletben pedig nyílt és rendszeres egészben megtaláljuk ehhez az általános emberi alapot, amely nemcsak minden más bölcséleti rendszerhez nyitja meg az utat, hanem a tetejében gyakorlati életünk mindennapjaihoz is eligazítással lát el bennünket.

Ki kell dolgoznunk — és főleg ki kell viteleznünk — egy magyar stratégiát az egész világra. Ebben a magyarság különböző részei a maguk konkrét helyzete szerint másként funkcionálnak ugyan, de a földolog, hogy készek legyenek az összjátékra. Általános jelentőségű nézetünk szerint, hogy a pénzügyi és gazdasági érdeklődést és ismeretet mindenütt növeljük a magyarság körében. A legegyszerűbb siktól a legmagasabbig gondoskodnunk kell általános gazdasági, marketing- és bank-ismeretterjesztésről. Nyelvismeret nagyon fontos egyrészt a nagy nyelvek területén, másrészt a Magyarország körül élő népek nyelve tekintetében. Mi magyarok, mint többnyelvű nép vagyunk ismertek a világon. Egy fontos irányadó gondolat mindenki számára: Ha magyar vagy, mindig többször kell túlteljesítened a normát. Mert az ismeret, a gyakorlat s mindenekelőtt a szellemi képesség döntő jelentőségű. Mindehhez azonban kell egy alapvető értékrend a fejünkben. Ez az értékrend a keresztyénség értékrendje. Jó meggondolnunk, hogy az ú.n. 'kapitalizmus' a kálvinizmus és általában a protestantizmus eredménye. Ennek alapgondolata pedig abban van, hogy mindenkinek kötelessége pénzt keresni s azt befektetni, nem a gazdagságért, hanem Isten dicsőségére. Jó ezt megjegyezni, mert a Kárpát-medencében a kommunista periódus azt a gondolatot oltotta bele az emberekbe, hogy az üzleti élet galádságot és aljasságot jelent. Ez nem így van. Hosszú távon mindig a tisztesség, az önfegyelem és a 'belső aszkézis' épít fel új világokat. Az egyházak és a magyar szervezetek etekintetben mindenütt fontos szerepet tölthetnek be. Egymásért felelősek vagyunk.

Ismernünk kell a történelmet. A világtörténelmet, azon országok történelmét, amelyekben élünk és a magyar történelmet. Erre szükségünk van mind gyermekeink nevelése, mind pedig önmagunk önértéktudata fejlesztése céljából. Ezzel kapcsolatban felhívjuk a figyelmet a Hollandiai Magyar Szövetség által összeállított és több nyelvre lefordított egy oldalon összefoglalt magyar történelemre. Ez azért is fontos, mert sokhelyütt a magyar nyelv ismerete korlátozott a második és későbbi generációk körében. A különböző nyelvekre lefordított magyar történelem etekintetben sok segítséget nyújthat. Jó megjegyezni, hogy a magyar nyelvismeret gyermekeink számára a jövőben sok előnyt jelenthet érvényesülésükben. Fontos tudni egyben, hogy ezen a nyelven egyedülálló kultúrértékek érhetők el, amelyek szellemi gazdagodásunkra szolgálnak. Mindenekelőtt fontos, hogy ez a nyelv bennünket összetart s összekapcsol múltunkkal és jövőnkkel.

A fentiekben vázlatos módon vitaindítás céljából felvetettünk néhány gondolatot. Ezekről lehet vitatkozni, lehet ezek tekintetében eltérő nézeteket vallani. Fontos azonban, hogy képesek legyünk elgondolkodni azon, hogy mit jelent az, ha a magyarságot világ-összefüggésben szemléljük és sorsunkat így is éljük át. Abban a főfeladatunk: cselekedni, tenni és mindig túlteljesíteni a normát.

¹ Mikes International, 2007. július-szeptember, 15. o.

Ferenczes István

Egy előzmény nélküli folyóirat Erdélyben

(Első zárójel:

1989 december 22-én déltájban egy csomag gyertyával a zsebemben lementem Csíkszereda árván kihalt főterére, a Tapstérnek nevezett senkiföldjére. A tér közepén meggyújtottam a gyertyákat. Ekkor kezdet szállingózni körém néhány ember. Aztán özönlöni kezdett lyukas zászlókkal a tömeg. Mert a Kondukator menekült. Adott pillanatban egy Trabant tetején találtam magamat. A kezembe nyomtak egy kézirattal sokszorosított verset. A Diktatúra közhelyei címmel. A verset én írtam, talán valamikor még 88-ban, néhány barátom kéz alatt terjesztette. Azt a verset nekem ott fel kellett olvasmon. A tömeg vállán vitt be a Fehér Háznak nevezett pártszékházba, amelynek — minden józan felszólításunk dacára — megkezdődött a kifosztása, összezúzása. Azt a verset aznap este még négyszer olvastam fel a balkonról, a húszezres tömeg előtt. Életem legszebb pillanatai voltak. Aztán jött az RMDSz megalakítása. 95-ig cipeltem is becsülettel a zongorát, de éreztem, hogy ez a politikusi buzgómcsozings nem nekem való. Lehettem volna parlamenti képviselő, de határozottan elutasítottam — sokan nem értették — ezt a lehetőséget. Nem értették, hogy nem kell nekem hatalom, amely még a legtisztességesebb demokráciában is besározza az embert, a szentből is ribancot csinál. Ha ezt az utat választom, lehet, hogy ma hatalommal bíró úrgazdag lennék, fekete autóval, villában laknék, stb. Lehet, de biztos nem lennék ennél boldogabb. Vagyis nem lehetnék egy folyóirat alapítója és szerkesztője, nem végezhetnék teljesértékű munkát, olyat, amit tudok és szeretek. Az, hogy létezik Erdélyben egy előzmények nélküli, sikeres folyóirat, legalább annyira fontos, ha nem fontosabb, mint a politikai csülökért való könyöklés. Hát ennyit előjáróban magamról s a Székelyföld című folyóiratról.)

1. A Kárpát-medencében van egy régió, amely majdnem akkora, mint Szlovénia. Annyian lakják majdnem, mint amennyi északon él Észak-Szlovákiában, vagy albánok fele Koszovóban, és kétszer többen vannak, mint a csecsenföldi csecsenek. Ez a régió kívül esik a mai Magyarország határain. 80 éve Romániához tartozik. 85–90 százalékban magyarok élnek ezen a kb. 250 km átmérőjű tájon, a Maros, az Olt és a két Küküllő forrásvidékén. Ezt a régiót mindközönségesen Székelyföldnek nevezik.

2. Négy év magyarvilág és egy vesztés háború után, amikor újból románok lettünk, amikor általánossá lett a mindent eluraló vesztésgérezés a régióban, és amit tetézt az 1946-os középkoriasan pusztító szárazság is, szülőfalum kocsmájában építőmester édesapám egy este az asztalra ütött: márpedig a templomot fel kell építeni. Szülőfalum kicsi temploma a harmincas években pusztult, villámcsapástól égett le. És a templomot felépítették. 1949-ben pünkösdi előtt egy héttel szentelte föl boldog emlékezetű Márton Áron püspök, akit a csíksomlyói pünkösdi búcsún tartott emlékezetes prédikációja után nem sokkal letartóztat, és kemény börtönökre ítél a berendezkedő kommunista hatalom. Nem tudom, hogy az akkori keleti tömb országokban építettek-e, szenteltek-e templomot...

1956 után, kényszerűségből Moldovában eltöltött három év után (mert valamiféle hivatalban azt mondta, hogy miért nem veszik le Sztálin pofázmányát a falról, hiszen már megdőglött, a letartóztatás előtt a bujdosásba menekült), szülőfalumban élő barátaival ismét az asztalra csaptak: fel kell építeni a művelődési házat. 1958 januárjában, Szent Pál megtérésének napján, szülőfalum búcsúján felavatták azt az apám által tervezett és felépített művelődési házat, amely a későbbiekben is egyfajta mintának, modellnek számított a vidéken. Azt hozzá kell tennem, hogy akárcsak a templom esetében, az '50-es éveknek ezekben az '56 utáni letargikus éveiben a vidékre, vagy akár a nagyobb kelet-európai világra sem volt nagyon jellemző az ilyesfajta építkezési kedv, a csakazértis.

Mindezeknek az elmondását azért tartottam szükségesnek, hogy valamiképp megpróbáljam érzékeltetni azt az attitűdöt, amelyet ha nem is lehet általános érvényűnek mondani, de azért azt hiszem, mindig is jellemezte a Székelyföldön élőket. Engem legalábbis ez a magatartás indított a világba. Nem jajgatni, nem panaszkodni, építkezni kell. Főlemelt fővel. Talán csak így kerülhetjük el, hogy meggyaláztatásaink megaláztatássá is ne váljanak.

3. Már a '90-es évek elején felmerült egy székelyföldi folyóirat létrehozásának a gondolata. A régióban kiadott napilapok többször tervezték, próbálkoztak, hogy hozzanak létre egy közös, az egész régiót átfogó periodikát — talán hetilapot, talán folyóiratot —, amely egyrészt lebontaná a Székelyföldön létrejött mesterséges adminisztratív határokat, megpróbálná egységében felmutatni ezt a kis hazát. A három megyei lapnak — a sepsiszentgyörgyi *Háromszék*nek, a csíkszeredai *Hargita Népe*nek és a marosvásárhelyi

Népújságnak — az összefogása azonban elmaradt. Farkas Árpáddal és másokkal, Székelyföldön élő írókkal együtt, maradtunk továbbra is, ritka találkozásaink alkalmával újból és újból felébredő lapindítási ötletekkel. Aztán 1997-ben történt valami. A nagyobbik székely önkormányzat, Hargita megye akkori vezetése, ha nem is mondta ki szó szerint, de valami olyasfajta attitűdöt próbált meghonosítani környezetében, mint amelyet annak idején apámtól tanultam. Igen, a templomot fel kell építeni. És Hargita megye önkormányzata azóta is példamutatónan működteti ezt az intézményt.

Nem tudom, a Trianon utáni Kárpát-medencében, a leszakított részekben az eltelt több mint nyolcvan év alatt adatott-e olyan helyzet, hogy egy regionális hivatal, intézmény, képviselő — nevezzük újabban önkormányzatnak — létrehozson és működtessen is egy olyan kulturális intézményt, amely kizárólag a kisebbségbe került magyarságot szolgálja. A magyarországi önkormányzatoknál — még előbb: a helyi tanácsoknál — ez szinte természetes és hétköznapi gyakorlat volt, s úgy hiszem, hogy ma is az. Erdélyben a '89-es változások után szinte előzmény nélkülinek kell tekintenünk a Hargita Megyei Önkormányzat 1997. évi tétét, amellyel létrehozta s azóta is működteti a *Székelyföld* című, havonta megjelenő kulturális folyóiratot. És nemcsak azt, de erről majd később. Ez az intézményalapítás azért is példaértékű, mert egy olyan régióban történt, ahol erre sem hagyomány, sem infrastruktúra nem létezett. (A XIX. század végén jelent meg ugyan egy ilyen című újság, de tiszavirágzás volt, mint ahogy a '40–45 közötti Marosvásárhelyen kiadott *Székelyföld* 2-3 száma is.) Gyakorlatilag a semmiből teremtetett egy új világot a Hargita Megyei Önkormányzat. Ez az intézményteremtés lehetővé tette egy olyan alkotó műhely kialakítását, amely az erdélyi, 1999 után feltűnt fiatal alkotókat tömöríthette és tömörítheti maga köré. Azért is példaértékű a *Székelyföld* létrehozása, mert szinte elébe ment a közakarathoz, úgy, hogy biztosította nemcsak az anyagi, hanem az erkölcsi hátteret is. Ilyen hozzáállással csupán kezdeti nehézségeknek tűntek az éjt-napot kitöltő első hónapok, amelyek az egyáltalán nem létező infrastruktúra kiépítésére, a szerkesztőség megszervezésére, a munkatársak megkeresésére fordítottak. Előzmény nélküli volt ez a „lapcsinálás” azért is, mert eltérően a régebbi erdélyi periodikáktól, lapoktól (itt a *Korunkra*, a *Látóra* és a *Helikonra*, a *Művelődésre*, a *Hétre* gondolok), amelyek '90-ben legfennebb csak nevet cseréltek, nemcsak infrastruktúrát örökölték, hanem már létező klientúrát, kapcsolatrendszert, olvasótáborot, terjesztőhálózatot is. A *Székelyföld*nek mindent a nulláról kellett kezdenie, de tíz év teltén bizony mondhatjuk, hogy megérte.

4. A folyóirat indulásakor természetesen felmerült a kérdés: milyen legyen, mit tartalmazzon. Az már az első pillanatoktól nyilvánvalóvá vált, hogy két erdélyi irodalmi folyóirat (*Helikon*, *Látó*) mellett egy harmadikra nincs szükség, hisz az erdélyi magyar irodalmat egyáltalán nem jellemzi a bőség zavara. Egyrészt, mert a diktatúra utolsó évtizedében az erdélyi magyar íróknak kb. a fele áttelepedett, tehát szám szerint is megfogytunk, másfelől pedig a magyarországi zavartalan közlési lehetőségek „kéziratelszívó hatása” is szűkíti a potenciális szerzők körét. De az irodalmi lap léte ellen szólt maga a környezet is: Csíkszereda kisváros, akárcsak a többi székelyföldi város, egyikben sem léteztek, illetve léteznek olyan jelentős írói erők, mint például Kolozsváron vagy Marosvásárhelyen. (Bár a '90-es években számos fiatal alkotó dobantott ezekből a városokból). Ellenben a régióban jelentős képzőművész csoportosulások léteznek, a múzeumokban számos történész, néprajzos, antropológus, szociológus, a közéleti lapoknál számos olyan közíró alkot, akik többet akarnak, többet a napi újságírói penzumnál. Egy ilyen régióban megjelenő folyóiratnak tehát ezeknek az értéktérítőknak, ezeknek az erőknek is helyet kell teremtenie. Jobb híján így nyerte el a *Székelyföld*, alcíme szerint is, a kulturális folyóirat meghatározást. Ez megkönnyíti némiképp a szerkesztést, mert nagyobb válogatási sávot biztosít a szerkesztőknek, de meg is nehezíti, mivel a különböző műfajok és rovatok közötti egyensúly fenntartása nem mindig történhet kompromisszumok nélkül; szerkesztőtársaim szerint sokszor vérre megy.

5. A *Székelyföld* folyóirat havonta 176 oldalon jelenik meg, A5-ös formátumban. Első példánya 1997 októberében látott napvilágot, Hargita Megye Tanácsának kezdeményezésére és annak kiadásában. Kihasnálva az erre vonatkozó rendelkezések lehetőségeit, a folyóirat kiadási költségeinek egy részét a megyei önkormányzat a saját költségvetéséből fedezi — a további költségeket a *Székelyföld Alapítvány* révén elnyert pályázatok biztosítják.

A folyóirat, mint neve is jelzi, elsősorban a Székelyföld néven ismeretes régió szellemi termékeivel, gondjaival, jelenségeivel hivatott foglalkozni — anélkül azonban, hogy mindez egyfajta „területi beszűkültséget” eredményezne. A lapban közlő szerzők között éppúgy találni bukaresti, kolozsvári, bányai vagy anyaországi szerzőket, mint székelyföldieket. A lap szerkesztői különben is Kányádít parafrazálva azt vallják, hogy a „Székelyföld Szabófalvától San Franciscóig terjed”.

A szerkesztői koncepció szerint a folyóiratra leginkább a műfaji és tartalmi sokszínűség jellemző. A lap terjedelmének mintegy 20-30%-át teszi ki a **szépirodalom**; emellett igen fontos helyet foglal el az **Academica Transsylvanica** című rovat, amely az erdélyi szellemiség és kultúra kiemelkedő kortárs egyéniségeivel készít portréinterjúkat, és azoknak a tanulmányait és bibliográfiáját tartalmazza. Az **Ujjlenyomat** című rovat kordokumentumokat, emlékeztetéseket, riportokat, oral historyt tartalmaz; a **Ködoszlasban** történelmi tanulmányokat, reflexiókat olvashatni. Az antropológia és néprajz számára

fenntartott rovat címe **Aranyág; Kelet Népe** címmel pedig a „keleti magyarság”, a csángóság kap helyet a lapban. További rovatok a **Scripta Mundi** (világirodalmi figyelő), **Szemle** (kritikák, recenziók, olvasónaplók), **Forgószínpad** (színházi rovat), **Agora** (politikai tanulmányok), illetve **Köztes Európa** (kisebbségekről szóló tanulmányok, európai autonómia modellek), **Irattár** (kevésbé ismert történelmi dokumentumok, periratok), **Varázsszem, Vox Populi**. (filozófiai-szociológiai tanulmányok).

Igen fontos része a folyóiratnak a **Műteremtés** című rovat, amely grafikailag is meghatározza a lap arculatát. Ebben a rovatban egy-egy székelyföldi — vagy innen elszármazott — képzőművésszel olvasható portréinterjú; a lapszámot az illető képzőművész munkáiról készült reprodukciók illusztrálják.

A folyóirat főmunkatársa *Farkas Árpád*. Belső szerkesztői: *Fekete Vince, György Attila, Molnár Vilmos, Lövétei László László, Mirk Szidónia-Kata*. Grafikai szerkesztő: *Ádám Gyula*. Külső munkatársai: *Bogdán László, Bölöni Domokos, Lőrincz György, Tanczos Vilmos*. A nevek is jelzik, hogy az egész Székelyföldre figyelünk, nemcsak Hargita megyére.

A folyóirat jelenleg havi 2000 példányban jelenik meg, amely az előfizetések (1200), szabadeladás, valamint közönségtalálkozók során gyakorlatilag az utolsó példányokig gazdára talál. Mára már eljutottunk oda, hogy tovább kellene emelni a példányszámot, de a nyomdai költségek mértanihaladvány-szerű emelkedése ezt a „vágyat” egyelőre kérdésessé teszi.

Az, hogy nem tűnik talminak, tiszavirág életűnek a csíkszeredai folyóirat-alapítási kezdeményezés, hogy jövősnak tűnő tettet hajtott végre 1997-ben a nagyobbik székely megyének az önkormányzata, a további események is igazolják. A lap kiadásának és adminisztrációjának egyszerűsítése végett 1999-ben a megyei önkormányzat megalakította a Hargita Kiadóhivatalt, amely ezentúl nemcsak a *Székelyföld*, hanem más időszaki kiadványok és könyvek kiadását is felvállalhatja és fel is vállalja. Így vállalta fel a kiadó és a szerkesztőség munkaközössége, miután 1998-ban Sepsiszentgyörgyön bebukott, 2000 januárjától a csángók újságjának, a *Moldvai Magyarságnak* a kiadását is. Ennek az ugyancsak havonta megjelenő lapnak a kiadását az időközben bejegyzett *Székelyföld Alapítvány* támogatásával, kizárólag adományokból, pályázati pénzek segítségével, „vatikáni valutáért” végzi a kiadó munkaközössége.

A könyvkiadást tulajdonképpen 1999-ben kezdtük meg, Papp Kincses Emesének, a Magyar Napló pályázatán is díjazott, *Virrassz velem* című dokumentum-regényének a kiadásával. Az utána következő években kiadtuk a *Csiki Székely Krónikát*, amely állítólagos hamisítvány volta ellenére is már közel 170 éves múltra tekint vissza, valamint az 1902-ben lezajlott, nevezetes *Tusnádi Székely Kongresszus* anyagát, melynek kiadása nemcsak azért volt fontos, mert már könyvritkaságnak számít, csak a nagy könyvtárakban lelhető fel, hanem mert a száz évvel ezelőtti, nagy visszhangú tanácskozáson elhangzottak jó része ma is „égeti a székelység bőrét”. Ezt követően Duma István András, klézsei költő verseskötetét adtuk ki, aki nemcsak Lakatos Demeter utódjának tekinthető, hanem a moldvai csángó-magyaroknak talán az utolsó „nyelvemlékeit” öntötte írott formába. A könyv címe: *Én országom Moldova*. Ehhez a témához kapcsolódik a következő, *Az ember ott a legfájóbb magyar* című versantológia is.

Tekintettel arra, hogy a moldvai csángómagyarok 90%-a nem tud anyanyelvén olvasni, szükségesnek mutatkozott a róluk szóló — latinul, németül, de zömmel magyar nyelven írt és kiadott — történelmi munkák: dokumentumok, tanulmányok román nyelvű kiadása is. Ezért tartottuk fontosnak egy kétnyelvű sorozat (Bibliotheca Moldaviensis) elindítást, mely így lehetőséget teremt a magyarul olvasni nem tudó moldvai magyarságnak múltja és jelene jobb megismerésére. A sorozat első köteteként a *Pater Zöld* (Zöld Péter élete és munkássága) jelent meg, majd ezt követte a *Gh. I. Năstase* A moldvai magyarok 1646-ban a Bandinus-kódex alapján című tanulmánya.

További terveink között szerepel, a kétnyelvű sorozat folytatásaként a *Bandinus-kódex* és *Petrás Incze János* gyűjtésének kiadása is.

Mindent összegezve tíz év alatt kiadtunkközel 30 könyvet is, amelynek a listája megtalálhat a folyóirat utolsó oldalán.

Ez év októberében a *Székelyföld* folyóirat ünnepli első tíz évét. Ez az idő emberi léptékkel mérve alig a kisiskolás kornak felel meg. Az eddig megjelent 121 számban az olvasók bizonyára találtak „óvodás” megoldásokat, szerkesztési melléfogásokat is, amelyeket, ha nem is lehet megbocsátani a kezdő szerkesztőknek, de kevés empátiával el lehet nézni nekik, hisz még olyan fiatalok. Az általuk szerkesztett lap pedig eljut már nemcsak az erdélyi olvasókhoz, hanem a magyarországiakhoz is, de ott van a svédországi, ausztriai, németországi, amerikai magyarok asztalán is. Legutóbb Baszkföldről, Dél-Afrikából érkezett előfizetési megrendelés. Kívánhat-e ennél többet egy szerkesztő?

(Második zárójel:

Egy székely viccel, anakdotával szeretném zárni ezt az előadást. A farkaslaki árvíz idején, a magasabban, a domoldalban épült háza teraszáról nézi az öreg székely a völgyben hömpölygő hatalmas áradatot.

— Hi a mindenit! Viszi az ár Fancsali Gyula komámot. Ni, a fekete kapalja. Szegény komám.

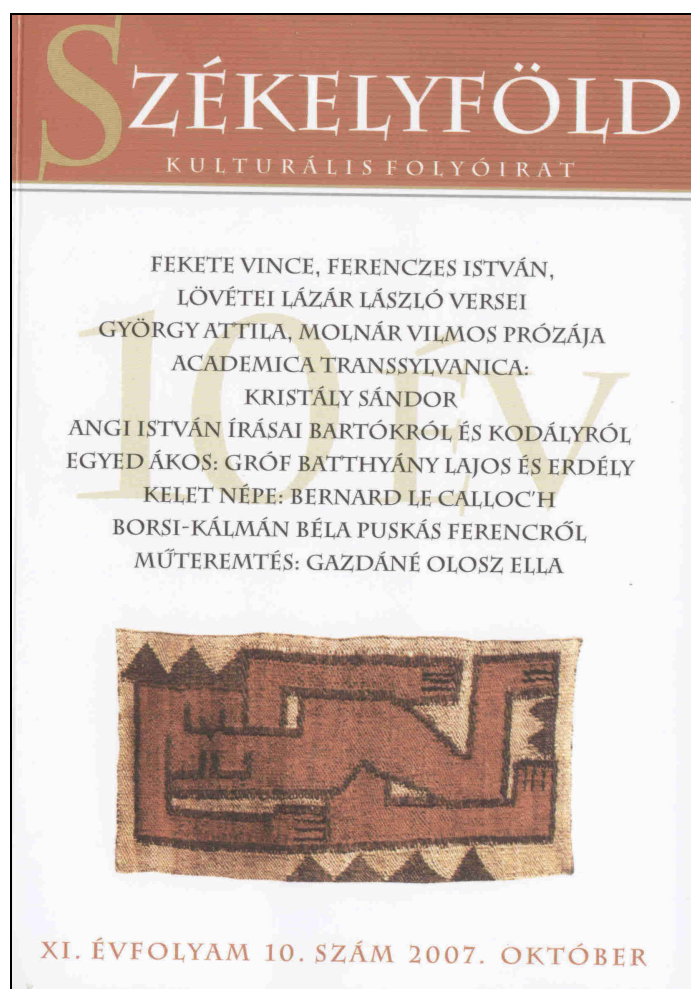
Eltelik pár perc s hát a kalap árral szemben, sodródik felefele a vízen. Percek teltén ismét lefelé viszi a víz. Majd újból vissza. Ez megismétlődik ötszöt-hatszor.

Pár nap teltén találkozik két koma.

— Te Gyula, mi az Isten történt veled, azt hittem elvitt az árvíz. A kalapodat vitte s hozta egy órán keresztül.

— Komám ne haragudj, de árvíz ide árvíz oda, SZÁNTANI S VETNI KELL.)

Erről van szó. S remélem erről fog szólni a Székelyföld című kulturális folyóirat következő tíz éve is.

A Székelyföld folyóirat jubileumi, 2007. októberi száma.

<http://www.hargitakiado.ro/>

E jubileum alkalmából a Mikes International szerkesztősége szívből köszönti Ferenczes Istvánt, a Székelyföld főszerkesztőjét és kiadó-igazgatóját, valamint a szerkesztőség minden egyes tagját! Kívánunk nekik sok lelkiert és kitartást a munka folytatásához.

Sepsiszéki Nagy Balázs

Székelyföld az ezredfordulón

A történeti Székelyföld félezer települését 1995 szeptembere és 2004 júliusa között sikerült bejárnom. Terepmunkám során mintegy nyolcezer emberrel beszélgettem el, s jórészt az ő tudásukból állt össze a teljes Székelyföldet bemutató négykötetes sorozatom. Munkámat a számbavétel szándékával készítettem, azzal a hittel, hogy a jelenlegi helyzet ismeretében sikerül ennek a sok megpróbáltatást kibírt népcsoportnak jövőt tervezni.

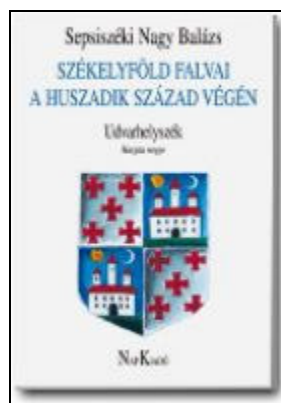
Székelyföld összlakossága az ezredfordulón 840.000 fő volt. Nemzetiségi szempontból a népesség 70 %-a magyar, 23 %-a román és 7 % -a cigány. Vallásfelekezetiileg a lakosság döntő többsége római katolikus (43 %); a reformátusok aránya 25 % az unitáriusoké 6,5 % és az ortodoxoké 25 %.

Faluleírásaim a demográfiai helyzet bemutatásán kívül tartalmazzák az egyházközségek, iskolák jelenlegi helyzetének leírását, a helyi foglalkozási ágazatok, közgazdasági állapot, művelődési élet, népszokások, műemlékek, emlékművek, jeles emberek, védett természeti értékek számbavételét. Egy-egy településről olyan komplex leírást igyekeztem megfogalmazni, amely révén akár jövőképet is lehet alkotni.

A sok esetben, főként a kis- és aprófalvaknál lesújtó a lakosság elöregedettségi szintje. Vannak a megőrzés szempontjából különös odafigyelést és gyors cselekvést igénylő régiók, mint például a két Homród mente vagy a marosszéki Mezőség szórványosodó falvai.

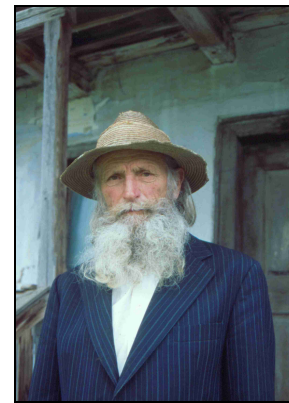
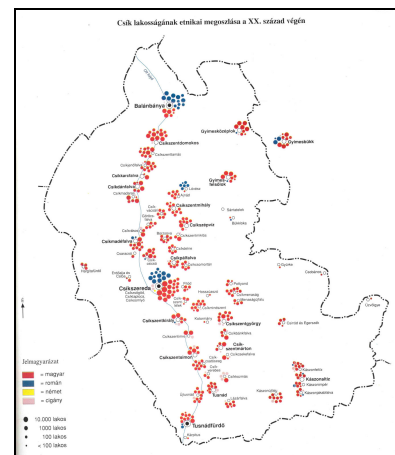
Mind az infrastruktúra, mind a munkalehetőségek terén Székelyföld ma Románia tudatosan elhanyagolt része. Ehhez sajnos sok esetben a helyi vezetők is hozzájárulnak. Tapasztalatom szerint az itt élő magyarságban megvan az élni akarás, a hosszú távú megmaradás szándéka, de ez egy tudatos, határozott stratégia nélkül aligha fog sikerülni. Számos olyan adottsága van ennek a földnek, ami az itt élők boldogulását segíthetné, de nincs eléggé kihasználva. Példaként említem a turizmust vagy a biogazdálkodást. Ezen kívül a feldolgozóipar telepítésében látok jövőt. Ha tudatos és célirányos munkahely-teremtéssel sikerül itthon tartani a jelenleg tömegesen külföldre áramló fiatalságot, akkor lesz ezen a tájon is hosszú távon magyar jövő.

Megmaradásunkban szerepet játszhatnak a nyugat-európai magyar közösségek is, s ugyanígy egy ilyen összefogásból a külföldi magyarok is erőt meríthetnek egészséges öntudatuk megőrzéséhez.

A kötetekről további információt a kiadó honlapján lehet találni: <http://www.napkiado.hu>

A gyűjtőmunka során készített több ezer fényképfelvételből néhányat a következő oldalon tekinthet meg a kedves olvasó.

Marác László

A magyar lobbýtársaságok történelmi szerepe

— Kivonat a 2007-es Tanulmányi Napokon elhangzott előadásból —

Elmélet

A „lobbi” kutatása az elmúlt évtizedekben nagy hagyományra tett szert. Rengeteg kézikönyv, cikk jelent meg ezen a területen. Az egyik legnépszerűbb kézikönyv az Erasmus Egyetemen tanító, a holland Rinus van Schendelen: Machiavelli in Brussels, The Art of Lobbying the EU című könyve (Amsterdam, Amsterdam University Press, 2003). A lobbitevékenység azért is indokolt, mert érdekérvényesítési cselekvések nélkül nem lehet eredményeket elérni. Az Európai Unió keretén belül, ahol rengeteg különböző érdek ütközik egy útvesszőféle környezetben, a lobbizás az egyik fontos eszköze annak, hogy érdekeinket tudjunk érvényesíteni. Van Schendelen (2003) amellett érvel, hogy a lobbimezőn legfontosabb a három P-re figyelni. Ezek a P-k a következők: Persons (személyek), Positions (pozíciók), Procedures (eljárások). Tehát egyszerű lobbitevékenység ilyenkor abból áll, hogy az érdekeinket támogató információt az eljárás közepette, tehát a döntés előtt, a megfelelő személynek, aki a döntéshozatali eljárásban kulcspozíciót foglal el, nyújtjuk be. Az egyszerű, tudományos alapon kidolgozott lobbielmélet ebből indul ki. Nyilván a lobb akkor sikeres, ha az eljárásban megszületett döntés egyezik a lobbisták érdekeivel. Gyakran nem tudjuk azonban felmérni a lobbik eredményeit, mert nem tudjuk, hogy milyen független tényezők játszanak szerepet. Tehát a lobb lehet sikeres is, mert más lobbitársaságok függetlenül tőlünk ugyanazokat a célokat szorgalmazzák.

A mindennapi diskurzusban a lobbikat gyakran titkosított cselekvésekkel, illetve titkos társaságok működésével azonosítják, holott manapság a lobbizás egy eléggé elterjedt szakma. Rengetegen vannak, akik az Európai Unió fővárosában, Brüsszelben, vagy éppen az USA fővárosában keresik a kenyerüket lobbitevékenységgel. Számos professzionális lobbiroda működik, amelyeket pénzért meg lehet bízni lobbizással. A legjobban ismert lobbizás a politikai lobbizás, mikor politikai pártok, vagy akár államok próbálkoznak érdekeiket érvényesíteni. Az Európai Unióban ez elengedhetetlen, hiszen az európai államközösségben már eleve kell számolni az érdekütközéssel. Ezért országok, politikai pártok vagy más szervezetek állandóan képviselve vannak Brüsszelben, hogy érdekeiket optimálisan képviseljék. Érdekes, hogy Magyarország az EU-csatlakozása előtt egyáltalán nem lobbizott cselekvően, hogy tagjává válhasson az EU-nak. Majdnem egészen a csatlakozásig, 2004-ig nem is volt Magyarországnak állandó képviselete Brüsszelben. Tehát itt a hatékony lobbizás mások munkája volt, pontosabban az angolok, dánok által képviselt platformnak, amely 1993-ban a koppenhágai csúcson túlszárnyalta a franciák képviselte Kis-Európa koncepciót, amely minél kevesebb országot szeretett volna felvenni az európai uniós magba. Az EU bővítése 2004-ben alig volt az érintett országok érdeme. Ha a franciák győznek, akkor talán nem is lett volna bővítése az Uniónak, illetve nem ebben a Big Bang-es formában.

Magyar lobbizás

A történelem folyamán alig van adat arról, hogy magyarok sikeresen folytattak volna politikai lobbizást. A magyar szabadságharcokból inkább azt tűnik fel, hogy Magyarország egyedül harcol a túlerővel szemben, legyen ez osztrák, török vagy orosz. Alig vannak a katonai harcok politikai lobbizással lefedezve, megerősítve. A legjobb példa talán a trianoni békediktátum lefolyása. Az eredmény, Magyarország jogtalan feldarabolása nem kevésbé mások lobbimunkájának eredménye. Pontosabban a cseh Thomas Masaryk, Eduard Benes a nyugati fővárosokban kifejtett lobbimunkája. Mikor a magyar politikai képviselet nem is lobbizott Bécsben a kettős monarchia fővárosában, akkor a csehek, románok képviselői sikerrel alkalmazták a három P-s modellt. Járták a londoni, párizsi hivatalokat, hogy eladják az ő koncepciójukat, tehát a megfelelő személyeknek, a megfelelő pozíciókban beadták a koncepciójukat, mikor az új Európa megszabása volt a tét. Ez a lobbisikeres volt, nem a mi érdekeinket szolgálta. Tényleg furcsa lehetett egy Trianon utáni Magyarországon felébredni, mikor az az ország, amely a kárpát-medencei magyar hazát

képezte több mint ezer éven keresztül egyszerűen nem létezett már, mert mások ügyesebben lobbiztak, mint a magyarok, illetve jobban felismerték a lobbihelyzetet.

Az első magyar politikai lobbizó modern értelemben talán Kossuth Lajos volt, aki a vesztes 1848-1849 forradalom- és szabadságharc után járta a nyugati fővárosokat, ám bár kevés sikerrel. A 19. század közepén, Nyugaton nem volt hajlandóság egy új európai rend felállításához. A lobbinak be kell érnie. Most az Európai Unióban sok a teendő lobbizás szempontjából. Ez azért is van, mert az Unió maga egy többbétegű, bonyolult képződmény, ahol az érdekvégyesítés elsőrendű szerepet játszik. Nem tudunk arról, hogy magyarok, magyar politikusok e folyamatokban kimagasló szerepet játszanak-e, hatékonyan lobbiznak-e. A politikai lobbizás területén két téma létezik, amely elsőrendű figyelmet érdemelne: először is az emberi jogok védelme; másodsor a határon túli közösségek autonómia kivívása. Az első téma is általános magyar érdek. A 2006-os őszi rendőri bevetések a budapesti Gyurcsány-ellenes tüntetésekkor mutatják, hogy az emberi jogok tiszteletben tartása a poszt-kommunista Magyarországon nincsen biztosítva. Tehát ezért Brüsszelben többet kellene lobbizni. A másik nagy lobbizási téma a határon túli autonómiák kivívása kell, hogy legyen. Ez sok lobbizási munkát igényel, de most az EU-ban több esély van, mint valaha. Úgy látom, a magyar politikai elit ezt még nem ismerte fel, másképpen már több időt, energiát fektetett volna belé több sikerrel.

Haynalné Kesserű Zsuzsanna

Jelentkezés Dél-Amerikából

*Magyarok voltak Magyarország nélkül,
Magyarok vannak Magyarország nélkül,
Magyarok lesznek Magyarország nélkül.
Mert az országnál mélyebb a magyarság,
Mert test az ország és lélek a nép —
(Reményik Sándor: Mi a magyar?
1941. május 15. Kolozsvár)*

Jelentkezés Dél-Amerikából

Expozém címe „Jelentkezés Dél-Amerikából”, amelyben kissé szemügyre veszem a múltat és a jelent. Vagyis: mi volt, mi működik még ma — és ennek mi a jövője.

Dél-Amerikáról szinte semmit nem tudnak Európában, nemcsak a művészeti életéről, hanem szellemi világáról sem. Az USA, Kanada, Mexikó és — igaz — Kuba szerepelnek, de Dél-Amerikáról csak akkor hallani, ha politikai hír van róla — mint pl. egy puccs — vagy valami kábítószer-ügy, vagy ha az ottani változások Európa vagy az USA gazdaságát érintik. Így van ez magyar szórványainkra vonatkozólag is.

*

Röviddel Trianon után, a két Világháború közötti korszakban mondta gróf Klebelsberg Kunó (1875-1932), a kiváló magyar kultuszminiszter és iskolareformátor: „A magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg, és teheti ismét naggyá.” Azért emelem ki e személyt, mert ő volt az, aki az egész Kárpát-medencei magyarságon túl **a tengeren túli emigrációra is kiterjesztette figyelmét** a kultúrigények lehető kielégítése szempontjából. Fontosnak tartotta a nemzettudat megerősítését, a magyar identitás megőrzését az emigrációs közegekben. Tudta, hogy éppúgy, mint az elszakított területeken maradt honfitársaknak, az emigrált magyarságnak is szüksége van az anyaország segítségére. Mindez pedig történt a Trianoni gyászos kényszerbéke után, amikor Magyarországnak rettentő nyomorúsággal kellett megküzdnie és az ország szinte kilátástalan helyzetben vergődött. Ehhez akkortájt ráadásul hozzájött az egész világot érintő katasztrofális gazdasági válság, csődöket, öngyilkosságokat hozva maga után. A helyzet nem lehetett volna súlyosabb. **De a lélek élt!** Az akkori kormányokban voltak felelősek, akikben tudatosodott az, hogy az elűzött, kivándorolt magyarokkal törödni kell.

Jó erre emlékezni **most**, amikor Magyarországon e téren nem egészen világos a helyzet. Vajon az anyaországi politikusok zömének van fogalma a távolabbi szórványélet problémáiról, törekvéseiről, céljairól? Azt hiszem, édeskevés, és kisebb gondjuk is nagyobb annál, mint ezt a hiányt pótolni. Júniusban ezt olvashattuk, hivatalos hírként: „Csökkent a magyarországi odafigyelés a határon túli magyar közösségekre: a belpolitikai viták a pártok és intézmények energiáját oly mértékben lekötik, hogy ez befelé fordulást eredményez.”

Hallgatóságom nagy részének számára már ismert tény, hogy:

— *nem létezik* többé a MÁÉRT,

— *felszámolták* a Határon Túli Magyarok Hivatalát,

— *megszüntették* az Illyés, az Apáczai Csere János valamint az Új Kézfogás Közalapítványokat (a 2218/2006. (dec. 12.) sz. kormányhatározat), és helyükbe közvetlen a MEH-on belül, a magyar kormány irányítása és felügyelete alatt működő ún. *Szülőföld Alap egységes támogatási forrást* hozták létre. Az ennek kezelésére létesült testületben a nyugati régió igen nehezen kapott csak képviselést. A nyugati régió belüli latin-amerikai magyarság pedig *praktice non existent*. — Egy régebbi cikkemben beszéltem a mi viszonyunkról az anyaországgal, miszerint ez a viszony **a távoli rokonság fogalmán alapszik**. Mi tartjuk a rokonságot, ők pedig a távolságot, és érdeklődésük, ha netán adódik, igen gyér.

*

Amióta „megkezdődött a magyaroknak éjszakája”, vagyis Trianon óta, a nemzet beteg. Hogy modern kifejezéssel éljek: megsérült a kollektív öntudat. A darabokra szaggatott magyarság a Kárpát-medencében saját hazájában, a *szülőföldjén* él az utódállamokban, de idegen uralom alatt.

Az emigráns magyarok utódai, vagyis azok, akik kiteszik a dél-amerikai szórványokat, már szülőföldjükön élnek, nem bántja őket idegen uralom. És mégis *mentalitásban, gondokban* mi közelebb érezzük magunkat a Kárpát-medencében élő kisebbségi magyarsághoz, mint az anyaországhoz. Jóllehet sok és nagy a különbség: Erdélyben, Felvidéken, Délvidéken általában hátrányos magyarnak lenni. Nálunk nem. A Kárpát-medencei magyarnál, aki évezredek szülőföldjén otthon van, gyakran dacos erő fejlődik ki a fennmaradási küzdelmében. Az emigránsnál előbb-utóbb kialakul egy rendezett életkörülmény, szabadon mozoghat, ha akar „magyarkodhat”, kedvező esetekben prosperálhat. Nálunk megbecsülnek, nincsen diszkrimináció. Talán mégis könnyebb megmaradni magyarnak a legkisebb székely vagy kárpátaljai magyar faluban, mint Nyugaton. Mert nálunk nem létezik a természetes közösségi háttér, és mindenki *egyénenként*, önkéntesen vállalja és ápolja magyarságát. A dél-amerikai befogadó országok hatásai nem sokat segítenek ugyan, nem nyújtanak ösztönzést vagy támogatást úgy, mint ahogy azt államilag teszik pl. a skandináv vagy az angolszász világban. De *hagynak szabadon működni, intézményesedni, nyelvünket, hagyományainkat ápolni*.

*

Dél-Amerikában három magyar gócpont létezik:

- Argentína
- Brazília
- Venezuela,

ui. ez a 3 ország nyitotta meg elsőnek kapuit a 2. nagy világhévíés után és befogadta az ún. dípiket (displaced persons), akik Európa-szerte tengődtek menekülttáborokban. A még most főnnálló magyar szórványok között van néhány közös nevező:

a) mindhárom országban legnagyobb részt a II. Világháború utáni *politikai emigráció* létesítette a még ma is működő szellemi központok elődeit, vagy adott máig tartó lendületet a már előzőleg meglévőknek —

b) mindhárom országban jóformán megszűnt a „friss vér” utánpótlás 1956 után, tehát ma már a 3. és 4. nemzedékről kell szó essék —

c) ezért mindhárom országban nagyon hasonlóak a megoldandó problémák és erősen különböznek más nyugati szórványok helyzetétől. —

A magyar kolóniák helyzete a 3 országban ennek ellenére *lényeges különbségeket mutat, elsősorban a magyar nyelvtudás terén*.

Lássuk, hogyan és miért.

*

Dióhéjban, kissé kutyafuttában igyekszem ecsetelni a kolóniák működését. Nem mindent lehet a „kulturális”, vagy akár „szellemi műhely” címke alá besorolni, ami eme kolóniák életében zajlik. De fontos kissé részletezni, hogy ma már népességük miből tevődik össze és mit tesznek a fennmaradásért. Menjünk északról délre:

Helyzetkép Venezueláról

(az adatokért köszönet Kunckelné Fényes Ildikónak és Nyisztorné Kristóffy Judithnak, Caracas)

A venezuelai magyar kolóniában ritkulnak a kulturális tevékenységek. Ez következménye az általános lassú beolvadásnak, amit meggyorsított az ország politikai helyzete, miután éppen a fiatalokból egyre többen mentek és mennek el. Ezért még a 70-es, 80-as években észlelhető „nyüzsgés” igencsak megcsappant.

A caracasi Magyar Ház a kolónia központja, itt van az óvoda helysége, a cserkészcsapatok szobái, színpad. A legtöbb rendezvény itt zajlik, így a nemzeti ünnepeket is minden egyesület közösen rendezi itt. Ebédek, cserkész összejövetelek, fellépések, egyéb vigalmi események. Kb. 120-130 család a tagja, havi hozzájárulásai nem elegendők a fenntartásához, így többször évente ki van adva a terem vállalatoknak, esküvőkre, stb. Kétévenként újítják a vezetőséget. Havonta egyszer magyar egyesületek vagy személyek találkozó ebédet rendeznek átlag kb. 150 személlyel, magyarok és nem magyar barátai, akiket vonz a magyar koszt.

— **Kultúrelőadások:** Néhány éve, a Chávez előtti időkben, még volt magyar nagykövetség. Akkor havonta volt kultúrelőadás a Magyar Házban, főleg magyar nyelven, minden elképzelhető témakörrel kapcsolatban, helybeli és külföldi előadókkal. Most kétszer évente van még. Külföldről, Magyarországról meghívott előadó 5-6 éve nem volt.

— **Újság:** a „Caribi Újság” hosszú éveken át hetente, majd kéthetente, aztán havonta, kéthavonta, végül háromhavonta jelent meg. Első szerkesztője Rozanich István, költő, újságíró volt. Halála után átvette Rostonics Vitusz, aki már csak inkább ollózott. Halála után az újság megszűnt.

— **Magyar óvoda:** A caracasi magyaroknak büszkesége volt a szépen berendezett mindennapos óvoda a Magyar Házban. 33 éven keresztül, 2006-ig működött. A nyári hónapokban csatlakoztak az idősebb gyerekek is. A nívó nagyon magas volt. Két osztállyal működött óvópedagógusok vezetésével. Az egyik 2000-ben egész családjával Magyarországra költözött, a másik 2006 októberében ment nyugdíjba 80 éves korában. A HTMH feloszlatása előtti egyik utolsó akciójaként sikerült kapniuk Magyarországról egy évre egy óvoda tanárnőt, azonban papírháború miatt csak októberre ért ki és a gyerekek már mind más iskolába voltak beíratva. Háromszor hetente volt óvoda, idén augusztusban megszűnt. Már csak 5-6 gyerek látogatta.

Az utánpótlás egyébként is igen gyér lenne, a fiatalabb családoknak 90%-a vegyes-házasság, otthon nem beszélnek magyarul, a fiatal szülők maguk sokszor már harmadgenerációsok, nem vállalják még a magyar tanítást is.

— **Cserkészlet:** 57 éve van magyar cserkészlet Venezuelában. A meglévő 3 cserkészcsapat elég jól működik. A vezetők még mind beszélnek magyarul. Szombatonként tartanak összejöveteleket, előtte egy óra magyar iskola mindenkire kötelező, de mind nehezebben megy a magyar beszéd. Magyarul csak azok a gyerekek tanulnak meg, akik a Külföldi Magyar Cserkészszövetség (KMCSZ) által nyújtott lehetőségeket kihasználják: többen voltak a középiskolai programon keresztül egy évig a Balassi Bálint intézet ösztöndíjprogramjával Budapesten, úgyszintén cserkészkörúton, vezetőképző táborokban az USA-beli Fillmore-ban, egyszer Argentínában. A magyar nyelv fennmaradása állandó küzdelem.

— **Néptáncolás:** 40 éve működik a Gyöngyösbokréta néptánc csoport. Tagjai mind cserkészek, de 23-25 éven felüliek már nem táncolnak megélhetési munkáik, tanulmányaik miatt. Évente fellépnek a „Festival Folklorico Internacional”-on, amit venezuelai nemzetiségi csoportok rendeznek valamilyen klubban.

— **Vallásos nevelés:** Tavaly szeptemberben elhunyt Ft. Gróza József. Addig volt vasárnaponként magyar mise. Most egy venezuelai pap vette át a gyülekezetet.

Nt. Puky Ákos ev. lelkész is már 70. évét betöltötte. Még magyarul készíti elő a gyerekeket a konfirmációra, de a hétvégi iskola már itt is abbamaradt. A református egyházközség és nőegylet évente rendez egy ebéddel összekötött vásárt (a templomot és helyiségeket a német és lett közösségekkel együtt tartják fent). A vásárt nagyon sokan látogatják a jó koszt és az eladó szép magyaros kézimunkák miatt.

— **Emlékünnepek 1956 50. évfordulójára:** A caracasi tiszteletbeli konzulátus rendezett egy nívós koncertet Liszt és Bartók darabokkal, a venezuelai szimfonikus zenekar és Gabriela Montero világhírű venéz zongoraművésznő közreműködésével. Egy kis teret avattak, „Plaza Hungria” névvel.

*

Brazília kulturális fellegvárai

(az adatokért köszönet Pillerné Tirczka Évának, São Paulo)

— **São Paulo-i Könyves Kálmán Szabadegyetem:** Alapítási éve 1949. Vezeti egy rektor, mindig a magyar bencés atyák közül. Ma Linka Ödön apát. Dékánok: felkért értelmiségiek a kolóniából. Eleinte évi 12 előadás volt és kizárólag magyar nyelven. Ma 8 van, és nem csak magyarul, ha van jó brazil előadó, vagy ha valaki a témáját már jobban tudja brazilul előadni. Ez a vegyes-házastársak és a brazilul jobban értő fiatalok miatt is szükségessé vált. A legjobb előadások emlékkönyvben jelentek meg 1960 / 1970 / 1999-ben.

A Szabadegyetem látogatottsága átlagban:

50-es években	50-70
90-es években	30-35
2000-es években	20-25

Előadás most szeptember 15-én: Téma: „Lénárd Sándor: Az író és az ember”. Előadó Klapka István. Magyar Ház.

(Lénárd: Humanista, polihisztor, poliglott, író, fordító, orvos, zongora, orgona)

— **Irodalmi Kör:** Az alapítási éve 1990. Irodalmi és zeneestéket rendeznek, operákat hallgatnak, magyar filmeket vetítenek átlag 20-30 ember számára, sporadikusan.

— **Biblióra:** Alapítás 1981. A gyülekezet ökumenikus (katolikus / református / evangélikus). A havi egy bibliórát Ráth Károly evangélikus laikus vezeti, hozzászólásokkal, vitával. Az átlag résztvevők száma 16-30. A magyar protestáns egyházaknak évek óta nincs magyar lelkésze.

— **Magyar iskola:** Az I. Világháború utáni emigráció 1927-től kezdve az évek folyamán 14 magyarnyelvű iskolát alapított São Paulo városban és államban. Magyarország küldte hozzá a Julián-tanítókat. A II. Világháború alatt az iskolák kötelezően át kellett térjenek brazil nyelvű oktatásra. **1950-ben szűnt meg az utolsó braziliai magyar iskola.**

— **Cserkészzet:** A KMCSSZ megalakulásától fogva szigorúan megkövetelte a csapatokban a kizárólag magyar beszédet. A új emigránsoknál ez minden további nélkül ment. Aztán lassan romlani kezdett a magyar nyelvtudás, és a Cserkészszövetség előírta, hogy minden csapat tartson magyar órákat az összejövetelek előtt. Igen jó és újra meg újra modernizált tananyagot juttatott a csapatok kezébe. A vezető jelölteknek kötelező volt az ún. kis-érettségi magyar földrajzból, magyar történelemből, magyar nyelv- és irodalomból. Szülők, felnőtt cserkészek nagy igyekezettel tanígtattak magyarul. Ugyanakkor szaporodtak a vegyes-házasságok. Ahol az anya nem magyar, a magyar nyelv vagy rögtön megszűnik, vagy lassan elsovad. Ennek áldozata a cserkészmozgalom is.

— **Magyar nyelvkursus:** 1999 végén a brazil magyarok egy a HTMH / Apáczai Csere Közalapítvány által meghirdetett pályázattal elnyertek egy magyar nyelvtanárt. 2001 februárjában meg is érkezett Jáki Ákos, és egy éven keresztül fáradhatatlanul és lelkiismeretesen, szorgalmasan igen jó munkát végzett kb. 80 tanítvánnyal. Önkéntes felnőtteket képzett ki a továbbtanításra, akik elmenetele után *egy ideig* folytatták az órák adását.

— **Braziliai Magyar Segélyegylet:** A 81 éves intézmény jelenlegi igazgatóságába kizárólag volt magyar cserkészvezetők kerültek. Az Idősek Otthonának vezetése mellett legfontosabb feladatuknak tartották egy magyar nyelvkursus megszervezését. Önkéntes tanári karral több osztály indult be. Egy évig jól működtek, továbbvitelük kétséges.

— **Írók / Fordítók:** A braziliai „szellemi műhelyek” legfontosabb munkásai az emigrációról beszámoló írók és nagyszerű műfordítók, akik valódi nagykövetei a magyar kultúrának és széles körben élesztik, éltetik a küldetés tudatot, útmutatást. Neveik és műveik a Mikes Kör előtt is ismertek. Magyarországon számos brazil könyvet meg lehet találni magyarra fordítva, és Brazíliában pedig magyar műveket brazilul, ami igen fontos az olyan magyar leszármazottak számára is, akik már nem tudnak magyarul. Kiemelendő:

Rónai Pál (1907 Budapest — 1992 Petrópolis, Brazília): brazilról magyarra és magyarról brazilra fordított 1939-től kezdve. *Ember Tragédiája* (1980).

Nelson Ascher kortársunk, író, publicista: nagyrészt verseket fordít brazilra.

Sütő Ildikó kortársunk: Fekete István, Vaszary János, Wass Albert, Tormay Cecil, Kertész Imre, Benedek Elek és Gárdonyi műveit.

Schiller Pál kortársunk. Márai, Krúdy és Kertész Imre műveit.

*

Argentína

Argentínára rátérve: természetszerűleg ezt a kolóniát ismerem a legjobban, benne nőttem föl, Buenos Airesben iskoláztam, érettségiztem. Röviden néhány szó a mai Buenos Aires-i magyar kolónia összetételéről:

— A kolóniánkat kitevő tagok most már igen kis része született még Magyarországon. Akik életpályájuk közepette kényszerből jöttek el, kevesen vannak már. A háború utáni magyarországi diktatórikus bábrezimnek megalkuvás nélküli ellenségei voltak.

— Vannak még olyanok, szintén már idősek, akik még Magyarországon iskoláztak, érettségiztek. Házasságkötésük már külföldön történt, házastársuk gyakorta nem magyar.

— Vannak, akik még iskoláskor előtt kerültek Nyugatra. Ezeknél a Magyarországról hozott gyermekkori tapasztalatok és emlékek csekélyek vagy nem léteznek.

— És végül azok, akik vagy a menekülés alatt, vagy már az „új hazában” születtek. Ma már nálunk ezek teszik ki a kolónia legnagyobb részét.

*

Szüleink lelkére a kényszer-gyökértelenség gyilkosan hatott. Kegyetlen megpróbáltatások sorozata volt az otthonról való elszakadás, a tengeren való átkelés — egyfajta szakítás Európával —, az újvilág sokkhatása, a lakásszerzési nehézségek, a munkakörülmények és főleg az új nyelv ismeretének teljes hiánya — mind traumatikus élmény. A II. Világháború utáni politikai menekülteknél hozzájött a kitaszítottság érzése, a szellemi háttér nélkülözése, az állandó idegenség érzése.

A magyar emigránsok a hátukon **két púppal** érkeztek. Az egyik púp volt a **politikai nézet**, a másik a **származás**. Ez a két púp kihatott egész viselkedésükre, szemléletmódjukra. Élénken emlékszem gyerekkoromban micsoda pazar, hangerős politikai veszekedések folytak fölöttük közt a Buenos Aires-i

Magyar Házban, vagy ahol mi laktunk bérlakásokban másik 6 magyar családdal (köztük a nagy színészek: Páger Antal és Komár Juliska, 2 kislányukkal, meg Hajmássy Miklósék). Veszekedtek olyan politikai kérdéseken, amelyek ma már csupán nőánsz-fontosságúak, hiszen mind erősen *antikommunisták* és *keresztény világnézetűek* voltak. Magyarország 1990-es fölszabadulása és demokratizálódása óta aztán megszűnt az az utolsó nagy vízváltó is, ami még a kolóniában létezett és élesen kettészelt bennünket, nevezetesen: ki jár el a Magyar Népköztársaság rendezvényeire pl. április 4-ét ünnepelni — és ki nem. Ma már mindnyájan bejárunk a Magyar Köztársaság nagykövetségére, és ennek nincs politikai jelentősége!

A **másik púp, a származás** volt. **Akkor**, régen, a származás is nagy szerepet játszott még. Azonban elég volt 1 új generáció fölnövése — és megtörtént a **dekantáció**, a leszűrődési folyamat, ami által mindinkább már csakis az számított, ki a magyar, és mindegy volt, hogy a baronesse-t történetesen egy hentes fia vette-e el, ha magyar volt. A fő volt a ragaszkodás a magyarsághoz és gyermekeik magyar voltának megtartása.

*

Mindezekért pedig ma egy erősen homogén kolóniát találunk Argentínában. Fél évszázada nem jön új emigráció oda, nincsen friss vér. Csodálatosképpen még mindig létezőnk. Jelenleg a 4. nemzedéket igyekszünk nevelni, és az állandóan szaporodó vegyes-házasságok ellenére is „nyomjuk” a magyar nyelvet. Mind nehezebben és hiányosabban.

*

Különböző források 12-14 ezer főre teszik az 1947-51 között Argentínába érkezett magyarok számát, majdnem kivétel nélkül mind diplomások, állami tisztviselők, katonák, újságírók, vagyis entellektüelek, és **elsődleges** gondjuk volt az elemi megélhetésen túl a szellemi és nevelési igényeik kielégítésére megoldást teremteni. Kerecsendi Kiss Márton író és költő 1950-ben ezt így fogalmazta meg: „Egy társadalom erkölcsi értékmérője annak szellemi élete.” Majd így körvonalazta a kolónia **azonnali** felelősségét: előadóterem, szabadegyetem, egy argentin-magyar kulturális társaság, egy hétvégi magyar iskola és végül családi könyvtárak, vagyis a könyvkiadás megteremtése. *Két éven belül mindez létre jött*, és évekig virágzott: Mindszenty Magyar Tudományos és Kulturális Akadémia, Pázmány Péter Szabadegyetem, Délamerikai Magyar Színjátszó Társaság, MHBK, Mérnökök és Technikusok Köre, két cserkészcsapat, és nem utolsó sorban a Zrínyi Ifjúsági Kör (ZIK) hétvégi magyar iskola. Emellett a kimenekült Angolkisasszonyok „összekéregedett” magyar intézete is működött már. Új kezekbe került az 1929 óta létező Délamerikai Magyarság c. újság, hozzájött a Magyarok Útja, még vicclap is volt, Moszkitó néven. Az 50-es és 60-as években **hét** magyar könyvkiadó működött Buenos Airesben, az egész magyar emigráció legfontosabb könyvellátójaként! Könyvkiadóink az egész emigrációs világba, tengerentúlra is exportálták a magyar klasszikus és Magyarországon tiltott művek Argentínában kiadott példányait.

Egyszóval: szüleink, nagyszüleink érkezésük után azonnal nekiálltak megteremteni maguknak — és nekünk! — egy szellemi Magyarországot.

Ami mindebből a magyar szellemi örökségből Argentínában ma még fönnáll, az jóformán mind a II. Világháború után egy kiégett, kiéhezett, romokban heverő Európából 2 kofferrel érkezett emigráció sikeres alkotásának öröksége.

*

Mai helyzetünk:

Az előbb említett hajdani fáklyavivők körül jó pár intézmény, szervezet létesült. Közülük fél évszázad után még mindig megvan néhány — kiemelem, hogy csak a valóban rendszeresen működőket fogom említeni, vagyis hétvégi iskola, műkedvelő színtársulat, regölés, kórus, nagy cserkésztalálkozók a brazíliai és argentinai cserkészcsapatok között, táborozások a gyönyörű ország minden zugában... Mindez a már ott fölnőtt nemzedék vezetésével. Nevezetesen:

— a **Hungária Egyesület** a kolónia központja és fedelet ad a legtöbb szellemi tevékenységnek, rendezvényeknek, nemzeti ünnepeknek. Argentin kézben levő kitűnő állandó kantinja van, magyaros kosztja tömegesen vonzza az argentin vendégeket: ez jelenleg a klub pénzübeli erőforrásának alappillére

— a **cserkészcsapatok**, valamint

— a **Zrínyi Ifjúsági Körnek** nevezett hétvégi iskola a fiatalság szempontjából életbevágóan fontosak. A rendszeres foglalkoztatás óvodás kortól az érettségiző korig terjed, szombatontként. A mai cserkészvezetők és tanerők már Argentínában születtek, a saját soraikból termelődtek ki. Évi táboraikon kívül 2006-ban tartották meg Dél-Argentínában a nagy **dzsemborit** 200 magyarszármazású cserkesszel (brazíliaiak, USA-beliek, kanadaiak, sőt magyarországi és felvidéki cserkészek is voltak)

— a **Regös-csoport** élénken foglalkoztatja a fiatalokat, mind színvonalasabban. Sokan magyar származásúak, de magyarul már nem beszélők is csatlakoznak, és magyarul énekelnek. Argentin körökben

már fogalommá vált, kéri föllépéseiket. Argentínából indult ki 20 éve a dél-amerikai **magyar néptáncfesztiválok** rendezése, és ezeket már több ízben levezették fölváltva Brazíliával, Venezuelával és Uruguayjal, a legutóbbit tavaly Buenos Airesben

- a **vívócsoporth** heti edzései folytán számos országos és nemzetközi díjat nyer
- A **Református Egyházban** Nt. Tóth L. Kristóf magyarországi lelkész és felesége Krisztina lelkész nő magyarul tartják az Istentiszteleteket, bibliaórákat a templomban és az öregotthonban
- a **Mindszentynum** katolikus parókián magyar filmvetítés és teadélutánok vannak
- az **Irodalmi Társaság** évente 6 előadást szervez, általában magyarul
- a **Hungária Könyvbarátok Köre** Dél-Amerika legnagyobb magyar kölcsönkönyvtára 6000 magyar nyelvű, ill. magyar vonatkozású könyvet forgalmaz, gazdag videotéka és levéltár mellett
- A **Vitézi Rend** és az **MHBK** rendszeresen összejönnek
- Az 1991-ben megalakult **Argentínai Magyar Intézmények Szövetsége** csak Nagy Buenos Airesben 13 bejegyzett tagintézményt ölel föl
- az 50-tagú, 1993 óta működő **Coral Hungaria** vegyeskórus tagjai között ugyan már kevés a magyar, de kizárólag a magyar zene és kultúra terjesztésével foglalkozik a legmagasabb művészeti szinten és immár nemzetközi hírnévre tett szert. 2001-ben Magyarországon is turnézott, sikerrel. A karvezető harmadgenerációs magyar, muzikológus
- 2000-től 2005 végéig a **HungArgenNews** havi elektronikus hírlevelet bocsátottunk ki 800 címre, 2 nyelven
- 2005 márciusában megindult az **Argentínai Magyar Hírlap**, évente tízszer jelenik meg és terjeszti a kolónia hírét a nagyvilágban ifjúsági melléklettel és spanyol résszel is ellátva. Ez ma az egyetlen magyarnyelvű újság Dél-Amerikában. Az újság sokat tesz annak érdekében, hogy vidékről is bekapcsolódjanak a Gran Buenos Airesben ecsetelt magyar élet vérkeringésébe. Jellege hiánypótló, mivel a több jogfolytonosságon végigment Dél-Amerikai Magyar Hírlap 2004 januárjában megszűnt (utolsó szerkesztője, Czanyó Adorján 27 év után földadta kora és egészségi állapota miatt).

*

Miért megy mindez csodaszámba?

Elsősorban azért, mert az évek folyamán Argentínában minden volt a helyzet, csak nem rózsás. Kóistolónak hadd említsek csak ennyit: a populista kormányok demagógiájának egyenes következményeként fél évszázadon át tartó inflációval kellett küzdeni, két hiperinflációs időszakkal. Az utolsó 1989-ben sújtott le ránk, 5400%-os infláció volt, hasonló, mint Magyarországon 1945-ben, a háború után (a mostani inflációnk már az évi 15%-ot súrolja). Magyar szinten klubok, lapok, intézmények megszűntek, ugyanígy szűnt meg az argentin pénz konvertibilitása, a dollár fölmászott az egekbe, az anyaországba való látogatás lehetősége eltűnt a Nirvánában... A populista és a dilettáns katonai kormányok közötti hintázás hatása siralmas volt végig. Külső okok is közrejátszottak a helyzet mind rosszabbra válásában. Első helyen említendő a kommunista agresszió, amely a Kreml részéről Kuba megszerzése után (1959) folyamatosan célba vette a dél-amerikai kontinens déli kónuszát (Chile, Uruguay és elsősorban Argentína), fölforgató tevékenységgel, amely nemsokára véres terrorizmusba torkolt. Ez hosszú fejezet lenne, csak annyit említek, hogy a szervezett politikai terrorizmus történetében az argentinai fegyveres szubverzió meghaladta a 30.000 fegyveres terroristát (hol van ez a Baader-Meinhof Bande 6 tagjától, vagy a Brigade Rosse 200 követőjétől?). A katonai megtorlás nem volt kíméletesebb, mindkét oldalon jogtalansággal, túlkapásokkal. Mindez pedig tartott a 60-as évek végétől kezdve a 70-es és 80-as éveken át, és anyagi, erkölcsi válsághoz vezetett.

Így Argentína 30 éven át a nyugat által elszigeteltségben élt, általános értetlenséggel konfrontálódva világszinten. Ez megenyhült a Malvinas-i (elvesztett!) 1982-es háború után, míg aztán 1983-ban jöttek a valódi demokratikus választások és ráléptünk a demokrácia útjára. Ez természetesen nem hozta magával varázsütésre a gazdaság szanálását, sőt.

Hallgatóim könnyen átérezhetik, hogy mindez nem maradt kihatás nélkül a magyar kolóniára. Következmény volt a létszám, az energia, a munkakészség megcsappanása is. Nagy volt a továbbvándorlás, amely a hátramaradottak számára nemcsak számbelileg, hanem elsősorban minőségileg jelentett veszteséget: magunkra hagytak olyanok, akik a magyar emigrációs szellemi életben kiemelkedő szereplők voltak.

Mindezt a folyamatot még betetőzte a legújabb csapás, a világsajtóban is nagy hullámokat vert 2001. decemberben kirobbant gazdasági katasztrófa. Az argentin állam csődbe került. (Ez sok befektetett világszerte fájdalmasan érintett saját zsebében keresztül...) Ekkor vagy másfél évig minden megbénult, nem volt munka.

Nem csoda, ha a magyar körökben általános elkedvetlenedés mutatkozott. Fokozódott a lemorzsolódás. Meglehetősen kisebb lett a részvétel a rendezvényeken — — — de hát ennek az áldott országnak lakói bizony már eléggé iskolázottak és edzetek voltunk ahhoz, hogy kelj-fel-Jancsi-módra talpra álljunk megint, és önmagunk ellátásáról magyar szinten mint eddig is egyedül gondoskodjunk.

A magyar főnixmadár gondolta, megküzd ő ezzel a sárkánnyal is.

Valami érthetetlen folyamat vette kezdetét. Gyakran fölöttlött bennem a Brazíliában honos bencés, néhai Kögl Szeverin atya mondása: „A 2. generációváltáskor menthetetlenül beolvadunk, fölszívódunk.” *Nálunk nem ez történt.* Pontosítom: *Még nem.* Talán az a bizonyos erdélyi dac támadt föl egyesekben?

Hogyan lehet késleltetni a fölszívódást, ébren tartani a magyarságtudatot és a ragaszkodást a magyarsághoz 3. és 4. generációsokban? Amikor a 80-as évek elején Torontóban tartottam előadást, e kérdésben a közönség két nagy táborra szakadt. Az egyik azt vallotta, hogy ebben a törekvésben elengedhetetlen a magyar nyelv. A másik azt hirdette, hogy a nyelv nem szükséges, mert elég *átadni* a magyar öntudatot, a magyar érzést, a magyarság iránt való szeretetet, és azt lehet spanyolul, angolul, kínaiul, egyszerűen a magyar nyelv ismerete nélkül is. Én ott és akkor tettem le az első nyilvános hitvallásomat a magyar nyelv ismerése, tudása szükségéről. Nemcsak azért, mert a magyar nyelv **kapocs** világszerte, és **ma már** nemcsak azért, mert Magyarország fölszabadult. Akkor hát miért? Mert **a nyelvben benne rejlik egy egész érzelmvilág; benne rejlik egy népnek lelki és szellemi képlete.** Egy mentalitás! Az egész történelem! És főleg: a kultúra nagy képviselője, az irodalom. Ha a magyar öntudat és szellem átadására azt az utat választom, hogy ezt a *nyelvvvel együtt*, a nyelven keresztül teszem, eleinte a nehezebbik utat választom, hiszen ez azt jelenti, hogy a magyar nyelvet meg kell tanítani. Ez sok nyúggal, fáradsággal jár, szívósság kell hozzá, erős pluszmunka. De *utána* sokkal könnyebb az utódainkat a magyar gyökereikhez való ragaszkodásban, a magyarság szellemében megtartani, ha *a nyelvvvel* a kezükbe adjuk ezt az eszközt, ezt a kulcsot, mert ezzel behatolhatnak abba a megigéző kincseskamrába, ami a magyar kultúra, és amelyet nálunk egyelőre még néhány megszállott visz tovább.

*

Így hát bukdácsolva, nehézségeket kiküszöbölve jutunk el a mai napig, olykor belefáradva — de büszkén, mert mindez saját erőnkől sikerült. A kint született 2., 3. nemzedék tagjai, akik bekapcsolódtak a közösségbe, szülőföldjükön jól érzik magukat, tudatosan lojálisak iránta, és ugyanakkor megvan az erős kötődésük szüleik, nagyszüleik országához. Kettős kultúrában nevelkedhetnek.

Ebben rendkívüli szerepe van a Zrínyi Ifjúsági Kör (ZIK) ösztöndíj-programjának, amely 1990 óta — amint a megváltozott magyar politikai helyzet ezt lehetővé tette — megszakítás nélkül a mai napig működik. A 17 év alatt különböző formákat öltött: eleinte diákcseré, később a KMCSSZ és a budapesti Balassi Intézet közös programjába bekapcsolódva elérte, hogy az évek folyamán eddig 59 argentin-magyar 21 éven aluli fiatal tanulhatott Magyarországon 3 és 12 hónap közötti időtartamban. Eleinte csak érettségizettek mentek, most már 12 éves kortól kezdve szorgalmazzuk a diákok útját, hiszen *az új generációknál a magyar nyelv egyre inkább második, „idegen” nyelvvé válik.* Így a 2006-7 nyár (ill. európai tél) folyamán 11 serdülőkorú középiskolás diák cserélte föl a három hónapos szabadságát a magyarországi iskolapaddal. **Az a szülő, aki nem adja meg ezeket a *tálat* lehetőségeket gyermekének, nagy szellemi gazdagodástól vonja őt meg.**

*

A beolvadási folyamat tehát nálunk némileg kitolódott. De messze nem szűnt meg, aminek élő jele **a nyelv félelmetes kopása.** Mind gyakoribbak a vegyes-házasságokból származó gyerekek, akiket a kolónia igyekszik a meglévő lehetőségekbe besorolni, de ezeknél az első nagy akadály a magyar nyelvtudás hiánya.

A cél őket legalább annyira megtanítani magyarul, hogy a ZIK iskolában és a cserkészfoglalkozásokon nagyobb főnnakadás nélkül részt vehessenek, magyarul. A nem magyar házastársak miatt a szülői értekezleteket fél évszázad elmúltával *az idén először már spanyolul* kellett tartani. A 2 cserkészcsapat tábori beszámolója *az idén első ízben* szintén már spanyolul folyt. Meddig lehet eleget tenni a Hungária Egyesület alapszabályi követelményének, hogy választmányi tag csak magyarul beszélő lehet?

*

Kérdezhetik: Mire jó ez a nagy igyekezet, megmaradni magyarnak 14.000 km-re az óhazától? És miért válik ez mind nehezebbé?

Számunkra ütött a 25. óra.

Itt most szellemi műhelyekről van szó, ezért hadd mondjam: a *magyar szellem* indokolja meg és teszi érdemessé az összes erőfeszítést ahhoz, hogy ne szívódjunk föl. Nálunk *szellemi műhely* mindaz, ahol a magyar nyelvet ápoljuk! Ebben rejlik az a még megmaradt kohéziós erő, az a magyar lélek, ami összetart minket. Aki kissé kíváncsi, tekintsen bele az itt szétesztott Argentínai Magyar Hírlapnak egyes számaiba. Meglátja, hogy megtévesztően pezsgő koloniális élet folyik nálunk, nagyrészt még magyarul. Azért

megtévesztő, mert a valós helyzetértékelés messze nem rózsás. A sorvadó szórvány-közösségek képtelenek lesznek erős és fejlődő entitásként fennmaradni, ha az anyaország nem nyúl a hónuk alá. Ez a szomorú tény!

Ha most nem kapunk hathatós segítséget az anyaországtól, sokkal tovább nem tudjuk késleltetni a beolvadást. Égetően szükségessé válik, hogy ha létezik Magyarországon **a magyar nyelv idegen nyelvként való oktatására egyetemi szintű képzés**, a kormányservek segítsenek nekünk erre a föladatra alkalmas végzős diákot kiküldeni, és hogy ebben a kiképzésben a diaszpórában élő tanerő is részesülhessen, ill. ösztöndíjat kaphasson. Erre miniszteriális jóakaróra lenne szükségünk, aki egy alapítványi pályázatunk igazi támogatója lehet. **Az a vágyálom netovábbja, hogy ilyen szakképzett pedagógusokkal lássanak el minket!** Mert amint eltűnt a nyelv, minden más rohamosan semlegesül. A magyar nyelvet megtartani nem könnyű föladat. Mi már ezt nemigen tudjuk kellőképpen teljesíteni.

Akik nálunk még megmaradtak, tevékenyebbek, mint valaha. A vegyes-házások közül is sokan bekapcsolódnak a közösségi életbe, az önkéntes közmunkába, szerepet vállalnak a közös célért: a kolónia fennmaradásáért. Nem akarják föladni elődeik hagyatékát és az ő munkájuk gyümölcsét, továbbra is szeretnék ápolni a magyar kultúrát és továbbadni az örökséget, gyermekeikbe beoltani a hitet, az ideálokat, a történelmi és egyéb kulturális értékeket — egyszerűen: a magyar szellemet, ami naggyá tette a magyart. Ettől még lehetnek jó argentín-magyarok.

Kérdés, hogy adódik-e ma Magyarországon egy újabb Klebelsberg, aki kellőképpen fölméri ennek fontosságát, és ehhez nyújtja segítő kezét? Exposém elejére kanyarodtunk vissza!

*

Összefoglaló: Nekünk, a világóceánba beletaszítottak leszármazottainak föladata: nevet szerezni a nemzetnek. De nálunk a 3., 4. generációhoz jutva a magyarságtudat a végnapjait éli: mert a veszély a magyar nyelv elvesztése, és az ezzel járó teljes fölszívódás. **Kegyelmi időt azok a gócpontok nyújthatnak, ahol van magyar oktatás.** Akiben megmaradt a küldetéstudat, egytől-egyig, mindenki a saját helyén átadja ezt a kincset az utána jövőknek, önkéntes munka által. **Így állnak fenn még ezek a valódi szellemi műhelyek.**

A magyar szellemileg igényes nép. A szellemi nemzet nem röghöz kötött. A rög egy horgony ugyan, de a szellem nem ismer határokat. Ezért, amíg hisszük, hogy a szellemi, mindent átfogó és senkit sem kizáró *nemzeti eszméért* munkálkodunk, akkor nem a múltat siratjuk, hanem **a jövőbe nézünk.** Magyarország lakosságába talán nem tartozunk bele, de a nemzetbe igen. A mi nemzetképünk, összetartozás-tudatunk része a nemzet szívárványának. **Ahol megmarad a nyelv, ott a hagyományok őreként lépnek föl!** És bátran mondom: **ott** a szellemi műhelyek továbbra is létezni fognak.

Köszönöm szépen.

*

Szétosztásra:

Húgom, Dr. Némethyné Dr. Kesserű Judit néhány éve itt a Mikesben tartott részletes előadást az argentínai magyarságról. Egyik e témáról szóló előadásának másolt példányait szétosztom az érdeklődőknek.

Úgyszintén az *Argentínai Magyar Hírlap* utolsó számainak egyes példányait.

Káldos János

Világkönyvtár — Magyar Elektronikus Könyvtár

Az előadásomról készült összefoglalás nem vállalhat magára más feladatot, mint hogy összefoglalja a gondolatmenet főbb elemeit és felsorolja a bemutatott prezentációban hivatkozott internetes oldalakat.¹

A könyvtár, mint az egyetemes tudás összegyűjtésének, megőrzésének, rendszerezésének és átörökítésének központi intézménye, közel három évezredes. A Könyvtár mindig is univerzális igénnyel lépett föl már Babilon vagy Alexandria óta. Az univerzális bibliográfiai számbavétel elvére épülő nyilvántartási, gyűjtési és szolgáltatási modelleket tekintettem át, különös tekintettel az internet adta lehetőségekre.

- Bibliotheca Universalis - <http://www.culture.gouv.fr/g7/eng/accueil2.htm>
- Universal Library - <http://delta.ulib.org/html/>
- Google Books Project - <http://books.google.com>
- World Digital Library - <http://www.worlddigitallibrary.org/project/english/> - Érdekes kiegészítés, hogy 2007 október 17-én az UNESCO is csatlakozott a kezdeményezéshez.
- Open Library Project - <http://www.openlibrary.org>
- World Public Library - <http://worldlibrary.net/index.htm>
- 1st World Library - <http://www.1stworldlibrary.org/>
- The European Library - <http://www.theeuropeanlibrary.org/>
- Europeana - <http://www.europeana.eu/>

A Magyar Elektronikus Könyvtár 1994-ben indult civil kezdeményezésként és különleges utat járt be a jelentősebb digitális könyvtárak között. 1999-től ugyanis az Országos Széchényi Könyvtár egyik osztályaként működik oly módon, hogy megtartotta a civil kezdeményezésből adódó dinamikáját és társadalmi támogatottságát. Így érthető, hogy az egyik leglátogatottabb magyar kulturális honlappá vált. Napi látogatottsága ebben az évben már ötvenezer körül mozog. Szervezetileg és szolgáltatásaiba is jelentős mértékben átalakult, kibővült. A jólismert "MEK" - Magyar Elektronikus Könyvtár (<http://mek.oszk.hu>) szolgáltatás mellett működteti az Elektronikus Periodika Archívumot és Adattárát (EPA - <http://epa.oszk.hu>) is, és Digitális Gyűjteménybe szervezve tárolja az Országos Széchényi Könyvtárban keletkező digitális másolatokat és a nemzeti könyvtárba máshonnan beérkező digitális objektumokat. Szeretnék kiemelni néhány kiemelkedően fontos projektet, illetve művet, amely megtalálható a MEK gyűjteményében. A Hungarológia Alapkönyvtár Digitalizálási Program (<http://mek.oszk.hu/hungalap/>) keretében a magyarságtudomány legfontosabb kézikönyvei kerülnek a honlapra. Néhány kiemelkedően fontos munka ezek közül:

- Magyar Életrajzi Lexikon - <http://mek.oszk.hu/00300/00355>
- Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái - <http://mek.oszk.hu/03600/03630>
- A magyar irodalom története 1-6. kötet - <http://mek.oszk.hu/02200/02228>
- A magyar irodalom története. 1945-1975. 1-4. kötet - <http://mek.oszk.hu/02200/02227>
- Malonyay Dezső: A magyar nép művészete - <http://mek.oszk.hu/01600/01671>
- Magyar néprajz - <http://mek.oszk.hu/02100/02152>
- Erdély története - <http://mek.oszk.hu/02100/02109>
- History of Transylvania - <http://mek.oszk.hu/03400/03407>
- Magyar színházművészeti lexikon - <http://mek.oszk.hu/02100/02139>
- Demeter Tibor: Bibliographia Hungarica - <http://mek.oszk.hu/02700/02792>
- Romániai magyar irodalmi lexikon I-IV. - <http://mek.oszk.hu/03600/03628>

A MEK gyűjtőkörébe tartoznak a magyar nyelvű szépirodalom jelentősebb alkotása is.

- Zrínyi Miklós: Az Adriai tengernek Syrénája (a Zágrábban őrzött eredeti kézirat másolata) - <http://mek.oszk.hu/02600/02676>

¹ Az előadást két melléklet egészíti ki. Egy PowerPoint prezentáció (**Kaldos_Mikes_Mek.ppt**), valamint egy Word-dokumentum (**e-periodika-hatarontul.doc**), amely az Elektronikus Periodika Archívum és Adattárban megtalálható határon túli magyar elektronikus periodikák listáját tartalmazza. A dokumentumok megtalálhatóak a Mikes International folyóirat honlapján. — Mikes International Szerk.

- Madách Imre: Az ember tragédiája - <http://mek.oszk.hu/00900/00914>
- Petőfi Sándor összes költeményei - <http://mek.oszk.hu/01000/01006>
- Arany János összes költeményei - <http://mek.oszk.hu/02600/02676>
- Ady Endre összes költeményei - <http://mek.oszk.hu/00500/00588>

A szépirodalmi alkotások közül sok elérhető úgynevezett "hangoskönyv" formában is - <http://mek.oszk.hu/keresések/keresesf.phtml?formatum=MP3>

Az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA) 2004-ben kezdte meg működését. A szolgáltatás az elektronikus időszaki kiadványok átfogó nyilvántartását és archívumát hivatott megalapozni. Célja, hogy elősegítse e dokumentumtípus hozzáférhetőségét, illetve hogy a digitális folyóiratok, hogy hozzájáruljon e kiadványtípus presztízsének megszilárdulásához és az ezekkel kapcsolatos minőségi és módszertani igények definiálásához és mindennaposá válásához. Néhány fontosabb elektronikus időszaki kiadvány:

- Mercurius Veridicus ex Hungaria (1705-1711) - <http://epa.oszk.hu/00900/00904>
- Országos Hírlap (1897-1899 - Szerkesztette Mikszáth Kálmán) - <http://epa.oszk.hu/00200/00242>
- Magyar Philosophiai Szemle (1882-1890) - <http://epa.oszk.hu/00200/00242>
- Regio (1990-2002) - <http://epa.oszk.hu/00400/00409>

Talán jellemző, hogy a határokon túl élő magyarság elektronikus kiadványai közül kilencvenhatot regisztrál az EPA (vö. Melléklet: e-periodika-hatarontul.doc).

A két gyűjtőszolgáltatáson kívül sok úgynevezett tematikus szolgáltatás, honlap érdeklődésre tarthat számot.

- Jeles napok - A *Jeles napok* a kalendárium, a világi és egyházi ünnepek, a történelmi és egyéb évfordulók témakörében készült virtuális szöveggyűjtemény és multimédia összeállítás - <http://jelesnapok.neumann-haz.hu/>
- 1956 - <http://mek.oszk.hu/kiallitas/1956>
- Száz szép kép - A Száz szép kép virtuális kiállítás célja, hogy szöveggyűjteményt és háttérinformációkat nyújtson egy-egy képzőművészeti alkotás jobb megértéséhez, és egyben felhívja a figyelmet a klasszikus magyar képzőművészet legismertebb vagy éppen méltatlanul elfeledett alkotásaira. A téma iránt mélyebben érdeklődőknek a képek mellett található válogatott bibliográfiákban szereplő könyvek és cikkek tanulmányozását ajánljuk. - <http://mek.oszk.hu/kiallitas/keptar/>
- Magyarország képes történelmi kronológiája - <http://www.kepido.oszk.hu>
- Bibliotheca Corviniana Digitalis - A Bibliotheca Corviniana Digitalis program célja, hogy digitális eszközökkel virtuálisan visszaállítsa Mátyás király egykori könyvtárát, a Bibliotheca Corvinianát vagy korabeli nevén Bibliotheca Augustát. A virtuális rekonstrukció mellett célul tűzi ki a könyvtár tudományos feldolgozását és az eredmények Internetes publikálását és a könyvtár népszerűsítését. A Bibliotheca Corviniana Digitalis program összefoglaló neve mindazoknak a részprojekteknek, amelyek Mátyás király könyvtárának rekonstrukciójára vagy annak feldolgozására irányulnak. - <http://www.corvina.oszk.hu>
- Virtuális kiállítás Balassi Bálint tiszteletére - <http://mek.oszk.hu/kiallitas/balassi>

Az Országos Széchényi Könyvtár Magyar Elektronikus Könyvtár Osztálya tervei között szerepel egy képparchívum elindítása, amelyben az egyedi, képi jellegű dokumentumok (térképek, képeslapok, plakátok, metszetek stb.) válnak kereshetővé és megtekinthetővé az internet segítségével. Távlatos célja, hogy bekapcsolódjon a Magyar Internet Archívum munkálataiba, amelyben az interneten megjelenő hungaricumok gyűjtése válna lehetővé.

A Magyar Elektronikus Könyvtárnak egyik legfontosabb küldetése, hogy a mai Magyarország határain kívül élő magyarság legfontosabb kulturális központjaival kapcsolatot tartva támogassa azok törekvéseit, fórumot nyújtson műveik közzétételére a "Digitális Kárpát-medencében" és azon túl. Ezt a törekvést példázza az Erdélyi Múzeum Egyesülettel (<http://www.eme.ro/>), az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társasággal (<http://www.emt.ro/>) és más erdélyi intézményekkel, valamint a szlovákiai Forum Kisebbségkutató Intézettel (<http://www.foruminst.sk/>), a vajdasági Thurzó Lajos Közművelődési Központtal (<http://www.tlkk.org/>) és a Délvidéki Digitális Könyv- és Képtárral (<http://dda.vmmi.org/>) kiépített, hosszú ideje jól működő kapcsolata. Ezt bizonyítja a Mikes International és a Magyar Elektronikus Könyvtár több évre visszatekintő mintaszerű együttműködése is.

Laczkó Sándor

A Böhm-Bartók Társaság

Akik rendszeres látogatói a Mikes rendezvényeinek, már megszokhatták, hogy a Tanulmányi Napok keretei között sokszor történik hivatkozás a (magyar) filozófiai hagyományra, illetve *Böhm Károlyra* és *Bartók Györgyre*. Előadásom nem kíván foglalkozni egyikőjük értékelésével sem, legfőképp nem kívánja elvont filozófiai absztrakciókkal terhelni a tisztelt hallgatóságot, ám lévén mind *Böhm*, mind pedig *Bartók* tevőlegesen hozzájárultak a magyar filozófiai kultúra kialakulásához és intézményesüléséhez, én magam sem tehetek mást, rájuk hivatkozom. Rájuk hivatkozom, mert egy olyan Társaság, nevezetesen a **Mikes International** által alig egy éve **alapított Böhm-Bartók Társaság** létrejöttéről és tevékenységéről szeretnék beszámolni Önöknek, amely azon túl, hogy névválasztásával utal a két jeles gondolkodóra, szellemiségében is kötődni kíván hozzájuk. A Böhm-Bartók Társaság egy olyan szerveződés, amelynek motorja *Tóth Miklós* és *Farkas Flórián*, s amelynek keretei között ma már több sikeres szellemi vállalkozás valósult meg, mely vállalkozásokban Hágától Budapestig, Kolozsvártól Szegedig, vagy éppen Miskolcig egyre többen vesznek részt.

De kezdjük a legelején. *Miért a (magyar) filozófia, s miért ez az érdeklődés iránta? Továbbá miért Böhm és miért Bartók?* *Böhm Károly* filozófiáról alkotott nézeteit parafrázálva a következőket mondhatjuk. A filozófia alapfeladata a világ megértése és értelmezése. S bár a közvetlenül nem gyakorlati, mert „nem tanított meg senkit vasutak, gőzhajók, távírók ... megalkotására”¹, ám mégis nagy hatása van a gyakorlatra, így a filozófiára mindenkinek szüksége van, mert a filozófia szüli az ideálokat, amelyek nélkül nem lehet meg az egyes ember, s amelyek nélkül a nemzeti kultúra is szegényebb volna. Véleménye szerint az emberiség történelmét eszmék mozgatják, a történelem folyamatai mögött mindig tetten érhetőek az eszmék, s a filozófia feladata pedig, — a megismerésen túl — éppen az eszmék közvetítése lenne. Mint írja, „*nekünk filozófiai műveltségre szükségünk van minden téren, azon célból, hogy öntudatos, elvileg igazolt nemzeti létünk lehessen, mely távolabbi, magasabb célok szolgálatában álljon, mint a mindennapi szükség céljai.*” „... ideálok nélkül nincs nagyság”... „vannak célok, melyekért bukni se szégyen.”² Mert, — s ez *Böhm* igazi filozófiai hitvallása — „*Nekem a filozófia nem tan, legkevesébbé kenyérkeresetem, nekem a filozófia: élet.*”³

Bartók György filozófiai attitűdjét pedig a következő gondolattal idézhetjük fel: „*A filozófia egyetlen célja, az igazság keresése.*”⁴ Mert, — tegyük hozzá —, a filozófus, ha foglalatossága alapjait firtatja, a görögök óta, sőt a modernek közül *Kant* által megerősítve, előszeretettel hivatkozik az igazság keresésére.

Nos, ezért a filozófia, ezért *Böhm* és ezért *Bartók*.

A Böhm-Bartók Társaság tevékenységéről beszélve nem kerülhetem meg, hogy néhány szót szóljak a **virtuális magyar filozófiai hagyományról**. Miért nevezem virtuálisnak ezt a hagyományt?

Egyrészt azért, mert alig ismert, kevesek által olvasott és kutatót, jobbára feldolgozatlan, (bár az elmúlt évtizedben sok fontos eredmény született a magyar filozófiai múlt kutatása terén), hagyományai nem, vagy alig élnek, szellemi alakzatai és gondolati attitűdjei — bármily sajnálatos — nem folytonosak.⁵

Másrészt pedig azért, mert élve a digitális technika lehetőségével és elvárásával, eme hagyomány fontos szövegei, így például *Böhm* és *Bartók* művei, köszönhetően a Mikes Internationalnak, letölthetőek a világhálóról.

Valamint azért, mert — törlesztve egy óriási adósságot — elkészült a *magyar nyelvű filozófiai irodalom elektronikus adatbázisa*, amely lehetővé kívánja tenni a magyar filozófiai hagyomány szakirodalmában történő tájékozódást, ezáltal elő kívánja segíteni a magyar filozófiai tradíció kutatását.⁶

¹ *Böhm Károly: Bevezetésül.* (A Magyar Philosophiai Szemle első évfolyama elé) In: Magyar Philosophiai Szemle I. 1882. pp. 1-10.

² Uo.

³ In. Böhm Károly: *Az ember és világa* I. Budapest, 1883. pp. III-IV

⁴ In. Bartók György: *A philosophia lényege.* Acta Litterarum ac... Tomus I. Fasc. 3. Szeged, 1924. pp. 75-117.

⁵ Mindez elmondható *Böhm* és *Bartók* életművére is.

⁶ <http://bodza.bibl.u-szeged.hu:9802/human/philobibl/>

A magyar filozófiai múltat kutatva — fontos művek és nagy egyéniségek mellett — egyértelműen kitűnik számunkra (s ebben *Böhm*, mint 'intézményteremtő' személyiség megerősít bennünket) **az intézmények fontossága**. Egy filozófiai kultúra akkor tekinthető szervesnek, ha vannak intézményei. A magyar filozófiai kultúra alapvető intézményei, nem utolsósorban *Böhm Károlynak* köszönhetően, a 19-20. század fordulójára jöttek létre. Ekkor szilárdult meg a magyar filozófiai műveltség és intézményrendszer. Egy filozófiai kultúra milyenségét és minőségét jól jelzik azok a civil szerveződések is, amelyek az akadémiai struktúra mellett, vagy éppen annak ellenében jöttek létre. Így volt ez száz évvel ezelőtt és így van ez most is, miközben a kulturális/szellemi közeg és feltételrendszer természetesen nagyon sokat változott.

S most térjünk vissza a Böhm-Bartók Társasághoz, s tegyük fel azt a csak látszólag egyszerű kérdést, hogy min mérhető le egy magát filozófiának nevező társaság tevékenysége? Nyilvánvalóan azon, hogy milyen **eredményei** vannak és milyen **hatása** van? A Böhm-Bartók Társaság tevékenységének tágabb értelemben vett hatásáról még korai lenne beszámolni, eredményeiről azonban máris lehet.

A Böhm-Bartók Társaság, önmeghatározása szerint egy olyan civil szerveződés, amely tagjai ugyan térben (Európában) szétszóródva élnek, s ha úgy tetszik virtuálisan kapcsolódnak egymáshoz, ám mégis képesek együtt gondolkodni a magyar filozófia, egyáltalában a filozófia, és a magyar gondolati hagyomány képviselésében és érdekében. Ami látszólag hátrány, valójában előny. A Társaság tagjai, programjainak részesei, bár valóban távol élnek egymástól, épp ezért a digitális kultúra olyan lehetőségeivel kénytelenek élni, amelyek a magyar filozófiai hagyomány feltárása és feltárulkozása tekintetében is új perspektívát jelentenek/jelenthetnek.

Nos, nézzük milyen eredményeket tudhat a magáénak a Társaság?

Hogy mindjárt egy legutóbbival kezdjem, az elmúlt napokban a Böhm-Bartók Társaság szervezésében egy **filozófiai szimpóziumra** került sor itt Elspeetben, a Mennoorode Konferencia Központban. A rendezvény apropóját és célját a szervezők (meghirdetett programjukban) a következőkben látták:

A Mikes International Alapítvány keretében működő Böhm-Bartók Társaság málnási Bartók György egy 1928-ból származó tanulmányának címét kölcsönözve (Teendőink a magyar filozófia történelmének ügyében) filozófiai symposium-sorozatot indít el, amelynek célja kettős: egyrészt a magyar filozófia történetének szisztematikus, kritikai feldolgozása, másrészt, a magyar filozófiai hagyományra és a magyar szellemiségre szervesen épülő filozófiai kultúra továbbfejlődésének elősegítése.

Bartók György említett és hivatkozott tanulmányában a magyar filozófia története kutatásának fontossága mellett érvel. Véleménye szerint a magyar filozófia történetének kritikai vizsgálata megvilágosítja, pontosítja és tudatosítja a magyar művelődés történetét, egyúttal fontos adalékokat szolgáltat a filozófia egyetemes története számára, emellett nagyban elősegíti a magyar nép szellemi habitusának megértését, ha úgy tetszik — önmegértésünket.

A sorozatindító symposium helyzetfelmérést kívánt végezni. Tisztázni szeretne volna mindenekelőtt azt, hogy hol tart a magyar filozófiai hagyomány kutatása ma, eme tradíció kutatása és kontinuitása milyen feladatokat jelenít meg, s milyen kibontakozási irányok lehetségesek? Mindezen kérdéseket természetesen az egyetemes filozófia gondolkodás keretébe ágyazva igyekeztek megválaszolni a résztvevők. A symposium két napja alatt 15 előadás hangzott el a jelzett tematikában, melyek során megerősítést nyert a közösen végzett munka fontossága és folytatásának igénye⁷.

A Böhm-Bartók Társaság tevékenységének egyik legutóbbi, s vélhetően kiemelkedő eseménye volt a szeptember 4-én Szegeden, *Bartók György* születésének 125. évfordulója alkalmából megrendezett **Bartók György Emléknap**. Bartók 1921 és 1940 között Szegeden volt tanszékvezető professzor, miközben több fontos egyetemi tisztséget is betöltött. Az eseményt a Böhm-Bartók Társaság és az SZTE BTK Filozófia

Ez a szó szoros értelmében virtuális adatbázis az SZTE Egyetemi Könyvtár Társadalomelméleti Gyűjteménye égisze alatt készült el, s jelenleg mintegy 32 000 magyar nyelvű filozófiai publikáció bibliográfiai adatait tartalmazza Az 1881. és 2006. között megjelent filozófiai publikációk bibliográfiai adatainak rögzítésével lehetővé teszi a szerző, cím, tárgyszó, illetve számos más szempont szerinti visszakeresést. Készítőinek és gondozóinak szándéka szerint biztosítani fogja a jelzett korszak egészének magyar nyelvű filozófiai szakirodalmában történő tájékozódás lehetőségét.

Az adatbázis - noha nem tekinthető befejezettnek, így folyamatos fejlesztést igényel - nem előzmények nélküli, ugyanakkor óriási hiányosságot pótol. *Erdélyi Jánostól Bartók Györgyig* az elmúlt másfélszáz évben oly sokan szorgalmazták egy magyar filozófiai bibliográfia elkészítését, ám jobbra csak egyes részterületek, korszakok és életművek bibliográfiája készült el. Ez az elektronikus adatbázis viszont már — készítőinek tervei szerint — igyekszik mindent magába foglalni.

⁷ A Symposium előadásainak anyagát a Mikes International közölni kívánja.

Tanszéke⁸ szervezte. Az Emléknapi alkalmával, egy ünnepi tanszéki értekezlet keretei között — *Dékány András* tanszékvezető köszöntő szavait követően — *Tóth Miklós* (Hága) és *Mariska Zoltán* (Miskolc) tartott tisztelegő és megemlékező előadást Bartók Györgyről. Ezután átadásra került a **Böhm-Bartók Díj**⁹, amelyet *Kissné Novák Éva* (Szeged) nyert el a *Böhm Károly értékelméletének és az értékelmélet történelmi hatásának kritikai tárgyalása* című pályaművével. Ezen a ponton kell említést tennem arról, hogy az SZTE BTK Filozófia Tanszékének terme, amelyben a megemlékezésre és a díjátadásra sor került, az SZTE Bölcsészettudományi Kar vezetésének döntése értelmében a jövőben *Bartók György* nevét viseli. A nap legfontosabb eseménye a Bölcsészettudományi Kar bejárati falán elhelyezett **Bartók György emléktábla** felavatása volt, amelyet a Mikes International részéről *Tóth Miklós*, az SZTE BTK Filozófia Tanszéke részéről pedig *Dékány András* tanszékvezető leplezett le az egyetem vezetésének, szegedi, kolozsvári, budapesti és miskolci kollégák, valamint a Duna TV nyilvánossága előtt. A márványtáblán a következő felirat szerepel:

Málnási BARTÓK GYÖRGY
filozófus
1882-1970
A Ferenc József Tudományegyetem professzora
(Kolozsvár-Szeged-Kolozsvár)
EMLÉKÉRE
"Az igazság egyetemes egész"
Mikes International - Böhm-Bartók Társaság (Hága)
SZTE BTK Filozófia Tanszék (Szeged)
2007. szeptember 4.

Az Emléknapi zárásaként a Szegedi Tudományegyetem Tanulmányi és Információs Központjában egy **Bartók György Emlékiállítás** megnyitójára került sor. A kiállítást, amely elsősorban Bartók szegedi éveire, műveire, kézírataira és néhány személyes tárgyának bemutatására koncentrált, *Kissné Novák Éva* (SZTE BTK Filozófia Tanszék) és *Mader Béla* (SZTE Egyetemi Könyvtár, igazgató) nyitotta meg¹⁰.

A Böhm-Bartók Társaság, illetve a Mikes International Alapítvány fontos vállalkozásaként kell megemlíteni, hogy 2006-ban díjat alapítottak **Böhm-Bartók Díj** néven az egyetemes magyar filozófiai kultúra ügyének előmozdítása érdekében. A díj névadói a Kolozsvári Filozófiai Iskola két kiemelkedő alakja: *Böhm Károly* és *Bartók György*. A díj alapítása két fontos évfordulóhoz kapcsolódott. 2006-ban volt *Böhm Károly* születésének 160. évfordulója, s főműve — *Az Ember és Világa III. - Axiologia vagy értéktan* — megjelenésének 100. évfordulója. 2007. augusztus 3-án pedig málnási Bartók György születésének 125. évfordulójára emlékeztünk. A Böhm-Bartók Díj 2006. évi pályakérdése a következő volt: **Böhm Károly értékelméletének és ez értékelmélettörténelmi hatásának kritikai tárgyalása**. Az eredményhirdetésre 2007. augusztus 3-án — *Bartók György* születésének 125. évfordulóján — került sor. Mint azóta tudjuk, négy pályamű érkezett, s ezek közül a bírálók *Kissné Novák Éva* dolgozatának ítélték oda a 2007-ben a Böhm-Bartók Díjat, s az ezzel járó 2500 Euro jutalmat. Mindeközben a 2007. évi pályakérdés is meghirdetésre került **Kolozsvári Iskola – Badeni Iskola. A két filozófiai iskola közötti párhuzamok és különbségek kritikai elemzése** címen. Az eredményhirdetés 2008. augusztus 3-án lesz.

A Böhm-Bartók díj mellett az alapítók egy **Böhm-Bartók Ösztöndíjat** is létrehoztak 2007-ben. Az Ösztöndíj célja ugyancsak az egyetemes magyar filozófiai hagyomány kutatása ügyének előmozdítása, —

⁸ Talán nem szerénytelenség itt megjegyezni, hogy az Emléknapi eseményeinek szervezését, mint a tanszék munkatársa, jórészt én magam végeztem. (LS)

⁹ A Böhm-Bartók díjról később még esik szó.

¹⁰ A kiállítást Balog Éva és Laczkó Sándor rendezte.

de jelen esetben — a diákok körében. Ezen díjat középiskolák diákjai, felsőfokú oktatási intézmények hallgatói, valamint doktori képzésben részt vevő hallgatók nyerhetik el egy önálló pályamunkával. A 2007. évi pályakérdés a következő volt: **Böhm Károly bölcselete**. A nyertes pályamű jutalma 500 Euro lesz. Ám az Ösztöndíj csak akkor kerül kiosztásra, ha a beküldött pályamű(vek) megüt(nek) egy abszolút értelemben vett tudományos szintet. A pályamű beküldésének határideje 2008. június 10. Az eredményhirdetés 2008. szeptember 10-én lesz.

Mint utaltam rá, a Böhm-Bartók Társasága abban az értelemben is kötődik a virtuális magyar filozófiai hagyományhoz, hogy (magyar) filozófiai szövegek gondozását és digitális kiadását tekinti egyik fontos feladatának. *Farkas Flórián* érdeme ezen a téren rendkívüli, de természetesen sok munkatárs szükséges egy ilyen vállalkozáshoz, s szerencsére ezen munkatársak rendelkezésre is álltak/állnak¹¹. A munka nagyságának és eredményességének érzékeltetésére álljon itt *Böhm Károly* és *Bartók György* digitalizált és a Mikes International portálján elérhetővé tett műveinek listája¹²:

1. BARTÓK, György : A FILOZÓFIA TÖRTÉNETE I.: A GÖRÖG FILOZÓFIA TÖRTÉNETE - Az indiai és a kínai filozófia rövid vázlatával
2. BARTÓK, György : A FILOZÓFIA TÖRTÉNETE II.: A KÖZÉPKORI ÉS ÚJKORI FILOZÓFIA TÖRTÉNETE
3. BARTÓK, György : A FILOZÓFIA LÉNYEGE - Bevezetés a filozófiába
4. BARTÓK, György : AZ ERKÖLCSI ÉRTÉKESZME TÖRTÉNETI ÉS KRITIKAI TÁRGYALÁSA- Az erkölcsi értékeszme története
5. BARTÓK, György : AZ ERKÖLCSI ÉRTÉK PHILOSOPHIÁJA
6. BARTÓK, György : AKADÉMIAI ÉRTEKEZÉSEK
7. BARTÓK, György : BÖHM KÁROLY
8. BARTÓK, György : DIE PHILOSOPHIE KARL BÖHMS
9. BARTÓK, György : EMBER ÉS ÉLET - A bölcseleti antropologia alapvonalai
10. BARTÓK, György : FAJ. NÉP. NEMZET.
11. BARTÓK, György : KANT
12. BARTÓK, György : KANT ETIKÁJA ÉS A NÉMET IDEALIZMUS ERKÖLCSBÖLCSELETE
13. BÖHM, Károly : AZ EMBER ÉS VILÁGA - I. Rész : Dialektika vagy alapphilosophia
14. BÖHM, Károly : AZ EMBER ÉS VILÁGA - II. Rész : A szellem élete
15. BÖHM, Károly : AZ EMBER ÉS VILÁGA - III. Rész : Axiologia vagy értékten
16. BÖHM, Károly : AZ EMBER ÉS VILÁGA - IV. Rész : A logikai érték tana
17. BÖHM, Károly : AZ EMBER ÉS VILÁGA - V. Rész : Az erkölcsi érték tana
18. BÖHM, Károly : AZ EMBER ÉS VILÁGA - VI. Rész : Az esztétikai érték tana
19. KAJLÓS (KELLER), Imre: BÖHM KÁROLY ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA I-II-III.

Mindezek mellett a Mikes International 2007 tavaszán különszámban jelentette meg a *Böhm Károly* által szerkesztett **Magyar Philosophiai Szemle** (1882-1891) című folyóirat, — az első magyar nyelvű filozófiai periodika — repertóriumát¹³, illetve az Országos Széchényi Könyvtár Magyar Elektronikus Könyvtárával együttműködésben elkészült a Szemle digitális facsimile változata¹⁴.

Nos, mint láthatják, bár a Böhm-Bartók Társaság nem tekinthet vissza túl hosszú múltra, de máris számos eredményt tudhat magáénak, sőt az elmúlt napokban - a filozófiai symposium alkalmával - további tervek fogalmazódtak meg. Ezek közül most csak néhányat említek.

¹¹ Nevek említésétől itt eltekintek, de megjegyzést érdemel, hogy a Társaság egyik fő erőssége éppen abban van, hogy — ha sok esetben csak részfeladatok szintjén is — de nagyon sokan vállalnak szerepet tevékenységében

¹² http://www.federatio.org/mikes_bibl.html

¹³ http://www.federatio.org/mikes_per.html 2007. április – május.

A különszám ugyancsak tartalmazza *Laczkó Sándor: Böhm Károly és a Magyar Philosophiai Szemle* című tanulmányát, illetve *Böhm Károly: Bevezetésül* című szövegét, amelyet a folyóirat első száma előszavaként közölt.

¹⁴ <http://epa.oszk.hu/mpsz>

- A **Szellem és Élet** című, *Bartók György* által Szegeden és Kolozsváron szerkesztett filozófiai folyóirat (1936-1944) digitális kiadása, illetve repertóriumának közzététele.
- További magyar filozófiai szövegek digitalizálása
- Wikipédia szócikkek írása a magyar filozófiai hagyomány témaköreiben
- Hungarian Philosophy címen elektronikus angol nyelvű filozófiai folyóirat indítása
- A filozófiai symposium rendezvénysorozatának folytatása
- A Társaság keretei között zajló szakmai együttműködés és kommunikáció megkönnyítése érdekében egy Böhm-Bartók levelezőlista létrehozása.

Talán nem tévedek nagyot, ha azt állítom, hogy a filozófiai symposium résztvevőinek reményei szerint a Böhm-Bartók Társaság a következő években a magyar filozófiatörténeti kutatások egyik fontos kikristályosodási pontja lesz. Magam is ezt remélem.

Mariska Zoltán

A nemzet filozófiai fogalma egykor és ma

Nemzet és filozófia

Néhány évvel ezelőtt jelentette meg a Mikes International Bartók György Faj. Nép. Nemzet című, eredetileg 1940-ben megjelent művét. Kiadói felkérésre írtam akkor egy rövidke bevezetőt a szöveg újrakiadásához, s most lényegében folytatni szeretném az akkori gondolatmenetemet. Bartók írását bátor és tisztességes állásfoglalásként mutattam be, hiszen abban a történelmi helyzetben, a második világháború kitörése idején szokatlanul és példa nélkül nyilatkozott rendkívül kényes, és mai napig idegborzolóan ható fogalmakról, mint az egyén genetikai, vagy népcsoportok faji-etnikai meghatározottsága. Mostani előadásom annyiban támaszkodik a megnevezett Bartók-tanulmányra, hogy a nemzet fogalmának hajdani értelmezése lényegében az írás idevonatkozó fejtegetéseinek rekonstruálása és továbbgondolása annak érdekében, hogy valamiképp értelmezhető legyen annak a történelmi változásnak a hatása, melyet átélt a magyar nemzet 1940 óta. Konkrétabban: a faji-genetikai szempontok csak akkor érvényesülnek fejtegetésünkben, ha muszáj. Sokkal inkább a nép és a nemzet kapcsolatának értelmezéséhez használjuk fel Bartók írását.

Az egyének genetikai örökségének, egy népcsoport faji meghatározottságának pusztá felvetése a mai napig ideges és ingerült reakciókat vált ki, így valószínűleg nem lehet mit kezdeni bármilyen ilyen jellegű felvetés konkretizálásával. A legóvatosabb felvetések is alig jutnak túl a téma meghatározásán, a lehetséges megközelítések pusztá artikulációján. Minden politikai-ideológiai — jogos vagy jogtalan — fenntartást zárójelezve érdemes talán megjegyezni, hogy a demokratizmus általános és egyetemes eszméjét féltik a téma mindenkor elutasítói. Az egyén genetikai, egy népcsoport faji meghatározottsága akkor is komoly kulturális következményekkel járó ontológiai adottság, ha a fogalomhasználatából gondok adódnak, illetve ha a demokratizmus eszményét féltve, mereven elutasítjuk a téma pusztá felvetését.

Bartók tanulmányának megítélésénél tehát nem lehet más az első igazán elvi kérdés, mint hogy lehet-e, szabad-e a faji-genetikai meghatározottságot egyáltalán felvetni? Ráadásul nem is tudósi, sokkal inkább filozófusi aspektusból. Őt mindenesetre igazolja az akkori közélet, hiszen nyilvánvalóan bosszankodva, érthető ingerültséggel akart rendet tenni e három fogalom használatát illetően, s ezek közül a faj fogalmát illeti a legtöbb bizonytalanság, pontatlanság.

De mi igazol minket? Bármit is kell a faj fogalmán érteni, a konkrét felvetésben sokkal inkább rasszról van szó, mint fajról, a mai felvetés tulajdonképpen előfeltételezi az egyetértést Bartók elméletével. Bartók ugyanis egy irreverzibilis, genealógiai folyamatot ír le, megadja „faj” (rassz), nép és nemzet történelmi genealógiáját. Jóval fontosabb tehát maga az elmélet, mint a hajdani bosszankodás a politikai percbemberek zajongása miatt, mely annak idején írásra készítette Bartókot. A tételes gondolkodás meggyőződéses híve nem tudott csendben maradni, ezt hiányolta a kortársi állásfoglalásokból. Nagyon messze volt tehát a kortárs és divatos fajelméletektől, melyeket ráadásul el is utasított írásában, épp a tudományosságot, a tételes és következetes koncepciót hiányolva ezekből az elméletekből.

A filozófus abból indul ki, ami van. Van tehát egy háborús élethelyzet, s ebben a helyzetben az emberi lét forog kockán, az emberi szellem jutott válaszfútra. Van továbbá egy elméletileg értelmezhető történelmi-keletkezéstörténeti folyamat, melynek eredménye, hogy a jelenben a világ krízishelyzetét nemzetek élik át, hiszen az új világrendet előkészítő háborút nemzetek vívják egymással. Manapság Európa, s különösen térségünk nemzetei az uniós csatlakozással új világhelyzetbe kerültek — szerencsére nem háborúval —, s az új világhelyzet indokolja a magyar nemzeti identitás újraértelmezését, melyhez talán szerény adalék lehet egy olyan dolgozat, mely a nemzetfogalmak hajdani és mai összevetését célozza meg — hangsúlyozottan nem politikai, politológiai, hanem kifejezetten filozófiai aspektusból. Annak idején Bartók is szerény kísérletnek nevezte saját próbálkozását, s ő maga is útkeresésnek titulált a faj a nép és a nemzet kapcsolatát tisztázni akaró minden filozófiai megközelítést.

A keletkezéstörténetről

A három fogalom létszerűsége abban áll, hogy egymásra épülnek, mai egységük egy visszafordíthatatlan, irreverzibilis folyamatban áll elő. Bartók fejtegetésének egyik meghatározó, paradigmikus vonása, hogy a genetikai örökség kétségbevonhatatlan tézisének állva keletkezéstörténetet fogalmaz meg, mely a faj (rassz) és a nép kapcsolatában lenne igazán izgalmas, de mint ilyen, tulajdonképpen témánkhoz csak közvetve igazodik, tehát kihagyható. A keletkezéstörténeti módszer

vállalása a lényeges, mely módszer két irányban érvényesül. Az itt nem tisztázott faj (rassz) és nép, illetve a nép és nemzet kapcsolatában egyaránt fontos e kapcsolat genetikai-keletkezéstörténeti elemzése. A vállalás első következménye, hogy noha a példatár a magyar nép történelméből vett példákkal igazolja magát a keletkezéstörténetet, a mindenkor olvasó mégis nép és nemzet általánosságával számolhat. Továbbá Bartók nem veszi elő a magyar történelem legendáit, mítoszait, hiszen épp azért fordult a tudományhoz, a keletkezéstörténethez, hogy fogalomelemzéseiben véletlenül se járjon el oly sok kortársához (és akár mai teoretikushoz) hasonlóan. A mítoszgyártás sohasem volt a kenyerre.

Nép és nemzet etnogenezeise értelemszerűen nem tartalmazza a magyar történelemre vonatkozó jellegzetes toposzokat, a filozófiai általánosság szintjén mozgó fejtegetés és az alkalmazott keletkezéstörténeti módszer követelményei ezt nem engedik. A nemzeti integritást egyedül egy meghatározott földterületre szakrális jelentőséggel szokás például felruházni, Bartóknál azonban a nemzet egy nép szellemi öntudata, s mint ilyen, közvetlenül nem kötődik semmilyen térre. A másik gyakran használt toposz szerint a magyar szenvedő, és szenvedésével önmagát és másokat megváltó nép, Bartók nemzeteszelmében azonban mindennél jobban érvényesül a konstruktív-építő mozzanat hangoztatása. Nála a magyarság eszméjében az újat alkotás képességének kiemelése a lényeges. A magyar nép sorsátörténetében természetesen meghatározó, hogy a mohácsi vész óta nem vagyunk függetlenek. Bartók épp azt hangsúlyozza, hogy a magyar nép függőségi viszonyok között vált nemzetté, tett szert nemzeti öntudatra. Így beszél a néplélek és az egyéni lélek organikus egységéről, kapcsolatáról. S mivel itt adódik egy új irány, érdemes megjegyezni, hogy Bartók nem érzi magát kompetensnek abban, hogy a tulajdonképpeni néplélektan területén szólaljon meg. Fontosnak tartja a nemzetkarakterológiát, a néplélek elemzését, de pontosan látja, hogy a magyar viszonyok között Karácsony Sándor is, és Prohászka Lajos is csak az út legelején vannak ilyen irányú próbálkozásaikkal. Más kérdés, hogy az európai szellemi életben a néplélekről, a nemzetek általános és karakterizáló vonásairól szinte minden társadalomfilozófus megnyilatkozott, legyen itt szó a teljesség igénye nélkül akár Kantról vagy Hegelről — egészen Spenglerig. Bartók tudós filozófusként magától értetődően nyilatkozik arról, hogy amit fajnak, fajoknak neveznek egyesek, az valójában genetikai egységen alapuló rassz, illetve rasszok. Továbbá a népek egyre intenzívebb érintkezési viszonyai, azaz maga a történelem alakulása folytán egyszerűen nincsenek tiszta fajok, népek. Egy nemzet tehát magába tudja fogadni a legkülönbözőbb népcsoportokat — ahogyan mi annak idején a kunokat. Következésképp minden közös származásra és rokonságra vonatkozó elmélet mítosz, beszéljünk akár pozitív, akár negatív felhanggal megfogalmazott lényegében kvázi elméletéről. Bartók egészen más úton jár, kiemeli, hogy egy nép (tehát a magyar nép is) magában hordozza a nemzetté válás lehetőségét. Saját gyakorlatában, életében magasabb rendűvé válhat, szellemi öntudatra ébredhet. A magyar nép természetesen túljutott ezen a fázison, államalkotó nemzet lett, a magyar nép szellemi öntudatára ébredt. Hegel szerint a világtörténelem alakulását figyelve csak azokról a népekről érdemes beszélni, melyek államot alkotnak. De tegyük gyorsan hozzá, hogy Hegelnél az állam jóval több annak politikai, esetleg közjogi szerepénél. Olyan organikus egység, mely egy nép szellemi önértetének ad egységes keretet. Mint ahogy Bartóknál a népek szellemi individuumok; őket az igaságról vallott egységes tudás, az önmagukról vallott egységes eszmerendszer tartja egybe. A népnek szellemi tudása van önmagáról, tehát nemzet. Önértetét, szellemi tudását műveltségnek szokás nevezni, mely műveltségben egy nép otthon van. A nemzet így válik szellemi tényezővé, öntudattá, hiszen a filozófia Arisztotelész óta az önmagáról vallott tudást a legmagasabb tudásnak tartja, az állam eredeti feladata ezen eszmény egyszerű szolgálata — lenne.

Az analógiáról

A nemzetfogalom genealogikus megközelítésével együtt Bartók szívesen használja az analógia módszerét, feltűnően gyakran él analogikus következtetésekkel. S mivel már szó volt arról, hogy egyszerűen felbosszantotta a kortársak részéről konstataált pongyolaság — már ami a fogalomhasználat és fogalomértelmezés terén kimutatható pongyolaságot illeti —, nem árt hangsúlyozni, hogy bármennyire is a megértést szolgálja az analógia, az analogikus következtetés nem a tudós értekezések, sokkal inkább az ismeretterjesztő publicisztika kedvelt eljárása. Érdemes tehát végiggondolni, milyen jellegű állítások fogalmazódnak meg Bartóknál analógiában, mire használja a szerző magát az analógiát.

Először is az analógia teremti meg a kapcsolódást ezen írása és a többi elméleti írása között. Bartók akadémiai tanulmányaiban az antropológia és a szellemfilozófia nélkülözhetetlen fogalmainak sokaságát dolgozza ki. Innen ki lehet emelni a test, lélek és szellem hármasságát, mely hármassággal analogikus kapcsolat létesül írásában. Az analógia alapja maga a genealógia, hiszen mindkét fogalmi hármasság genealogikus úton állt elő, ennyiben feltétlenül kapcsolatba hozható a test, a lélek és a szellem, illetve a faj, a nép és a nemzet.

Az analógia a tulajdonképpeni szemléleti tárgyról alkotott reflexió átvitele egy másik szemléleti tárgyra, egy egészen más fogalmi közegbe. Felesleges tehát egy az egybeni megfeleléseket keresni, az átvitel nem a két rendszer párhuzamosságait keresi, hanem a hasonlóságok megvilágításával a megértést szolgálja. Az analógia tulajdonképpeni feladata az elemzett rendszer eszméjének és célszerű alkalmazásának megértése. Túlságosan egyszerű lenne ugyanis sima megfeleléseket találni test és faj, lélek és nép, szellem és nemzet között. Bartóknak teljesen más a célja az analógiájával. Mindkét rendszer ontológiai relevanciával bír, egyik sem a filozófiai reflexió teremtménye, hanem az élet révén állt elő. Az analógiás összevetés lehetőségét a két ontológiai entitás funkcionális célszerűségében mutatkozó hasonlóságok szolgáltatják. A nemzet kauzalitása és a szellem kauzalitása közös antropológiai alapokon nyugszanak, s Bartóknak egyébként is komoly igénye van a szellem és az antropológia kapcsolatának teoretikus kidolgozására. Az antropológián és a szellemfilozófián munkálkodó bölcseletről ennyiben tud segíteni a sokkal inkább a társadalomfilozófiába vagy a politikai filozófiába tartozó témakör kidolgozása. E témakör, mely ráadásul igen könnyen aktualizálható, külső, egyáltalán nem elméleti, sokkal inkább közéleti szempontokra tekintettel vállalta Bartók. S hogy az analógiát ne csak az antropológiai alapok, hanem a levont következtetések is igazolják, gyorsan rá lehet mutatni, hogy a nemzet szellemfilozófiai tartalmának kimutatását ugyanez az analógia teszi lehetővé. Az analógia igazolja a nemzetben adott szellemiség artikulálását mint lehetőséget. A nemzetek saját elvekkel rendelkeznek, a mindenkor nemzeti sajátosságok általánosítható elveiben a szellemiség közös mozzanatait motiválnak, sőt, a szellemiség általános emberi tartalmai is a nemzet fogalmán keresztül értelmezhetők, amennyiben a társadalmi lét tényekkel telített világát, a társadalmi valóságot, mint az antropológia integráns részét elemezzük. A nemzet működésének mechanizmusa felfedi előttünk a társadalmiság összes modern technikáját. Az analógikus következtetések teszik lehetővé a világ népeinek összehasonlítását, hogy teljessé váljon a társadalmiság rendszerelméleti bemutatásának lehetősége.

Így Bartók koncepciója talán túlságosan is távlatossá vált, a mindenkor olvasó sokkal inkább a nemzet egykori és mostani aktualizálására vár, nem az érdeklődik igazán, hogyan illeszkedik egy ilyen témájú tanulmány Bartók életművének egészébe. Minden tételes tudás előfeltételeken alapszik, az értelem innen emeli ki azokat az általános alaptételeket, melyek attól alaptételek, hogy nem feltétlenül szükséges előfeltételeik kimondása. Az analógia viszont gyakran ad olyan igazságokat és hasznos felismeréseket, melyek minden más teoretikus eljárás esetében rejtve maradnának előttünk. Az analógiás következtetésekkel azonban kellő óvatossággal kell bánni, s talán nem árt még egyszer hangsúlyozni, hogy mire is volt jó Bartóknak analógiás összefüggésben hozni a test, lélek és szellem, illetve a faj, nép és nemzet hármasságait a maguk genealógiájában. A két ontológiai rendszer összehasonlítása előkészíti tulajdonképpeni mondanivalóját, funkcionális teleológiáját, mellyel a faj, nép és nemzet összefüggéseit elemzi. Bármennyire is szörnyen hangzik a funkcionális teleológia elnevezés, valójában egyszerűen rendszerelméletéről van szó, mely rendszerelmélet lényege a rendszert alkotó részek és a rendszer egészének kölcsönhatása. Még egyszerűbben: a faj, nép és nemzet összefüggéseit rész és egész kölcsönösségében tárgyalja, következésképp a nemzet szó kettős értelemben szerepel. Úgy is, mint a rendszer egyik eleme, tehát része, s úgy is, mint a rendszer Egészének megnevezése. Hiszen keletkezéstörténetileg és történetileg előállt a nemzet, s így a nemzet magába foglalja és szintetizálja annak elemeit mint a történeti fejlődés korábbi fázisait. Ismételtelen felhívnom a figyelmet a rendszer antropológiai alapjaira és szellemfilozófiai tartalmaira. S a módszerproblémák összefoglalásaként hangsúlyoznám azt a kölcsönösséget, mely fennáll a szellem és nemzet között. A nemzet témaköréhez mindenki ért, de innentől nem politikusi, vagy politológusi aspektusból, hanem szellemfilozófiai aspektusból lesz szó a nemzetről, s mellesleg Bartók szellemfogalma is jócskán veszít általánosságából, elvontságából, ha a nemzet felől értelmezzük, konkrét tartalmi jegyeket kap. Ennyiben áll kölcsönösségük. A kölcsönösség Bartók filozófiai mondanivalója, a világerintkezés hajdani és mai összefüggései Bartók nevében másként fel sem vethetők.

A rendszerelméletéről

A faj, nép és nemzet Bartók felfogásában tehát genealogikusan létrejött és ontológiai státusszal bíró rendszer, melynek tartalmi elemzése rész és egész kölcsönhatásainak feltárását hozza magával. Elméletileg az egész nemzetnek nevezzük, a nemzet egésze foglalja egybe az összes részmozzanatot, funkciójában azonban mint az egyik részt is hasonlóképpen tituláljuk. A program világos: a nemzet világát eszmileg elgondolni, és tényekben szemlélni. A filozófia, pontosabban a metafizika szempontjából így a nemzet társadalomontológiája egyáltalán nem valami elvont, külső, valóságon kívüli forma, hanem a társadalmiság tényeivel dúsított valóság. A metafizika felfedezi a nemzetek közös sajátosságait, közös természetét, belső működési mechanizmusuk közös, általánosítható vonásait, azaz a rendszerelmélet igazolja a tényleges nemzetek megélt világát mint a faj, nép és nemzet kölcsönhatásaiból fakadó önfejlődését. A tényekkel telített társadalmi lét a nemzet, nemzetek belső valósága, mely a rendszer organikus fejlődésének következményeiként áll elő minden megvalósult vagy részlegesen megvalósult formájában. A rendszerelv csak annyiban mutat ki közös elemeket a rendszer egészét alkotó részek vonatkozásában, amennyiben

maga a rendszerelv következetességet fedez fel, azaz igazolni tudja a részek és az egész koherenciáját, a részek egymásra utaltságának mozzanatát.

Egészen konkrétan: amennyiben a faj, nép és nemzet organikus egységet alkot, mert eljutott keletkezéstörténetében és történetében a maga kifejtett és sokoldalú teljességébe, akkor minden eleme, azaz faji és népi vonatkozásai az Egész felől, a nemzetnek nevezett Egész felől értelmezhetők.

Bartók rendszerelmélete messze túlnőtt azokon a kereteken, melyeket nagy mestere, Kant a maga totalitásfogalmában kijelölt. Kant mindenekelőtt a természet teleológiájáról beszélt, bár rendszerelvű filozófiája a valóság egészére vonatkozott. Bartók itt egyszerűen a rész és egész egymásra vonatkoztatott kölcsönösségét a társadalmi lét valóságának elemzésénél, a tényekkel telített emberi világ leírásánál használja fel, mondván, hogy a filozófiai reflexió csak azt adja vissza, ami társadalomontológiai mechanizmus. Azt, ami van, és ami történik. S ha már Kant neve szóba került, nála az antropológiai princípium és az etikum kapcsolata jóval elvontabb, s ezért az etikai racionalitás és az emberi karakter viszonya túlságosan is direkt. Bartók viszont úgy tud és akar az emberről, az egyes emberről, az egyénről nyilatkozni, hogy annak gyakorlatában és szellemiségében a népi és főleg a nemzeti meghatározottságokból fakadó karakterelemek legyenek igazán fontosak. Kilépve írásának közegéből hangsúlyozni kell, hogy Bartók publicisztikájának ez a lényege. Publicisztikája egyébként tele van a magyar történelemből, a kultúrtörténetünkől vett példák sokaságával, s mindig meghatározó egyéni karakterek, jellemek teszik konkréttá a magyar nemzeti sajátosságokat — a példamutatás erejével.

A magyar nemzetről

Tudományt, művészetet, gépeket lehet külföldről hozni, lelket soha. Aki egy nemzet tagja akar lenni, annak saját nemzeti hagyományába kell belenőnie. Ez olyan tény, melyen semmilyen bölcsesség nem változtathat — írja Bartók. A nemzetgenealógia, analógiás karakterológia, illetve a funkcionális teleológia rendszerelmélete voltaképpen ezt az üzenetet készíti elő. Ezekért a mondatokért vállalta Bartók, hogy filozófusként szóljon hozzá a nemzetvitához. Innentől fejtegetése a magyar nép tényleges nemzeti történelmét célozza meg, s bár még mindig az általánosság szintjén elemzi egy nép nemzetté válásának folyamatát, a feltételek, körülmények és a nemzetté válás állomásai egyértelműen a magyar nép történelmi útját idézik. A népet nemzetté nevelni kell, s a nemzetté válás az öntudatosság fontos fázisa ugyan, de a nemzeti öntudat mindenkori állapota állandó gondozást és fejlesztést igényel. A nevelés permanens, hiánya veszélyezteti a nemzet pusztá létét. S ahogyan az erős népi öntudatból született meg az erős nemzeti öntudat, úgy az igazi emberiség a nemzetek öntudataiból születik meg. Csakhogy illik ide társítani azt a felismerést is, hogy a mindenkori népi öntudat az adott nép saját történelmi hagyományaiból fakad. A hagyomány kincsesbánya, melynek feltárt kincseit a nemzeti szellem a nemzeti öntudat birtokává teszi, s egyszerűen lehetetlen nem észrevenni, hogy immáron hozzánk, a magyar nemzet fiaihoz intézi útbaigazító, sőt figyelmeztető szavait.

Fejtegetése eléggé általános ugyan a magyar nép nemzeti sajátosságaira nézve, ennek azonban az az oka, hogy Bartók megállapításaival toleranciát is üzen. Toleranciát más népek hasonló metamorfózisai iránt, hiszen más népek is átmentek-átmennek a faj, nép, nemzet genealógiáján — korábban az analogikus következtetések voltak hivatottak a tolerancia kifejezésére. Ők is saját történelmi hagyományaikra támaszkodva, saját néphagyományuk erejével jutottak el a jelenbe, saját szellemi, nemzeti öntudatuk erős vagy gyenge fázisára. Bartók figyelemre méltó toleranciát képvisel más organikus rendszerekben létrejött, a magyar nemzet állapotához hasonló állapotok iránt, sőt azon állapotok iránt is, melyek még nem képviselik a népi-nemzeti öntudatosodás fejlettebb szintjeit. A tolerancia alapja egy másik tudósi felismerés: a népek érintkezési viszonyaiban a nemzet kialakulásának egyik igen fontos tényezője a szociális alkalmazkodás. Az alkalmazkodás kölcsönösségéről ír, s talán itt van értelme visszatérni a faji meghatározottság problémájára is. Azaz a nemzeti öntudat tényleges alakulását a létező organikus rendszer külső és belső kapcsolatai egyaránt befolyásolják. A népek érintkezési viszonyai nem két vagy több létező organikus rendszer kapcsolatai, hanem egy adott nemzeten belüli közösségek kapcsolatai is — s innen a biológiai tényező kihagyhatatlan, már ami a kulturális örökséget, az átöröklés hagyományteremtő erejét illeti. Az Egész felől az öröklés és az alkalmazkodás belülről egyszerűen annyit jelent, hogy egy nemzetnek egy öntudata van. A nemzet tagjait ugyanazon eszmék hevítik, mint a nemzet egészét. Amíg tehát az alkalmazkodás kölcsönössége kifelé annyit jelent, hogy ami a magyar néppel megtörtént, az más népekkel is megtörtént, illetve meg fog történni, addig befelé annyit, hogy rész és egész kölcsönösségének megfelelően a nemzethez tartozni akaró egyéneknek vagy genetikailag, illetve identitásukban meghatározható népcsoportoknak is vállalni kell a közös nemzeti öntudatot — amennyiben ténylegesen is az adott nemzethez kívánnak tartozni.

A magyar nép ezer éve államalapító nép, s mint ilyen, rendelkezik az állami identitáshoz elengedhetetlen térrenummal, földrajzi térséggel. Még akkor is, ha nemzeti történelmünk jól ismert tragikus eseményei folytán

ez a terrén jelentősen beszűkült, s a mai magyar államban élők, csak egy — igaz, elég jelentős — részét képezik a magyar nemzet egészének. A magyar nép úgy vált nemzetté, hogy államalkotó szerepét már a mohácsi vész következményeként korlátozott közjogi keretek között töltötte be, a magyar nép 1526 (vagy inkább 1541) óta sajátos függőségi rendszerben élte életét. A magyar nép sorsa a világ szemében tehát mindig egy rendszer derivátumaként jelent meg. A függőség élménye az egyik igencsak lényeges eleme nemzeti tudatunk, öntudatunk kialakulásának, történelmünkben a nemzeti öntudat erősödése együtt járt a nemzeti függetlenség eszméjével.

Nemzeti történelmünk másik fontos tudatformáló történelmi ténye, hogy lényegét tekintve nálunk is reformáció és ellenreformáció kölcsönhatásának következtében alakult ki a mai status quo. A reformáció úgy általában az európai államok megszilárdulását és ezzel együtt a nemzeti öntudat megszületését hozta magával. A nemzetté válás folyamatában ugyanis teljesen új helyzetet teremtett, így Európa mai leosztása nagyjából a reformáció és ellenreformáció kölcsönhatásának következménye. Nem egyszerűen a földrajzi helyzet stabilizálódott, sokkal inkább az állami berendezkedések rögzültek; a mindenkor kormányok pozíciói megerősödtek azáltal, hogy katonai módon és katonai fogalmakkal tudták védeni és őrizni a stabilizálódás következményeként kialakult állami határokat. Ahogyan azonban a nemzetté válás fontos fázisában a népek — úgymond — nemzeti tudatosodásukban megnyugodtak, feltűntek a népek és nemzetek különbözőségei is. A középkor világához képest ugyanis újszerű mozzanatok számíttak, hogy egy népnek sajátos öntudata lett. Innentől minden monarchikus törekvés akármilyen állami függőséggel vagy akár függetlenséggel rendelkezik is, kénytelen számításba venni az öntudati tényezőt. Más kérdés, hogy ugyanezek a monarchiák ki is tudták használni a népi öntudatot, különösen akkor, amikor a területi integritásukban sérült monarchiáknak a külső ellenséggel szemben meg kellett védeniük önmagukat. A monarchiák államrendjébe gondosan beépítették az identitás népi elemét, ezért a monarchiák modern történetében mindig is ott volt a népi és vallási meghatározottság, s ez elég tisztességes különbség a középkor világához képest.

A magyar nemzeti öntudat kialakulásában azonban a legfontosabb történelmi időszak a nemzeti romantika időszaka, hiszen a nemzeti öntudat igazi erejét ekkor nyerte el. A reformkor nemzetépítő programjának eszmetörténeti megértéséhez elengedhetetlen valahogy számba venni egyrészt a francia forradalom, másrészt pedig az úgynevezett herderi jóslat hatását. A nemzeti romantika ugyanis intellektuális félelemből táplálkozott. Vörösmarty és társai egyszerre tartottak a nemzethaláltól és a francia forradalom nyomasztó kettős emlékének betudhatóan az erőszak, a véres terror rémétől. A 19. századi entellektüel viszonyulását a francia forradalomhoz a mi Madáchunk tökéletesen kifejezi a Tragédiában, hiszen az álmából felébredt Kepler egyszerre csodálatosnak és szörnyűnek nevezi a megálmodott forradalmat. Kísértett tehát a francia forradalom eszméinek nagyszerűsége mellett a tobzódó terror nyomasztó emléke is.

Herdernek pedig semmi baja nem volt velünk, magyarokkal, egyszerűen nem jósolt jövőt a germánok és a szlávok közé beszorított relatíve kicsiny népnek. A népek bonyolult és egyre intenzívebb érintkezési viszonyai közepette a kis népekre nézve igazi veszély az asszimiláció — akkor is, ma is. Csak úgy, utalva akár a már említett Vörösmarty-féle nemzethalálra: nem a germánság és szlávság magyarok elleni összefogásáról szól véletlenül a világosi fegyverletétel? A Szózat nemzetföltétele józan felismerésből fakadó nemzetföltétel, s Világos következményeibe akár bele is lehet örülni — hogy Vörösmarty személyes sorsáról is essék itt szó.

Sokkal nehezebb és talán kínosabb is a magyar reformnemzedék és az 1848/49-es magyar forradalom és szabadságharc viszonyáról nyilatkozni, noha a reformnemzedék még élő tagjainak a forradalom iránt tanúsított fenntartásai ugyancsak nemzetföltételből fakadtak, s mint ilyenek, a magyar eszmetörténet fontos mozzanatai. Mindenesetre az öntudatosodás fázisaiban mindig is jelen volt a fenyegetettség élménye — 1526 óta —, de a nemzeti romantika időszakában különösen. A fenyegetettség veszélyérzete a rebelliótól való félelem élménye is. 1848 történelmi szimbolikáját mi jórészt Jókaiék retrospektív értékelésének köszönhetjük, a *Kőszívű ember fiainak* és más írásoknak. Minden nemzetnek szüksége van történelmi szimbólumokra, s számunkra 1848 március 15-e csodálatos forradalmi napja és később a nemzet élethalálharca szolgáltatja a történelmi szimbólumok csodálatos tárházát. A magyar nemzeti öntudat történetének szerves része azonban az a felismerés is, hogy a magyar reformnemzedék egyáltalán nem rajongott a forradalomért, sőt, épp a rebelliótól való félelem is motiválta őket az országépítő munkájukban, melyet nagyjából az 1840-es évek elejéig-közepéig tudtak folytatni. Addig, míg a magyar közélet radikálisan politikai irányba nem fordult Kossuth és társai fellépésével és mozgalmuk megerősödésével. Ekkor elhallgattak.

Széchenyi és Eötvös szerepet vállalt a Battyhány-kormányban, de ez a kormány eleve konszolidációs kormány volt. Eötvös 1847-es regényével (*Magyarország 1514-ben*) komoly figyelemztetést adott kortársainak, hiszen a Dózsa-féle parasztháború véres és hatásaiban kiszámíthatatlan eseménysorozata voltaképpen történelmi analógia a kortársaknak, melyet mi, mostani utódok alig akarunk észrevenni. Ahogyan a Dózsa-féle háborút hamarosan Mohács követte, úgy egyébként a világosi fegyverletétel utáni a

modernizálódó világban hosszú, közel húsz éves agónia után csak a kiegyezés tudott újra perspektívát kínálni a magyar nemzet számára.

Bartók publicisztikájában jelen van a magyar nemzeti romantika mindkét karaktere. Petőfi és a fiatal Jókai, illetve Széchenyi és Deák. Kossuth azonban nincs, s ennek bizonyára megvan a maga oka. Ő maga azonban mindennél többre tartotta a csendes alkotómunkát. Vagy például azt a gesztust, amellyel a külföldről hazatérő Eötvös odaállt Deák mellé a kiegyezés idején, s immáron újra együtt tudták folytatni az 1840-es évek derekán abbahagyott országépítő tevékenységet. Az osztrák-magyar kiegyezés voltaképpen formalizálta, és tegyük hozzá: jócskán enyhítette a magyar állam közjogi függőségi viszonyait, melyek azért csak átmenetileg és néhány hónapra szűntek meg a magyar szabadságharc idején. Ugyanakkor a magyar szabadságharc nemcsak történelmi szimbólumokat szolgáltatott nemzeti öntudatunk számára. Másik fontos eredménye abban áll, hogy a kiegyezés mindkét fele tisztában volt kihagyhatatlanságával. Az osztrák fél sem tehetette meg nem történeti a magyar forradalmat és szabadságharcot. Ferencz József tökéletesen tisztában volt azzal, hogy ő magyar király is, s ennek megfelelően magyar királyként kellett viselkednie. Ismételten hangsúlyozni kell, hogy a magyar történelemre vonatkozó minden konkrét felvetés, nevek és események említése Bartók számára egyetlen szempontból érdekes, a perspektivikus látásmód meglétét vagy hiányát keresi a magyar szellemi élet szereplőinél, s a történelmi események hosszabb vagy rövidebb távú következményeiről tud és akar nyilatkozni. A lényeg maga a megkülönböztetés. Az ő szellemi alapállásához közelebb áll az a közéleti személyiség, aki képes távlatokban gondolkodni a magyar nemzet jelenéről és jövőjéről, s ez a perspektivikus látásmód határozza meg közéleti cselekvéseit és intellektuális állásfoglalásait egyaránt. A kiegyezést létrehozta ugyan Deák, de nem ment el apostoli királyunk koronázására. S nekünk is okozhat komoly meglepetést Kölcsey vagy Széchenyi műveinek újraolvasása, ha választ akarunk találni magyarságunk jelenére vagy jövőjére vonatkozó kérdéseinkre, kétségeinkre és aggodásainkra új uniós léthelyzetünk távlatos perspektíváit illetően.

Trianon és következményei

Kétségeink és aggodásaink a 20. századi történelem eseményeiből fakadnak, hiszen ebben a században jócskán megváltoztak a magyar nemzet pozíciói — a magyar nemzet kárára. Trianon szétszakította azt, ami egybetartozott, minek következtében a mai magyar nemzet lokálisan az anyaország, a határon túli magyarság és a nyugati magyarság hármasságában létezik, s minden tisztességes törekvése a szétszakítottság tényének tompítása és valamilyen egység, szellemi-kulturális egység fenntartása. A szocializmus évtizedei csak erősítették a szétszakítottság tényét; maga a szétszakítottság Trianon egyenes, máig ható következménnyel bír nemzeti öntudatunk tényleges eszméleti folyamatára. Trianon óta nemzedékek nőttek fel hiányos-féldoldalas történelmi tudással, s a félreértések elkerülése végett ki kell mondani, hogy a határon túli magyarság és az anyaország magyarsága, más és más szempontból, de egyaránt féldoldalas történelmi tudattal bír. A szlovák fél a mai napig nyíltan elzárkózik attól, hogy mindkét fél történészei együtt alakítsanak ki valamilyen közös programot a közelmúlt történelmének kutatására. A románok legalább nem mondják ki elzárkózásukat, de ettől még jó ideig nem fogjuk együtt kutatni Erdély történelmét — azonban mindez legyen most a történelemtudomány baja. Ám hiába mondogatjuk, hogy a felvidéki és az erdélyi magyarság szlovák vagy román tankönyvekből tanulta a történelmet évtizedeken át, ha az anyaország polgárainak sem mondták meg annak idején, hogy a mai magyar állam finoman szólva sem fedi le a magyar nemzet egészét. Az egységes nemzet tudatának, öntudatának helyreállítása ma sem könnyű feladat. Sőt! Nemzettudatunk rehabilitációjába mindig is bele fognak szólni térségünk más nemzetiállamainak politikai, ideológiai törekvései, a kérdés csak az, milyen mértékben.

Történelmi okokból következően az egységes, egységesülő Európa eszméje, és az általában vett európai nemzet eszméje sohasem fog egybeesni. Bármennyire is nehéz szellemileg egybetartani azt, ami Trianonnal szétesett, az egybetartás sem lehet kizárólag szellemi ügy. Aki ennek nevezi, téved. Európát népek és nemzetek alkotják, s mindig is azok fogják alkotni. A nemzet mindenkor eszméje egyúttal ragaszkodás a történelmi államhoz éppúgy, mint az államisághoz elengedhetetlenül szükséges térre — egyszerűen erről szól Európa történelme. Amerika annak idején (már nem) befogadta az odaáramló, nagyrészt épp Európából érkező embertömeget, s a népek kohójává vált, de egyrészt Amerika születése egyszeri történelmi esemény volt, másrészt pedig egészen más folyamat elhagyni — új hazát keresve — egy nemzetet, államot, s más dolog lenne feladni egy történelmileg létező államalakulatot vagy magát az egyetemes állameszményt. Mindez most annyiban érdemel figyelmet, hogy a jelenlegi helyzetben az egységes, egységesülő Európa eszméje könnyen elfeledtetni a perspektívákban, a jövőben gondolkodókkal azt, hogy egyetlen európai nép, nemzet sem fog sohasem lemondani a történelemben megszerzett jogairól és eredményeiről — semmilyen egységes Európa kedvéért. Az államiságában beszűkült, területi integritásában szétesett magyar nemzet bármennyire is csak saját szellemiségében, a szellemi kultúra világában tudja egységét helyreállítani, még véletlenül sem tekinthet el ettől az általános, Európa egészére érvényes szemponttól.

A rendszerváltozás óta eltelt idő alatt azért legalább megismertük egymást valamennyire, s ma már egyetlen magyarországi honfitársunk sem csodálkozik azon, hogy egy derék erdélyi ember hogy tud magyarul. Ne feledjük el, hogy 1990 környékén innen indultunk! Az internacionalizmus úgy oldotta fel nemzeti öntudatunkat, hogy ugyanez az internacionalizmus engedte érvényesülni a legtisztább nacionalizmust a térség bizonyos újdonsült nemzetiállamaiban. Ennek ellenére — vagy inkább épp ezért — a szocializmus évtizedeiben tovább létezett a nemzeti függetlenség eszméje, ennyiben igenis van valamilyen sajátosan magyar kontinuitás az 1526-ban elvesztett függetlenség történelmi korokon átívelő összefüggéseiben, s ez a kontinuitás épp Magyarország eurós csatlakozásával ért véget.

(Konkrétan: tényleg bejött az a nem kis poén, mely állítólag a pesti Lenin-szobor talpazatán jelent meg, egy odafestett szöveg formájában — „Ne vigyorgj, Iljics! Nem tart ez örökké! Százötven év alatt sem váltunk mi törökké!”)

Más oldalról azonban, míg a nemzeti függetlenség eszméje összetartott bennünket, az uniós tagság új léthelyzete új önértelmezést követel, mint ahogyan új léthelyzetünkben a világ is másképp tekint ránk, magyarokra. Trianon után térképes nép volt a magyar, hiszen minden nemzetközi fórumon térképekkel akartuk bizonyítani egyébként messzemenően jogos sérelmeinket, s ezzel alig-alig sikerült valamiféle együttérző rokonszenvet keltetni a sorsunkról döntő nagy európai nemzetek fiaiban. A világ szemében a magyarság 1848-cal, 1956-tal és gulyáskommunizmusával volt voltaképpen érdekes. Csak ki kell mondani így, együtt az identitásunkat meghatározó tényezőket, hogy azonnal világossá váljon, hogy uniós csatlakozásunkkal mi is ért véget, mit is kell azon érteni, hogy a magyar nemzet történetében valóban új fejezet kezdődött.

Az uniós léthelyzetről

A világerintkezés modern alakulása felől érkező összes kihívás sem feledtetheti el, hogy a mindenkori politika, világpolitika egyszerre modern és hagyománykövető. Térségünkben a politika mindig is fel tudja használni a népek és a nemzetek érdekellentéteit. A mindenkori nemzetiállamok ragaszkodni fognak saját nemzetiállami érdekeikhez, s ez olyan felismerés, melyről az anyaország, a határon túli magyarság és a nyugati magyarság hármasságában egzisztáló magyar nemzet egy pillanatra sem feledkezhet el. Lehetünk modernek, megfelelhethetünk a modern, globális világ összes kihívásának, a mindenkori jelen akkor is a történelmi múlt szintézise volt és marad; a mindenkori jelenben benne van a történelmi múlt, a megélt történelem. Ez a történelem népek történelme, s mivel Európában jó néhány nép nemzeté vált, az európai történelem nemzetek történelme. Következésképp a magyar nemzetnek rendeltetése szerint új függőségi rendszerben és a nagyon is kitágult világ horizontján kell saját nemzeti identitását újraértelmezni. Új nemzeti identitásunkban a nemzeti függetlenség eszméje hiányozni fog, ugyanis szuverén nemzeté váltunk, s így kell a hagyomány és modernitás új összhangját végiggondolni. Egyetlen hiteles nemzeti eszme vezethet bennünket: a magyar nemzet egységességének hiteles képviselője, melyet összhangba kell hoznunk az új világhelyzet kettős kihívásával. Jelenünk egyszerre közvetíti ugyanis a modernitás felől, illetve a térségünk történelmi múltjából érkező kihívásokat.

A velünk élő történelem konkrétan egyszerűen annyit jelent, hogy a hidegháború és a szocializmus évtizedeinek elmúlásával a térség népeinek és nemzeteinek új önértelmezéseiben maga a történelem szólalt meg — vagy inkább az *is* megszólalt. A politikai ideológia frontvonalai eltűntek ugyan, de a térség hagyományos történelmi, kultúrtörténeli, eszmetörténeli paradigmáinak mezsgyéjén mennek végbe a népek és nemzetek új önértelmezései. Még ha igaza is lehet Fukuyamának abban, hogy a szocialista világszisztem összeomlása annyiban hozta magával a történelem végét, amennyiben a létező kapitalizmusnak (azaz a liberális piacgazdaságnak és a parlamentáris demokráciának) nincs és nem is lehet új történelmi alternatívája, de a helyi történelmek akkor sem értek véget. Mellesleg még Fukuyamánál sem. Ahogyan eltűnt a Varsói Szerződés vagy a KGST, úgy tértek vissza a hagyományos kultúrtörténeli paradigmák, melyek rendezni akarták és akarják a térség nemzetiállamainak új viszonyait. Térségünk ortodox államai hamarabb megtalálják egymásban a szövetségest a nyugati keresztény kultúrához tartozó államokhoz kapcsolódó új viszonyrendszerükben, mint gondolnánk. Továbbra is ott húzódik a választóvonal a nyugati és keleti kereszténység között, valahol Erdélyen keresztül, észak-déli irányban. Mi pedig újra emlegethetjük Brassó fekete templomát mint a nyugati kereszténység utolsó bástyáját, hiszen kelet felé haladva ott van az utolsó gótikus templom. Erdélyben élő magyar honfitársaink pontosan tudják, milyen értelemben hódítás az ortodox templomok gyors ütemű építése Erdély nyugati régiójában. Ha nagypolitikai prioritások nem engedik a politikai-ideológiai hódítást, akkor még mindig ott van a vallásideológia mint hódító tényező.

A világ egységesülési folyamata feltartóztathatatlanul látszik. Az egységesülés a nemzetiállamok kárára történik: minél egységesebb egy adott térség, annál inkább retrográd egy-egy nemzetiállam társadalmi-politikai, vagy inkább állami berendezkedése. Mindezek folyamányaként tehát a nemzetiállam összes hagyományos ideológiai funkciója is az. A nemzetiállamok ma még ragaszkodnak elkülönültségükhöz, de a

jövő tendenciája könnyen megjósolható. A nemzeti identitásban egyre kevesebb szerep jut gazdasági és politikai szempontoknak, a politikum veszít jelentőségéből, a nemzettudat integráló funkciójában egyre inkább a kulturális-szellemi tényezők játszanak szerepet. A kultúra, a nyelv és a nemzeti öntudat szellemisége adja a magyar nemzet létezéséhez, fennmaradásához szükséges egységességet és identitást. Nemzeti identitáson nyugvó legitimitásunk sokáig nacionalista marad, hiszen a mindenkori nacionalizmus el tudja feledtetni egy adott térség relatív elmaradottságát. A gazdasági felzárkózás összeurópai programja elég jelentős segítséget ad ahhoz, hogy a térség meg tudjon szabadulni nemzeti konfliktusaitól, de nem old meg mindent. A nacionalizmust ugyanúgy toleránssá lehet tenni, mint ahogy a vallás is toleráns lett. A térség kulturális jövője azonban nagy valószínűséggel egyszerre lesz modern és relatíve elmaradott. Sem az egyik, sem a másik, hanem mindkettő egyszerre. Térségünk megengedi ugyan a változást, de ugyanakkor vissza is fogja annak erejét. S ráadásul az összeesküvés-elméletek idézhető történelmi toposza szerint Európa nyugati térsége csak annyiban engedi a keleti térség fejlesztését, amennyire azt saját érdekei diktálják. Ha az érdekük fejlesztést diktál, akkor fejlődhetünk, ha nem, akkor pedig nem. A magyar nemzet ebben az erőterben létezik, s várhatóan ebben az erőterben fog a jövőben is létezni.

MAGYAR IRODALMI FIGYELŐ

Arday Géza

Magyar Irodalmi Figyelő Díj

Laudáció Sulyok Vincének

Akinek módjában áll áttekintenie Sulyok Vince hatalmas műfordítói és alkotói munkásságát, először megdöbben a kötetek és költemények mennyiségétől, azután felocsúdik, ám belepillantva az életműbe másodszor is megáll egy pillanatra az elvégzett munka minősége láttán. Nem nehéz bárkinek is felmérnie, hogy egy olyan irodalmi életművel állunk szemben, amely még messzemenőig nem lezárt, de elválaszthatatlanul egyet jelent a magyar költészet norvégiai megismertetésével. Megállapíthatjuk, hogy Sulyok Vince egy több évtizede működő intézmény! Munkássága nyomán a norvég olvasóközönség megismerhette többek között: Csoóri Sándor (1984, 1997), Illyés Gyula (1974), József Attila (1980), Kányádi Sándor (1984), Petőfi Sándor (1973), Pilinszky János (1978), Weöres Sándor (1978) költészetét. 1975-ben pedig egy átfogó antológia jelent meg a modern magyar lírából nyújtva válogatást Ady Endrőtől Juhász Ferencig (*Moderne ungarsk lyrikk*).

Sulyok Vince az 1956-os forradalom alatt — az egri pedagógiai főiskola utolsó éves hallgatójaként — tagja volt Eger város és Heves Megye Forradalmi Tanácsának, s emellett szerkesztette a Heves megyei Népiújságot. A megtorlások idején körözték, ezért más lehetőség nem lévén elhagyta hazáját és 1957. február 7-én Jugoszláviába menekült. Majdnem fél évig több menekülttáborban megfordult, amíg Norvégiába jutott. Ekkor 25 éves volt, akinek csak fél éve hiányzott az egyetemi tanulmányai befejezéséhez, s eredetileg Svájcba szeretett volna menni. Így került egy magyar főiskolás norvég nyelvterületre, akinek első célja az volt, hogy minél hamarabb elsajátítsa egy idegen ország nyelvét. Akkor még nem is sejtette azt, hogy ez a nyelv lesz az, aminek köszönhető: a kultúra- és versközvetítő munkássága, amivel ma részleteiben is megismerkedhetünk. Elvégezte a norvég egyetemen a német és történelem szakot, amihez egy szintén különös életrajzi adalék kapcsolódik: ugyanis a szakdolgozatát a periklészi demokráciáról írta. Mint láthatjuk adódott pár vargabetű Sulyok Vince életében, míg a hatvanas évek elejétől az Oslói Egyetem könyvtárába került dolgozni, ahol 1970-től történelmi szakelőadóként működött. Feladata a közép- és kelet-európai történelem, a német nyelv és irodalom, valamint a Hungarica-anyag gondozása volt. Amikor oda került 56 (esetében milyen szimbolikus szám!) magyar nyelvű könyvvel rendelkezett a könyvtár, amit évek során gazdagított és kb. 5550-re növelt, aminek több mint a fele történelmi forrásanyag. Sulyok Vincének kenyérkereső foglalkozása volt a könyvtárosi állás, de ebből a rövid bemutatásból is láthatóvá válik, hogy ezt a munkát is a legmagasabb szakmai és emberi színvonalon végezte. Eközben folyamatosan publikálta verseit az emigráció folyóirataiban: az Irodalmi Ujságban, a Katolikus Szemlében, a Nemzetörben és az Új Látóhatárban, mert nemcsak egy műfordítót tisztelhetünk személyében, hanem egy költőt is. 26 évesen (1958-ban) Rómában, a Katolikus Szemle (Békés Gellért) kiadásában jelent meg az első verseskötete: *Rámdőlt világ* címmel, amit három év múlva a második önálló kötete követett: *Céltalan ég alatt*. Ez a második Brüsszelben, a Magyar Ház kiadásában látta meg a napvilágot. Lélektanilag nagyon beszédesek a kötetcímek is, hiszen ekkor még nem volt 30 éves, de már négy esztendeje emigrációban élt.

Petőfi születésének 150. évfordulójára: 1973-ban jelent meg egy válogatás a költő verseiből *Det ma bli lys!* címmel. A nyersfordításokat Sulyok Vince végezte és pár norvég költővel átültették a verseket. A következő évben Illyés Gyula verseiből jelent meg egy válogatás *Dikt i utval* címmel, melyben az első költemény 1929-ből való az utolsó 1973-ból, vagyis négy évtized költői termését foglalja magába e munka. Minden kötetet bevezető tanulmánnyal látott el Sulyok Vince. Ez is egy hatalmas érdeme a köteteknek és a szerzőnek, hiszen a norvég olvasóközönség előtt elhelyezi térben és időben a műveket és a szerzőjüket. A Pilinszky kötetet 1978-ban adták ki *Lukten fra retterstedene* címen. E kiadvány költeményeinek egyharmadát (19-et) köszönhetünk Sulyok Vincének. Weöres Sándorról bevezető tanulmányt írt az 1977-ben megjelent *Hvisking i mørket* kötethez, melyben szintén 19 verset jegyezhet személyesen Sulyok Vince. 1975-ben egy érdekes — a bevezetőben már említett — versválogatás láthatott napvilágot: modern magyar líra (*Modern ungarsk lyrikk*) címen, amely Adytól, Szabó Lőrincától, hét-hét verset tartalmaz, Babitstól, Kosztolányitól, Kassáktól, Illyéstől, Pilinszkytól, Nagy Lászlótól és Juhász Ferencről hatot-hatott, valamint Radnótitól ötöt, Weörestől nyolcat és József Attilától tizet tartalmaz az antológia. Külön kötetben (*Med rent hjerte*) is megjelent József Attilától nyolc költeménye Sulyok Vince fordításai közül 1980-ban, amit negyed magával együtt követett el. Csoóri Sándor norvégra átültetett válogatott költeményei 1997-ben jelentek meg (*Mennesker, Grener*). Ez a kötet azonban nem csak belsejében, hanem külsőleg is esztétikai élvezetet jelent az olvasója számára. Csoóritól 30 költeményt és Kányádi Sándortól pedig 31 verset tartalmaz az a 1984-ben kiadott kötet, amelynek *Også dette er Europas stemme* a címe.

Magyar regényeket is fordított norvég nyelvre: Konrád György *Látogatója*, még tiltott gyümölcsnek számított, amikor 1975-ben Oslóban megjelent *Besøkeren* címen. Esterházy Péter *Hrabal könyvét* 1994-ben adták ki *Hrabals bok* címen. Sánta Ferenc *Nácik* művének is megvan norvég nyelven a hozzáférhetősége. Közben számos művet fordított norvégról magyarra is: Helge Ingstad: *Vikingek az Újvilágban* 1972-ben kerülhetett a magyar olvasók kezébe. Norvégból fordította Jens Bjørneboe *Cápák* című regényét, ami a Modern Könyvtár színvonalas sorozatában jelent meg az Európa Kiadónál 1981-ben. Ennek a műnek az a jelentősége, hogy e norvég író utolsó regénye volt, amit a legjobban sikerültként tartanak számon.

Sulyok Vince nekünk magyaroknak is megtette ugyanazt, mint az északiaknak, vagyis letette elének magyar nyelven a legnagyobb skandináv költők verseit. Sulyok Vince a *Téli levél* című átfogó antológiában tizenkét modern norvég költőt mutatott be: Arnulf Øverlandtól Stein Mehrenig. A költemények egy részét Sulyok Vince fordította, ám a nyersfordításai alapján jelentős költők ültették át (pl.: Illyés Gyula, Nagy László, Tandori Dezső stb.) a verseket. Egy évvel később — 1978-ban — Rolf Jacobsen önálló verseskötetét fordította le: *A város metafizikája* címmel, melyben részletes tanulmány ismertette a költő teljes munkásságát. Jan Erik Vold: *Jégcsapok* című norvég költő verseit is hozzáférhetővé tette, amely a Napkút Kiadó gondozásában 2003-ban jelent meg. A svéd költészet egyik vezéralakjának, Tomas Tranströmernek a verseit 46 nyelven adták ki. Thinsz Gézával karöltve és Mervel Ferenczel valamint Jávorszky Bélával együtt fordították le a költeményeket. Sokat fordított a dán költészetből is, mely kötetbe szerkesztve az *Idillország kéklő ege* címmel jelent meg 2002-ben. Orosz fordításai közül könyv alakban Borisz Paszternák kései verseinek (1945-1960) magyar nyelvre való átköltései *Karácsonyi csillag* címmel jelentek meg 1965-ben az Occidental Press kiadásában. Ezt a fordítói munka Gömöri Györggyel együttműködve készült. Anna Ahmatova és Marina Cvetajeva verseinek műfordításait a Magyar Műhely és a Nemzetőr emigrációs folyóiratok közölték. A svéd lírából leginkább Tomas Tranströmer és Göran Sonnevi verseit fordította le, és számos külföldi költő 1956-tal kapcsolatban írt verse is Sulyok Vince fordításában jelent meg a *Gloria Victis* című antológiában. A Forradalom 50. évfordulója tiszteletére a 2006-ban Magyarországon megjelentetett kötetében közölte az '56-tal kapcsolatos műfordításait, ami *Szegény ország* címmel jelent meg. Első "hazai" lírakötetét 1997-ben adta közre Budapesten: *Fényörvény életünk* címmel.

Megállapítható, hogy a kis népek nem egymást fordítják, hanem a nagyokat, ám ha mégis, akkor az azért történhet meg, mert a kis népek érzés- és gondolatvilága közelebb áll lelkiileg-szellemileg egymáshoz. Ez lehet a mélyebb oka a norvég-magyar kapcsolatnak, amit Sulyok Vincének köszönhetünk. Azért is hálásak lehetünk, hogy az 1974-ben megjelent nagy Norvég Lexikon meghívott szerkesztőjeként több mint 800 magyar vonatkozású szócikket írt a lexikon 16 kötetébe: irodalmunkról, nyelvünkéről, történelmünkéről, művészetünkéről, művelődésünkéről. Az "Ungarn" címszó 12 oldalas történelmi bemutatást tartalmaz. Azonban Sulyok Vincének ezt is felülmúlta az a hatalmas vállalkozása, amelyen tíz éven át rendületlenül dolgozott. Az eredmény egy 705 oldalas enciklopédikus jellegű norvég nyelven írt munka Magyarország történetéről és művelődéséről: *Ungarns historie og kultur*, mely Oslóban 1994-ben jelent meg. Érdekeséggéppen megemlítem, hogy a borítón lévő címlapkép kiválasztását is figyelemmel kísérték az égiek, hiszen Káldi Márk Képes Krónikájának a mása látható, amelyik nem véletlenül (!) Aba Sámuel 1044-es ménfői (szülőfaluja melletti) csatáját ábrázolja. E könyv, ez a hatalmas munka a mai napig segítség és óriási lehetőség a diplomaták és kutatók számára, s nem csupán Norvégiában, hanem a skandináv nyelvek rokonsága folytán Dániában és Svédországban is.

Egy meghatározás alapján jó műfordítónak nevezhetjük: „ex alieno ingenio poeta ex suo tantum versificator”, aki csak másnak a tehetségéből költő, hanem a magáéból csupán versfaragó. Félig illik ez Sulyok Vincére is, ami nem csekélység... Ám létezik egy másik fölfogás is, amit itt azonnal kiegészítésül meg is kell említenem, mely szerint műfordító csak az lehet, aki egyúttal költő is.

Az idei tanulmányi Napokon hivatalosan bejelenthetem, hogy a Hollandiai Mikes Kelemen Kör *Irodalmi Figyelő Díját* a részletesen bemutatott hatalmas műfordítói és költői munkásságáért idén Sulyok Vincének nyújthatom át, ami két szempontból éppen itt és most a leghitelesebb:

— először is ez a mostani díj azért fontos, mert Hollandiában vagyunk a Tanulmányi Napokon és egy emigráns alkotó kaphatja az idei díjat, ami arra bizonyíték, hogy a magyarországi rendszerváltoztatási kísérlet után sem szűnt meg az aktív nyugati magyar irodalom szerepe és jelentősége;

— másodszor pedig azért jelentős az idei év, mert Sulyok Vince két és fél hónappal ezelőtt ünnepelte a 75 születésnapját, így megragadom az alkalmat a köszöntésére:

Isten éltesse még sokáig aktív alkotói erejében a műfordítót, a költőt és az embert!

[A Mikes International 2005-ben elkezdte Sulyok Vince életművét elektronikusan kiadni. Eddig a következő kötetek láttak digitálisan napvilágot: *Céltalan ég alatt, Egy ősz örök emléke, Fényörvény életünk, Rámdöntött világ, Tegnapodban élsz, Ungarns historie og kultur*, Csoóri Sándor: *Mennesker, grener*, Csoóri Sándor & Kányádi Sándor: *Også dette er Europas stemme*, Illyés Gyula: *Dikt i utval.* — Mikes International Szerk.]

MELLÉKLETEK

- ✿ A Tanulmányi Napok előadóinak életrajza
- ✿ Sajtóközlemény

A Tanulmányi Napok előadóinak életrajza

Arday Géza (Budapest, 1973)

Tanár, irodalomtörténész, minisztériumi tanácsos. A Károli Gáspár Református Egyetemen szerezte meg tanári diplomáját. Az Osztrák-Magyar Európaiskola tanára volt két évig, majd a Környezetvédelmi Minisztérium tanácsosaként szemléletformálással foglalkozott. Jelenleg az Európa 2000 Középiskola tanára. Számos irodalomtörténeti tanulmány szerzője, eddig két kötete látott napvilágot.

Asbóth József (Dunamocs, 1953)

1977-ben a budapesti ELTE BTK-n angol-magyar szakos bölcsésztanári diplomát szerez. 1980-ig a Csehszlovák Rádió magyar nyelvű adásának szerkesztő-műsorvezetője. 1992-ig a Révkomáromi Magyar (jelenleg Selye János) Gimnázium tanára. 1992-től a Duna TV-ben bemondó, szerkesztő-műsorvezető. A Duna TV-ben közel 14 éven keresztül híradós műsorvezető, jelenleg a Kívánságkosár szerkesztő-műsorvezetője, a Duna TV egyik „házigazdája”.

Balla Bálint (Budapest, 1928)

Szociológus, a budapesti Tudományegyetemen állam- és jogtudományt tanult. Utána bel-, majd külkereskedő volt. 1965 óta Németországban él. 1971-ben habilitált. A Technische Universität Berlin emeritus professzora. 1990-től a Német Szociológiai Társaság kelet-közép-európai szakbizottságának vezetője. Az *Új Látóhatárban* és a *Katolikus Szemlében* jelentek meg tanulmányai. Szakterületei: szociológiaelmélet, összehasonlító kultúrszociológia. Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem egyik alapítója.

Cselényi László (Kolozsvár, 1951)

Tanulmányait a Kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetem (1969–1974) Pszichológia Szakán végezte, amelyet kiegészített posztgraduális rendezői szakképzéssel Bukarestben (1974-76). 1974–1977 között a Kolozsvári Bábszínházban rendező, irodalmi referens; 1977–1981 között a Román Televízió Bukaresti Magyar Adásának rendezője, színházi rovatszerkesztő. 1983-ban Kolozsvárról Budapestre költözik. 1983–1996 között a Magyar Televízióban rendező, majd 1996–2002 között a Duna Televízióban szerkesztő-rendező, a Minoritates Mundi Szerkesztőségének vezetője, s a Milleniumi műsorok főrendezője. 2002–2005 között az Uránia Nemzeti Filmszínház Kht. ügyvezető igazgatója. 2005. február 17-től a Duna Televízió ZRt., elnöki tisztségét tölti be. TV-rendezői, illetve dramaturgiai tevékenysége mellett az Utunk c. irodalmi újság és a Korunk c. folyóirat külső munkatársa: cikkek, tanulmányok, recenziók szerzője (1969–1981). Számos díj, kitüntetés birtokosa.

Farkas Flórián (Kolozsvár, 1967)

Mérnöki tanulmányait a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Karán és a párizsi Ecole Normale Supérieure de Cachan-on, MBA tanulmányait az angliai Henley Management College-on folytatta. Okleveles villamosmérnök, MBA. 1992-től Hollandiában él. Évekig tudományos kutatóként dolgozott a Delfti Műszaki Egyetemen. 1996-tól az IBM munkatársa, IT- és menedzsment konzultáns. A hágai székhelyű Mikes International kulturális szervezet alapító tagja és vezetője.

Ferenczes István (Csíkpálfalva, 1945)

Író, költő. Tanulmányait a Kolozsvári Pedagógiai Főiskolán végezte biológia szakon (1964–67). Életút: 1967–68 Csíkpálfalván tanár, 1968–75 a csíkszeredai Hargita munkatársa, 1975–78 az Agronómus-házban szakirányító, 1978–90 a bukaresti Falvak Dolgozó Népe újságírója, 1990–95 Csíkszeredában az RMDSZ munkatársa. 1997 óta a *Székelőföld* című folyóirat főszerkesztője (<http://www.hargitakiado.ro/>). 2004 óta a Magyar Írószövetség elnökségi tagja, 2005 óta a Magyar Művészeti Akadémia tagja. Több díj birtokosa és számos kötet szerzője.

Gy. Gyüre György (Kisvárd, 1981)

2000-ben végzett a Széchenyi István Közgazdasági Szakközépiskola világbanki tagozatán. Ezt követően 2000-2002 között a Veszprémi Egyetem kihelyezett képzésén (Székesfehérvár) műszaki informatikai mérnökasszisztens diplomát szerez. 2002 óta a Veszprémi Egyetem, Pannon Egyetem mérnök-közgazdász (műszaki menedzser) szakán hallgató.

Haynalné Kesserű Zsuzsanna (Budapest, 1938)

Szüleivel együtt 1944 decemberében Nyugatra menekül. Az általános iskolát előbb Németországban és Svájcban, majd Argentínában végzi. 1954-ben az Alliance Française Buenos Aires-i tanintézetében francia nyelvből felsőfokú diplomát szerez. 1956-ban spanyol nyelven érettségizik. 1963-ban Svájcban szinkrontolmács diplomát szerez, szakmáját öt nyelven műveli. Több nemzetközi tolmácsszervezeten kívül tagja a Szabad Magyar Újságírók Szövetségének (Baltimore), az Árpád Akadémiának (Cleveland), a Buenos Aires-i Hungária Magyar Egyesületnek, választmányi tagja az EMESE Kulturális és Ifjúságfenntartó Egyesületnek, alapító tagja az Ars Hungarica Civil Szervezetnek. 1976-ban megalapítja a Hungária Könyvbarátok Köre Kölcsönkönyv- és Levéltárát. 2000-2005 között a HungArgenNews elektronikus, kétnyelvű havi hírlevél szerkesztője. 2005 márciusában megalapítja az Argentínai Magyar Hírlap című havilapot.

Horváth Tamás (Debrecen, 1954)

1992-ben végzett a Színház és Filmművészeti Főiskola operatőr szakán. Már a főiskolás évek alatt dolgozott az MTV-ben, számtalan műsor elindítója és résztvevője. Bábáskodott a Duna TV elindulásánál, amelyben szintén több műsor, közvetítés megalkotója illetve tevékeny résztvevője volt. A főiskola előtt amatőr filmesként szemléken vett részt, amelyeken díjakat nyert. 1992-ben Augsburgban részt vett egy Nemzetközi Film Főiskolás találkozón a diploma filmjével. Számos díj és kitüntetés birtokosa. Jelenleg a Duna TV zRT. Vallási műsorok szerkesztőségénél rendező-operatőrként dolgozik.

Katona Erika (Bag, 1975)

Tanító–magyar szakos képesítéssel rendelkezik, valamint a Szegedi Tudományegyetem BTK Kommunikáció szak–elektronikus média szakirányán szerzett diplomát (nemzetközi kommunikáció, rádió, televízió specializáció). 20 évesen zongora- szolféztanárként, és magyar tanárként dolgozott, majd 22 évesen egy vidéki (hévízgyörki) művelődési ház igazgatójaként művelte a „népet”. 24 és 30 éves kora között a szigetszentmiklósi Önkormányzati Hivatalban kulturális vezető tanácsosi feladatokat látott el. 2005 októbere óta a Duna TV-ben dolgozik. Munkája egy részét az intézmény adminisztrációjával foglalkozó Elnöki Iroda irányítása jelenti. Emellett Cselényi László szerkesztő-rendezői tevékenységét segíti szakmai asszisztensként. Olykor szerkesztő-riporterként, műsorvezetőként jelenik meg a képernyőn.

Káldos János (Budapest, 1955)

2000 óta az Országos Széchényi Könyvtár Magyar Elektronikus Könyvtár Osztályán dolgozik. Fő feladata az digitális gyűjtemény gondozása, de több tartalomfejlesztési munkában, valamint szolgáltatás fejlesztésben is részt vesz. Az egyetemen kezdett el foglalkozni a régi magyar irodalom és művelődéstörténet problémáival. Elsősorban a XVI-XVII. századi erdélyi művelődéstörténet területén folytatott kutatásokat. Behatóbban foglalkozott az erdélyi unitárius egyház történetével, különösen a XVI. század utolsó negyedének eseményeivel és művelődéstörténeti jelenségeivel (irodalom, nyomdászat, egyháztörténet). Tagja az MTA Irodalomtudományi Intézetében működő Reneszánsz-Barokk Kutatócsoportnak és a Tudományos Akadémia Informatikai Irodalomtudomány Albizottságának.

Laczkó Sándor (Monor, 1962)

A Szegedi Tudományegyetem Társadalomelméleti Gyűjteményének vezetője, a Magyar Filozófiai Társaság főtitkára, az SZTE BTK Filozófia Tanszékének oktatója, egyetemi doktor. Kutatási területei: a magyar filozófiai gondolkodás története, illetve a klasszikus és kortárs etikai gondolkodás. Néhány fontosabb publikáció: *Nietzsche-Tár. Szemelvények a magyar Nietzsche-irodalomból 1956-ig.* (Szerk.) Veszprém: Comitatus, 1996., *Athenaeum-Tár. A Magyar Filozófiai Társaság vitaülései 1938–1944.* (Szerk.) Veszprém:

Comitatus, 1998., *Halasy-Nagy József: Az erkölcsi élet.* (Szerk.) Kolozsvár–Szeged: Pro Philosophia, 2002., *A magyar filozófiai műnyelv kialakulása Apáczaitól a 19-20. század fordulójáig.* In. Közelítések a magyar filozófia történetéhez. Szerk. Mester Béla-Perecz László, Áron Kiadó, Budapest 2004., továbbá a *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat *Az erény, A bűn, A barátság és A lelkiismeret* című kötetek szerkesztése. (Szeged 2003-2006., Pro Philosophia).

Marác László (Utrecht, 1960)

Tanulmányait a Groningeni Egyetemen folytatta. 1984 és 1990 között ugyanott tanársegéd. 1990 és 1992 között — mint Niels Stensen ösztöndíjas — az MIT-n, az MTA-n és a CNRS-n vendégkutató. 1992 óta az Amsterdami Egyetem Kelet-Európai Intézetében oktató. Kutatási területei a következő területekre terjednek ki: általános mondattan, magyar nyelvtan, a magyarság és a Nyugat kapcsolata. Számos tudományos dolgozat és könyv szerzője. Az *Amsterdam Studies* (<http://www.federatio.org/amsterdamstudies.html>) nevű szellemi műhely alapítója és vezetője.

Mariska Zoltán (Kiskunmajsa, 1954)

1979-ben magyar-országi középiskolai tanári diplomát a szegedi József Attila Tudományegyetemen, majd 1985-ben a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem filozófiai szakán — summa cum laude — oklevelet szerzett. 1986 óta a Miskolci Egyetem Filozófiatörténeti Tanszékének docense; kandidátus, PhD-fokozattal rendelkezik. Kutatási területei: a magyar filozófia története, illetve a filozófiai antropológia.

Orbán Anita (Berettyóújfalu, 1974)

A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen (ma Corvinus Egyetem) szerzett közgazdász diplomát, majd a bostoni Tufts Egyetemen végzett történelem szakon és a Fletcher Diplomáciai Akadémián diplomácia és nemzetközi jog szakon. Jelenleg a budapesti székhelyű Nemzetközi Demokratikus Átalakulásért Intézet igazgató-helyettese. Ezt megelőzően a Heti Válasz hetilap külpolitikai rovatának vezetője. Tanított a Corvinus Egyetem Rajk László Szakkollégiumában és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Európa Tanulmányok karán. Számos tudományos cikk, tanulmány és publicisztika szerzője. Várhatóan 2007 folyamán doktori minősítést szerez a bostoni Fletcher School-ban.

Pörös Géza (Pécs, 1949)

A Szombathelyi Tanárképző Főiskolán végzett 1971-ben, majd az ELTE BTK-n 1975-ben szerez diplomát. 1977-től 1979-ig az ELTE Esztétika Tanszékén tudományos továbbképzési ösztöndíjas volt. Munkahelyei: Baranya Megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya (1975-1977), Népművelési Intézet Vizuális Művészeti Osztálya (munkatárs, főmunkatárs 1979-1987), Budapest Filmstúdió (főmunkatárs 1987-1992), Országos Széchényi Könyvtár Történeti Interjúk Tára (osztályvezető 1992-1997). 1998 óta a Duna TV munkatársa (1998-tól szerkesztőségvezető, 2000-től megbízott kulturális igazgató, majd igazgatóhelyettes, 2001-től kulturális igazgató). 2005. február 21-től A Duna TV műsoralelnöki tisztségét tölti be. 1998-tól 2000-ig az Összkép című kulturális magazin szerkesztőségvezetője volt, a Mozgó Képnek pedig 1993 és 2005 között volt felelős szerkesztője. Számos publikáció, könyv és dokumentumfilm szerzője.

Sepsiszéki Nagy Balázs (Sepsiszentgyörgy, 1969)

Elemi és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte. 1990 és 1995 között a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem néprajz szakos hallgatója volt, tanulmányait kiváló minősítéssel végezte. Diplomaszerezés után hazaköltözött a szülőföldjére. Amerikai magyaroknak, valamint magyarországi alapítványoknak köszönhetően Orbán Balázs után 130 esztendővel, 1995 szeptembere és 2004 júliusa között sikerült bejárnia Székelyföld összes települését. Ez a kutatómunka négy könyvet eredményezett. 2004 októbertől és 2007 márciusa között a Kovászna Megyei Művelődési Központ néprajzkutatójaként tevékenykedett. Ezalatt hagyományörző rendezvényeket, komolyzenei esteket, operagálákat, könyvbemutatókat és fotókiállításokat szervezett, honismereti előadásokat tartott, egy kötetet szerkesztett a megye kastélyairól és kúriáiról, s ötlete meg munkája eredményeként született meg a megye értéktérképe. 2005. szeptembere óta a Debreceni Egyetem néprajzi doktori iskolájának hallgatója. 2000-ben kezdeményezésére alakult meg a JUNIPERUS Környezetvédő és Hagyományörző Egyesület, melynek fő célkitűzése a környezetvédelemre és honszeretetre való nevelés. Ennek érdekében kiadványokat

jelentetnek meg és az Úz-völgyében erdei iskola építésébe kezdtek. Nyaranta környezetvédelmi és néprajzi táborokat szervez.

Tompa Gábor (Marosvásárhely, 1957)

1981-ben végzett Bukarestben a Színház- és Filmművészeti Akadémia rendező szakán. Azóta a Kolozsvári Állami Magyar Színház rendezője, 1990-től igazgató-főrendezője. 2006 márciusa óta az Európai Színházi Unió egyéni tagja. 2007 januárjától kezdve négy éven keresztül a San Diego-i University of California vendégprofesszora. 2005-ben az UNITER, a Román Színházi Szövetség 'Az év legjobb előadása' címére is jelölték. Számos díj birtokosa, 2002-től a Magyar Köztársaság érdemes művésze. Rendezett többek között Nagy-Britanniában, Ausztriában, Francia- és Németországban.

Tóth Miklós (Szekszárd, 1925)

Jogász, református teológus. Tanulmányait Budapesten, Amszterdamban és Leidenben végezte. A hollandiai AEGON Biztosítótársaság ny. igazgatója. A Hollandiai Mikes Kelemen Kör és Mikes International alapító tagja. 1949 óta él Hollandiában.

Ungvári Zrínyi Imre (Marosvásárhely, 1960)

Egyetemi adjunktus (PhD), a Kolozsvári „Babeş-Bolyai” Tudományegyetem, Történelem és Filozófia Kar, Szisztematikus Filozófia Tanszék (Etika, Antropológia, Magyar filozófia történet) tanára. Kutatási területei az etika, antropológia és a magyar filozófia története. Számos kötet és tanulmány szerzője. [Néhány publikáció: Változó értelemben (esszé-kötet), Komp-Press, Kolozsvár, 1998; Öntételezés és értéktudat. Böhm Károly filozófiája (monográfia), Pro Philosophia, Kolozsvár-Szeged., 2002., Dialógus. Interpretáció. Interakció. Közelítések a kultúra kommunikatív érteleléséhez, Marosvásárhely, 2005., Bevezetés az etikába, Bukarest, 2006.]

Sajtóközlemény

Hága, 2007. október 9.

HOLLANDIAI 'MIKES'-NAPOK, 2007. SZEPTEMBER 26-30

Az ismert hollandiai Mikes-Napok ezévben új kombinációban kerültek megrendezésre. A Tanulmányi Napok előtt a Mikes International jogi keretén belül és azzal együtt működő Böhm-Bartók Társaság filozófiai symposiumot rendezett. Alapmegfontolásunk ennél az volt, hogy egy népnek szüksége van közös filozófiára, amelyben önmaga gondolkodási struktúráját mintegy tükörképben felismeri, mint pl. a francia Descartes-ban, az angol Locke-ban, a német Kantban és Hegelben. A magyar szellemi élet is rendelkezik ilyen bölcséleti egészekkel (Böhm Károly, Bartók György, Pauler Ákos, Brandenstein Béla filozófiája). Az eredeti tervek szerint ez a symposium a résztvevő filozófusok eszmecseréje lett volna egymásközt. Tekintettel azonban a téma jelentőségére és a Mikes általános nyílt gyakorlatára ezt is nyilvánosan meghirdettük, amivel többen éltek is. A symposium előadásait, azoknak jórészt szakmai tudományos jellege miatt, csupán címükkel jelezzük. Mind a Symposium, mind a Tanulmányi Napok előadásai teljes szövegét kiadjuk a Mikes International-ben s ily módon minden érdeklődő számára minden előadást hozzáférhetővé fogunk tenni. Az alábbiakban – eltérően a rendezési időbeli sorrendtől - először a szokásos módon a Tanulmányi Napokat ismertetjük. Azután adunk rövid áttekintést a Symposiumról.

*

48. MIKES TANULMÁNYI NAPOK

A Hollandiai Mikes Kelemen Kör a Mikes International-lel együtt, ezévben szeptember 27. és 30. között Elspeetben rendezte meg hagyományos évi **TANULMÁNYI NAPJAIT** - 1959-től számítva a 48-at - a következő címmel:

MAGYAR KULTÚRA II.

MAGYAR SZELLEMI MŰHELYEK WORLD-WIDE

Három pólus:

Magyarország, Utódállamok, Nyugat

Az egész világon jelenlevő magyarság képében szükséges ügyelnünk azokra a szellemi műhelyekre, amelyekben a magyar kultúrvilág lélekszik, funkcionál. **A 20. század a Nagy Magyar Emigráció évszázada.** [1] 1920-ban Trianon következtében kényszerből 'emigrált' a Kárpát-medencében a nemzet nagy hányada, mégpedig oly módon, hogy ott maradt, ahol évszázadok óta lakott. A magyarság ezen része más országokba, az ún. **utódállamokba** került, ahol a kisebbségi sors keserű tapasztalataival szembesül. [2] Az 1. és még inkább a 2. világháború következtében és azután emigrációba menekült/költözött/költözik a magyarság egy másik, minőségileg jelentős része, legnagyobb részben **'Nyugat'** felé és ott beleépült/ beleépül a nagyvilág társadalmi és kulturális egészébe. [3] Az önálló államként megmaradt mai **Magyarországon** él a magyarság számbelileg legnagyobb része. Ez az ország egy-nyelvűvé vált ellentétben az ezeréves tudatosan többkultúrájú és többnyelvű Magyarországgal 1920 előtt. Ilyen értelemben mondhatjuk, hogy Magyarország is emigrált önmagától. A három részre darabolódott, új élethelyzetekbe került, ma már **az egész világon élő magyarságnak** megvannak a maga éltető és összetartó **szellemi gócpontjai**. Ezeknek és az ezek között **kiépítendő kommunikációnak** szenteltünk figyelmet ezévi Tanulmányi Napjainkon. Közös feladatunk: **magyar munka-összefonódás, szellemi, társadalmi és gazdasági összjáték a világban**, bárhol éljünk is. Ez a jövő útja. Ezt az utat mutatják a tények, hiszen a magyarság migrációja

minden irányban óriási méreteket öltött és még jelentősebb formákat fog ölteni. **Mi napjainkban az egész földgömbön élünk.** Erre kell tudatosan berendezkednünk. Ebben a 'nyugati' magyarságnak feladata van.

*

Mikes Irodalmi díj. A Hollandiai Mikes Kelemen Kör '**MAGYAR IRODALMI FIGYELŐ**' nevű irodalmi díját ezévből **Arday Géza** (Budapest) laudatioja alapján az Oslo-ban élő és dolgozó **Sulyok Vincé**-nek ítélte oda egész életművéért. A díjról érem és diploma tanúskodik.

*

MŰSOR (Rövid ismertetés)

Szeptember 27., csütörtök: Tóth Miklós, elnök (Hága) *megnyitója* és **Farkas Flórián** (Hága) általános *témabevezetője* után **Tóth Miklós** '*A magyarság jövőző életmezői*' című előadását azzal kezdte, hogy 'Magyarország 1526-ban elköltözött a mennyországba és a mennyország tartotta meg. Mi mindmáig ebben a mennyországban élünk és az tart össze bennünket.' Ez alatt azt az ideális hazát értjük, amelyben mi egymást a magyar történelem értékvilágában felismerjük. Aláhúzza a magyarságnak az egymásrautaltságát az egész világon. Fontosnak tartotta az oktatás kiépítését minden területen mindenütt, ahol magyarok élnek. Utalt a magyarok képességeire nemzetközi síkon (tudományban, az üzleti és a társadalmi életben). Hangsúlyozta, hogy nekünk a jövőre tekintve egymás érvényesülését kölcsönösen elő kell segítenünk. * A '*Magyar Szellemi Műhelyek world-wide*' cím alatt négy előadó nyújtott betekintést munkájába: 1. **Orbán Anita** (Budapest) a *Budapest Analyses* független, eredeti, külpolitikai informáló és hírkéntékelő munkájáról szólt annak sokoldalú nemzetközi összefüggéseiben, melyek nagyon fontosak a magyarság számára az egész világon. 2. **Gy. Gyüre György** (Veszprém) *Internetes televíziók és rádiók szerepéről* beszélt, melyek különösen fontosakká váltak a szétszórtságban élő magyarság életében. 3. **Ferenczes István** (Csíkszereda) a *Székelyföld folyóirat* munkáját ismertette, melynek ő a főszerkesztője. 4. **Sepsiszeki Nagy Balázs** (Sepsiszentgyörgy) *Székelyföld az ezredfordulón* című hatalmas, négykötetes néprajzi munkáját mutatta be, amelyben az egész Székelyföldet részletesen, tudományos pontossággal leírta.

Szeptember 28., péntek: Marác László (Amszterdam) a *Magyar lobbystársaságok történelmi szerepéről* tartott előadásában többek közt szólt az erdélyi fejedelmek és Kossuth nemzetközi lobby-munkájáról. Említette, hogy jelenleg Brüsszelben a magyar lobby nem szembeszökő. Aláhúzza a nyugati magyarság fontos feladatait etéren. * **Ungvári Zrínyi Imre** (Marosvásárhely-Kolozsvár) *Filozófia-értelmezésekről és filozófiai műhelyekről* adott áttekintést a magyar kultúrvilágban. Vele együtt tartott előadást **Laczkó Sándor** (Szeged) *A 'virtuális' magyar filozófiai hagyományról és a Böhm-Bartók Társaságról*. Elmondta, hogy a Társaság – amely a Mikes International jogi keretén belül működik – első éve alatt sok mindent vitt végbe. 1. Kiírta első pályázatát a 2006. évre szóló *Böhm-Bartók-Díjra*, amely 2.500 euró jutalommal jár. Erre négy pályázat érkezett be. A díjat Kissné Novák Éva nyerte el. 2. Kiírta első *Böhm-Bartók ösztöndíját* is egyetemi hallgatók és középiskolások számára, amely 500 euró egyszeri pénzjutalommal jár. 3. Időközben kiírta újabb pályázatát a 2007. évi *Böhm-Bartók Díjra* is. 4. Ez év szeptember 4-én Szegeden a Mikes International – Böhm-Bartók Társaság és a Szegedi Tudományegyetem Filozófiai Tanszéke közösen *márványtáblát leplezett le Málnási Bartók György, a Ferenc József Tudományegyetem (Kolozsvár-Szeged-Kolozsvár) filozófiaprofesszora emlékére a fakultás épületének a falán*. A leleplezés előtt a Tanszék nagy előadótermében Mariska Zoltán és Tóth Miklós tartott megemlékező előadást e nagy magyar filozófusról a nagyszámú megjelent közönség előtt, köztük egy delegációval Erdélyből. Az emléktábla leleplezése után Kissné Novák Éva, az Egyetem professzora és Mader Béla, az Egyetemi Könyvtár igazgatója az egyetem főépületében megnyitotta a Bartók Györgynek szentelt *kiállítás*. A Filozófiai Tanszék nagy tanterme a jövőben a 'Málnási Bartók György-terem' nevet fogja viselni. 5. Megrendezésre került a Társaság első filozófiai symposiuma a jelen Mikes Tanulmányi Napokkal egybekötve '*Teendőink a Magyar Filozófia Ügyében*' címmel. (Lásd alant.) Hasonló tervek vannak a jövő évre is. * **Tompá Gábor** (Kolozsvár), a Kolozsvári Magyar Színház igazgatója '*A folyamatos újítás hagyománya – A 215 éves Kolozsvári Magyar Színház*' címmel adott megragadó és mélyenszántó körképet az egész magyar kultúrvilág ezen legrégebb és mindig magas művészi teljesítményeket felmutató színháza munkájáról. * Este **Asbóth József** és **Wonke Rezső** (Budapest), a Duna TV munkatársai a '*Duna TV Közönségtalálkozó*' keretében filmbemutatóval egybekötött áttekintést adtak a magyarság ezen egyik legfontosabb szellemi műhelyéről, amely már majdnem az egész világra – és rövidesen az egész világra – sugározza műsorait.

Szeptember 29., szombat: Káldos János (Budapest) *'Világkönyvtár' – 'Magyar Elektronikus Könyvtár'* címmel nyújtott részletes, alaposan dokumentált képet az Országos Széchényi Könyvtár internetes tevékenységéről, amely a világon mindenkinek a szellemi szolgálatára áll. Az adatok szerint ezt a szolgálatot nagyon sokan veszik igénybe. Ez napjainkban az összmagyar kultúrvilág nélkülözhetetlen része. (A Mikes International kiadványait a Magyar Elektronikus Könyvtár <http://mek.oszk.hu> teljes egészükben átveszi.) * **Balla Bálint** (Berlin) *Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem* előállítását és idestova négy évtizedes munkáját ismertette mindmáig. A Szabadegyetemet – a KMÉM-Pax Romana mozgalommal együtt – a Hollandiai Mikes Kelemen Kör mindig ugyanazon az 'érték-hullámhosszon' gondolkodó és tevékenykedő jóbaráti nyugat-európai magyar kulturális mozgalomnak tekintette, amellyel az együttműködés mindig kiváló volt. Annak 'Könyvbaráti Köre' évtizedek óta a magas nivójú nyugat-európai magyar könyvkiadás műhelye. A Mikes International kiadványai között a Könyvbaráti Kör több átvett kiadványa szerepel. Az eszmecserében is kifejezésre került a további szoros együttműködés kívánatossága, szükségessége és az ahhoz való készség. * **Haynalné Kesserű Zsuzsanna** (Buenos Aires) *Jelentkezés Dél-Amerikából* címmel részletes áttekintést adott a nagyszámú – és a magyarság fontos részét képező! - dél-amerikai magyarság kulturális és társadalmi életéről, annak eredményeiről és nehézségeiről ezen az újra és újra nagy gazdasági, társadalmi és politikai változásokat átélő kontinensen. Kitűnt előadásából, hogy szívesen működnek együtt más magyar szellemi műhelyekkel szerte a világon, amint az ebben a találkozásban is megtörtént. * **Este Farkas Flórián** szokás szerint a *Mikes International* elmúlt évi eredményes munkájáról számolt be. Kiadványainkat az interneten mindenki áttekintheti és letöltheti. Ez utóbbi meg is történik nagy számban szerte a világon vagy egyenesen honlapunkról: http://www.federatio.org/mikes_per.html (folyóirat) és http://www.federatio.org/mikes_bibl.html (könyvkiadás) vagy az Országos Széchényi Könyvtár Magyar Elektronikus Könyvtára honlapjáról (címet lásd fenn). Olvasottságunk nagy az egész világon. * Ezután **Arday Géza** tartotta meg *Magyar Irodalmi Figyelő*-előadását (lásd fent). * Ezt követte a szokásos **MIKES IRODALMI EST**. Ezen **Németh Péter Mikola** mutatta be legutóbbi könyvét *'Mysterium Carnale Homage à Pilinszky'* címmel. Az Irodalmi Esten továbbá részt vett: **Arday Géza, Kibédi Varga Áron** (Freiburg i. Br.), **B. Kovács István** (Rimaszombat), **Sepsiszeki Nagy Balázs** és **Tóth Z. László** (Riemst). * Utána **fogadás** következett, amelyen a jelenlevők az ismert baráti légkörben a kora reggeli órákig együtt maradtak.

Szeptember 30., vasárnap. Ezen a napon egy előadás szerepelt a műsoron: **Mariska Zoltán** (Miskolc), aki *A nemzet filozófiai fogalma egykor és most* címmel taglalta ezt a kérdést, amely a magyar nemzet külső és belső megosztottságában különös aktualitással rendelkezik. Az előadást hosszú eszmecsere követte. * Ezután **Tóth Miklós**, elnök zárta be ezeket a kiváló előadásokban bővelkedő Tanulmányi Napokat. Hangsúlyozta az egész világon szétszórva élő magyarság összetartozását a **Magyar Szellemi Haza** egységében. Ezt a magyar történelemben kivirágzott és vérünkkel ezerszer megpecsételt általános emberi értékek éltetik és tartják össze. Ebben mindenki, aki ehhez tartozónak tudja magát, egymás természetes szövetségese. Szellemi műhelyeink, amelyekből természetesen csak néhányat tudunk felmutatni, e téren fontos szerepet játszanak, a jövőben még inkább, mint a múltban. Ez közös feladatunk.

FILOZÓFIAI SYMPOSIUM

A Mikes International – Böhm Bartók Társaság 2007. szeptember 26-27-én Elspeetben, Hollandiában rendezte meg első. filozófiai symposiumát a következő címmel:

TEENDŐINK A MAGYAR FILOZÓFIA ÜGYÉBEN

A címet Málnási Bartók Györgynek egy 1928-ban írt tanulmányának a címéből kölcsönöztük.

A symposiumon **Tóth Miklós** (Hága), elnök megnyitója után a következő előadások hangzottak el és kerültek megvitatásra.

Farkas Flórián (Hága): *A Philosophiai Symposium témájának bevezetése.* **Ungvári Zrínyi Imre** (Marosvásárhely-Kolozsvár): *Irányzatok, iskolák és szellemi alkotóközösségek a magyar filozófia történetében.* **Mészáros András** (Illésháza-Pozsony): *A magyar filozófiai kultúra múltja és jelene a magyar filozófia történetírásának szemszögéből.* **Weiss János** (Pécs): *A rendszerváltozás és a magyar filozófiai élet.* **Mester Béla** (Budapest): *A magyar filozófiatörténet újraírandó kánonja.* **Kissné Novák Éva** (Szeged):

Értékek tegnap és ma. **Mariska Zoltán** (Miskolc): *A philosophia perennis lehetősége egykoron és ma.* **Laczkó Sándor** (Szeged): *A 'virtuális' magyar filozófiai hagyomány.* **Tonk Márton** (Kolozsvár): *'Van a filozófiának egészen erdélyi feladata is...' – Kolozsvári forráskutatások a magyar filozófia körében -.* **Gál László** (Kolozsvár): *Mi visszaszerzendő a magyar nyelvű logika történetéből, különösképpen Erdélyben a XVII. század közepétől a XX. század közepéig terjedő időszakban?* **Angi István** (Kolozsvár): *Az erdélyi magyar filozófia esztétikatörténeti vonulata máig.* **Farkas Flórián:** *A Mikes International a magyar filozófia szolgálatában.* **Veres Ildikó** (Bükkszentkereszt-Miskolc): *Filozófiai rendszerek: Böhm Károly és Brandenstein Béla.* **Somos Róbert** (Pécs): *Pauler Ákos logikai platonizmusa.* **Tóth Miklós:** *Új teológia. – A symposium* **Tóth Miklós**, elnök zárószavaival ért véget.

Szerdán, 26-án este és csütörtökön, 27-én délelőtt, kimerítő *plenáris megbeszéléseken* vitatták meg a jelenlevők az elhangzottakat és a jövőre vonatkozó gondolatokat. Valamennyien azon a nézeten voltak, hogy ezeknek a symposiumoknak a Hollandiában leendő folytatása a jövőben hasznos és szükséges.

A HOLLANDIAI MIKES KELEMEN KÖR

A MIKES INTERNATIONAL

vezetősége